

R I I G I K O G U

9. istungjärk. **Protokoll nr. 188 (4).**

1923. a.

Sisu: 1. Päewakorra wastuwõtmine. — 2. Eesti sotsiaaldemokraatlise tööliste partei Riigikogu rühma küsimine Wabariigi Walitsusele armuandmise asjus Kiisel'ile ja Wende'le ja poliitilise amnestia eelnõu esitamise kohta Riigikogule. — 3. I. s. t.-p. Riigikogu rühma arupärimise-ettepanek Wabariigi Walitsusele Bernhard Kiisel'ile armuandmise kohta. — 4. J. Jaakson'i, J. Parik'i ja J. Bergman'i arupärimise-ettepanek Wabariigi Walitsusele Wabariigi Walitsuse akti põhiseadusele (§ 66) mittewastawuse asjus. — 5. Riigiwanema wastus B. Kiisel'i asjus esitatud arupärimiste ja küsimise peale, läbirääkimised ja ülemineku-wormeli wastuwõtmine. — 6. Wabariigi Walitsuse usaldusküsimus. — 7. Teadaandmine kohtuminister J. Reichman'i lahkumise kohta.

Riigikogu koosolek 18. jaanuaril 1923 a. kell 5 p. l.

Kokku on tulnud 92 Riigikogu liiget.

Koosolekut juhatab abiesimees **K. Wirma**, pärast abiesimees **A. Kerem**.

Sekretääri kohal abisekretäär **J. Bergman**.

Walitsuse looshis: Riigiwanem **J. Kukk**, rahaminister **G. Westel**, kohtuminister **J. Reichman**, haridusminister **A. Weiderman**, töö-hoolekandeminister **Chr. Kaarna**, põllutöominister **B. Rostfeldt**, välisminister **A. Hellat**, siseminister **K. Einbund**, sõjaminister **J. Soots**, teedeminister **K. Ipsberg**.

Koosolek algab kell 5.25 min.

1. Päewakorra Juhataja **K. Wirma** wastuwõtmine. **ma:** Awan Riigikogu koosoleku. Päewakord on Riigikogu liigetele kätte saadetud ja tänasel eelmisel koosolekul wastawalt täiendatud.

J. Piiskar (is.): Juhatuse poolt päewakorra kohta ettepanek täiendus, kui ma ei eksi, seisis selles, et kolm wiimast hommikust päewakorra-punkti, mis käsitawad ühte ja sama küsimust, nimelt, Bernhard Kiisel'ile armuandmise asja, paigutada käesolewa koosoleku päewakorra esimesteks punktideks. Ma teen ettepaneku samalaadilise, nagu hommikul, et wõtta I punktiks 19. punkt, II — 20-es ja siis 18-nes. Ma teen selle ettepaneku neil motiividel, mis ma hommikul ette tõi, sest 19. ja 20. punkt käsitawad asja sisuliselt, 18. ainult wormaalselt. Ja minu arwates peaks ikkagi küsimuse sisuline arutamine, kus nii öelda, otsekohe küsimuse sarwist kinni hakatakse, eel käima.

A. Hansen (väljasp. rhm.): Ma teen ettepaneku wõtta weel päewakorda hommikuse päewakorra arutamatajäänud küsimused, ja nimelt, algades hommikuse päewakorra punkt 2. kuni punkt 18-ni, mis rkl. Piiskar siin ette tõi. Ma põhjendan seda sellega, et need küsimused on juba septembrikuust saadik seisnud, ja kui õhtune koosolek nii kui nii ära saab kuluma arupärimiste peale, siis meie küll katsuma jõuda ka kord nende küsimuste juurde, mis küllalt tähtsad on.

Juhataja **K. Wirma:** Rkl. Hansen'i poolt on ettepanek tehtud täiendada päewakorda nende punktidega, mis hommikusel koosolekul arutamata jäid, arwates punkt 2—17, kuna nende järjekord määratakse pärast. Asun hääletamisele. (Hääletatakse, loetakse hääli.) Poolt on 25 häält, vastu 31, seega ettepanek tagasi lükatud.

Siis on rkl. Piiskar'i poolt ettepanek tehtud praeguse päewakorra-punkt I paigutada III-ks punktiks, nõnda, et Eesti sotsiaaldemokraatlise tööliste partei Riigikogu rühma küsimine jääks esimeseks punktiks, i. s. t. p. rühma arupärimise-ettepanek II-ks punktiks jne. Hääletamise motiivide kohta on sõna rkl. Palwadre'l.

A. Palwadre (sd.): Hommikusel koosolekul lükati rkl. Piiskar'i ettepanek tagasi. Mina toetan kategooriliselt rkl. Piiskar'i ettepanekut. Riigikogu juhatus on arupärimisi paigutanud harilikult päewakorda nende sissetulemise järjekorras. Ennemalt harilikult ikka paigutati päewakorda algusele küsimised ja siis alles arupärimised. Nüüd on aga küsimine Wabariigi Walitsusele lõpule paigutatud, kuna hiljemesitatud arupärimine ettepoole paigutatud. Ma ei tea, kas wõiks olla see põhjuseks, et arupärijate hulgas üks Riigikogu juhatus liigetest on wõi mitte, iga-

tahes niisugust uuendust luua ei võiks ja tuleks jääda endise korra juurde ja juhatuse poolt esitatud päewakorra järjekord muuta.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) Wähemus on vastu. (Hüüded kohtadelt: Palume hääled ära lugeda! Naer.) (Hääletatakse. Loetakse hääli.) Palun rahu! Ettepanek on poolt saanud 40 häält, vastu 41 häält, sellega on see ettepanek tagasilükatud. Rkl. Martna poolt on ettepanek tehtud, seda küsimust sedelitega hääletada. (Sedelid jagatakse.) Sedelitele tuleb kirjutada: kes rkl. Piiskari ettepaneku poolt on „poolt“, kes vastu — „vastu“. Kas tehakse ettepanekut sedelite lugemise asjus? (Hüüded: Juhatus hooliks jätta.) Muid ettepanekuid ei ole? Ma loen, et see ettepanek on vastu võetud. (Loetakse hääli.) Ettepanek on poolt saanud 45 häält, vastu — 44, sellega on ta vastu võetud. (Naer.) Riigikogu läheb päewakorra juurde.

2. Eesti sotsiaaldemokraatlike tööliste partei Riigikogu rühma küsimine Wabariigi Walitsusele armuandmise asjus Kiisel'ile ja Wende'le ja poliitilise amnestia eelnõu esitamise kohta Riigikogule.

kätt sõja kestusel Wenemaaga, mis korda saadetud sündmuste keerus, tuleks amnestiaseadusega likvideerida, kohtu poolt määratud karistused sarnaste süütegude eest kustutada ja toimetuses olevad asjad lõpetada.

Wabariigi Walitsus on nendele õiglastele nõudmistele väga wisalt vastu tulnud, nendes asjades tehtud kohtuotsused on maksusel, neis asjades jätkatakse kohtumõistmist. Vastuwäiteks amnestiaandmisele on alati olnud ka põhjendus, et Wabariigi Walitsus ja Riigikogu ei tohiks kohtumõistmist armuandmistega segada, sest armuandmised halvaks kohtute tegevust ja kõigutaks üldist õigustunnet.

Viimasel ajal on aga Wabariigi Walitsus erilise tähelepanu teist liiki süütegudele pööranud.

Suureks paheks riigi rajamise ja loomise ajajärgul on olnud ametialalised kuriteod omakasu sihiga. Seltskond on ühel meel nõudnud selle pahe armutult kõrvaldamist, õigusega nähes, et ametiwõimu kuritarvitamine omakasu sihtides õõnestab riigikorra aluseid ja kodanikkude moraallisi ja õigusetundeid.

Suure arwu ametiwõimu kuritarvituse süütegude hulgast on ainult wähesed kohtumõistmisele jõudnud. Kuid Wabariigi Walitsus on siin kohtumõistmisele oma armuandmisega wahaie seganud ja üldist imestust on äratanud armuandmine B. Kiisel'ile ning Wende'le.

Sarnane Wabariigi Walitsuse talituswiis äratas tõsist kahtlust, kas Wabariigi Walitsus üldse on ametialaliste süütegude hindamisel seltskonnaga solidaarne ja kas walitsusel on tahtmist kindla käega riigi-aparaadist seda pahet armutult wälja kiskuda.

Arwesse wõttes, et armuandmise palwete otsustamine kuulub Wabariigi Walitsuse wõimkonda sisepoliitika üldise juhtimise huwides (Põhisead. § 60) eeldusega, et Riigikogu walitsuse tegevuse ka sel alal heaks kiidab, armuandmine aga B. Kiisel'ile ja Wende'le ühemeelist hukkamõistmist on leidnud, palun asja selgitamiseks Wabariigi Walitsuselt wastust järgmistele küsimistele:

1. Missugused asjaolud andsid põhjust Wabariigi Walitsusele jaatawalt otsustada: a) B. Kiisel'i armuandmise palwet, kes kohtumõistmisel kahes kohtuastmes ametliku dokumendi wõltsimises süüdlaseks oli tunnistatud ja ise loobus edaspidise enesekaitsest kohtuteel kassatsiooni kaebuse korras;

b) endise sõjawäeametniku Wende armuandmise palwet, kelle vastu ajakirjanduse teadete järele pärast armuandmist uus süüdistus samalaadilises süüteos alatud?

2. Kas Wabariigi Walitsus mõtleb ka edaspidi armuandmise õigust tarwitada ametialaliste süütegude asjades samasugustel asjaoludel?

3. Kas Wabariigi Walitsus kawatseb esineda Riigikogule amnestia-eelnõuga poliitiliste süütegude kohta, kui kawatseb, siis millal ja missuguses ulatuses?"

Juhataja **K. Wirma**: Sõna on Riigiwanemal korra kohta.

Riigiwanem **J. Kukk**: Ma palun, kuna kaks järgmist arupärimist ühte ja sedasama asja puudutawad, mõlemad enne ära otsustada, ja siis minule wõimalust anda nende kohta korraga wastata.

Juhataja **K. Wirma**: Riigikogu läheb järgmise päewakorra-punkti juurde.

3. I. s. t. p. Riigikogu rühma arupärimise-ettepanek Wabariigi Walitsusele Bernhard Kiisel'ile armuandmise kohta.

(Arupärimise-ettepaneku tekst: „Nagu näha „Riigi Teatajast“ nr. 3 — 1923 a. on Wabariigi Walitsus 22. dets. 1922 a., läbi waadates Bernhard Kaarli p. Kiisel'i armuandmise palwet, kes on Tallinna-Haapsalu rahukogu otsusega 3. dets. septembril 1921 a. n. s. § 361 j. II, 293, 292 j. I, 31¹ põhjal mõistetud wiieks aastaks wangiroomu kõigi iseäraliste õiguste kaotamisega ja n. s. § 58¹⁻² ettenähtud tagajärgedega, missugune otsus kohtupalati poolt 9. mail 1922 a. ümber muudetud kolmeks aastaks wangiroomu kõigi nimetatud õiguste kaotamisega ja tagajärgedega, otsustanud: Bernhard Kaarli p. Kiisel'ile pealepandud karistust kergendada, määrates temale üks aasta wangiroomu kõigi iseäraliste õiguste kaotamisega ja n. s. § 58¹⁻² ettenähtud tagajärgedega.

Selle otsuse põhjal on B. Kiisel, kes kui kaubandus-tööstusministeeriumi kõrgem ametnik kohtu poolt oli karistatud litsentside väljaandmisel toimepandud kuritarwituste eest, wangist wabastatud.

Nähes selles Wabariigi Walitsuse otsuses riigiametnikkude ülemkihis laialdaselt maadwõtnud korrupsiooni õhutamist ja kuritarwituste heakskiitmist, paneb iseseiswa sotsialistliku töölispartei Riigikogu rühm Riigikogule ette pöörduda Wabariigi Walitsuse poole järgmise arupärimisega:

1. Missugustel motiividel on Wabariigi Walitsus B. Kiisel'ile kohtu poolt kuritarwituste eest määratud karistust kergendanud ja ta wangist wabastanud?

2. Kas ja missuguseid abinõusid kawatseb Wabariigi Walitsus tarwitusele wõtta riikliste kuritarwituste wastu wõitlemisel, wõi mõtleb ta wõidelda nende wastu ainult armuandmistega?

Paneme ette wõtta see arupärimisesitis Riigikogu ligema arupärimiskoosoleku päewakorda.

Tallinnas, 9. jaan. 1923 a.

Iseseiswa sotsialistliku töölispartei Riigikogu rühma nimel

(Allkirjad) J. Piiskar.

Oskar Gustawson.
E. Jonas.“)

Arupärimise põhjendamiseks on sõna rkl. Piiskar'il.

J. Piiskar (is.): Meie arupärimine käsitab üht pahet, mis wististi rohkem ja laialisemalt tutaw on kui ükski teine nähtus Eestis. Sest ei ole ajalehte, ei ole peaaegu ühtki ajalehenumbrit, kus ei oleks juttu ametialalistest kuritegudest ja seda mitte ainult neil aegil, kus kodanlus, kuhu leeri hariilikult sedalaadi tegelased kuuluwad, rõhutas, et on tegemist erakorraliste oludega. Kui tullakse pahe-malt poolt miskisuguste ettepanekutega, ükskõik mis laadi need ka ei oleks, siis rõhutatakse paremalt poolt alati, kuidas olud järjest normaalsemaks muutuda, kuidas tulla hakata isegi tööliste palkasid vähendada jne. Aga kuritarwituste suhtes ei muutu olud nähtawasti mitte normaalsemaks, waid näiwad püsiwat ikka edasi, mille omalajal üks wastutawal kohal seisew isik wäga awalikult välja ütles, kui puudutati samalaadilist küsimust.

„Jah, meie teame rohkem kui teie, sarnaseid asju, ja meie teame wäga hästi, et see ja see isik sarnastesse asjadesse on segatud, aga andke mulle teine, keda sinna asemele panna.“ Jäi mulje, nagu ei oleks Eesti wabariigis ühtki kodanikku, keda oleks wõidud teatawa ameti peale panna ja kes oleks oma kohused ausalt täitnud. Sarnane waade näib ka praegu weel walitsuseringkondades edasi püsiwat, sest teisiti ei saa seletada nähtust, et ametialaliste kuritegude arw alatasa kaswab, ehk kui ta ei kaswa, — mina statistikat näinud ei ole, — siis vähemalt püsib samas ulatuses. Ja samuti on hariilikult kuritarwitustes asjaosalisteks inimesed, kes wastutusriikastel ja tähtsatel kohtadel, kes teisi juhiwad ja kes teiste eest wastutawad peaksid olema. Samal ajal, ja just see sunnibki seletust nõudma, ei kuule meie kuigi sagedasti kuritarwituste toimepanijate wastutusele wõtmisest. Ja kuigi mõni wastutusele wõetakse, siis nende arw, kes karistatud saawad, langeb nullini. Ja täiesti põhjendatult liiguwad jutud, et hariilikult, kui keegi, kas riigiwarguse wõi raiskamise pärast kohtu alla satub, et siis ei leita paragrahwi, mille põhjal teda wastutusele

wõtta. Suur osa igatahes oskab paragrahwist mööda pääseda. Meie teame aga teiselt poolt, et kui tarwis on tööliste-peresse kuuluwaid isikuid wastutusele wõtta, siis alati paragrahwid leiduwad, ka niisuguste juhtumiste puhul, mida kuidagi wiisi ei peaks wõima paragrahwi alla wiia, sest et miskisuguseid kuritöö tundemärke ei ole. Siis on aga kõige-kaudsematest oletustest küllalt, et inimesi karistada. Riigiwaraste ja ametialaliste kuritarwituste osaliste kohta ei leita aga paragrahwi.

•Meid huwitab, kuidas lugu tõepoolest on, ja sellepärast tahaks, et walitsus oma seletuses ütleks, missugune protsent kuritarwitajatest on paragrahwi alla wiidud, missugune protsent karistatud ja missugune waba.

Teine wäide, mis rahwasuus wäga püsiw, ja mille kohta ka fakte wõiks terve rea ette tuua on see, et kuritarwituste korral ei anta asjale üldse käiku, waid need, kellest käiguandmine oleneb, panewad akti kalewialla, wõi ei algata uurimist üldse.

Oleks waja kuulda motiive, millest sarnased nähtused tingitud. Ma loodan, et härra Riigiwanem arupärimise peale wastates ütleb, millest on tingitud nähtused, et kuritarwituste ilmsikstuleku puhul asjadele ei anta käiku, ei anta käiku nende wõimude poolt, kellest oleneb käiguandmine, nii et need asjad satuwad kalewialla wõi lõpetatakse hoopis ära. Ja, et lugu nii on, selleks on küllalt üksik-asjalisi andmeid ja liiga silmatorkaw on asjaolu, et wäärnähtused ja kuritarwitused pea kunagi asjaosaliste karistusega ei lõpe. Näib nagu ei tahetaks üldse karistada ametialaliste kuritarwituste pärast, nagu arwataks riigiwaranduse raiskamisi, wõltsimisi jne. üldse sarnasteks asjadeks, mis wäärt ei ole, et nende pärast karistatakse. Teiselt poolt jääb mulje, nagu kardaks Wabariigi Walitsus ja need, kelle asi on wastutusele wõtmine, üldse seda teha, kardaks nagu miskisuguseid paljastusi, nagu ripuks nad ise kuidagi nende asjade küljes ja kardaks, et sissekukkujad wõiksid ka neid komprometeerida. Praegu kõnealolewas kuulsas Kiisel'i loos on laiali lagunenud jutud, et asi alles siis on liikuma hakanud, kui salapärased naised — räägitakse, et mõned nendest wäga kõrgel kohal seista, nimetatakse isegi ministrite prouasid — kui need salapärased naised on ähwarda-

nud tulla miskisuguste paljastustega, et siis alles see armuandmise küsimus päewakorda wõeti ja soowitawa käigu sai.

Meie saame aru sellest, sest Wabariigi Walitsus, kes koos seisab teatawate rühmade esitajatest, kes peawad ajama nende rühmade poliitikat, leiab küll alati paragrahwe oma klassiwastastele, tähendab töölistele, kuid ialgi ei leia ta paragrahwe oma klassisõpradele, isegi siis, kui sarnaste wäärnähtustega tegemist, nagu käesolewal korral. Walitsus, kui teatawate rühmade, teatawa klassi esitaja, ei saagi olla täielikult erapooletu, ei saagi mööta ühe möödupuuga oma klassiwastaseid ja neid, kes kuuluwad temale lähedalseiswatesse ringkondadesse, kus mööduandwad on sõpruse, suguluse wõi ainelised sidemed. (J. Tõnisson (rhw.): Mis klassiwahet seal on! Tooge kindlamad andmed! Mis jutt see on!) Härra Tõnisson, meie ootame kõige pealt walitsuselt wastust, kuidas nendega asjadega on, ja kui walitsus waikib, siis oleme walmis ka tarwilisi andmeid ette tooma... (J. Tõnisson (rhw.): Tooge nad kohe ette, siis kuuleme, kuid nii on see tühi jutt.) ...Kui härra Tõnisson kindlamaid andmeid tahab, siis wõin ma neid ju ette tuua. Ma juba tähendasin, et kõrgemate ametnikude hulgas maad wõtab mitte ainult raiskamine, waid ka üldine korrupsioon, et enam ei kardeta sissekukkumistki, sest et harilikult asi armuandmisega lõpeb. Selle paremaks tõenduseks on Kiisel'i asi, kui ka eelmise päewakorra-punkti all nimetatud Wende küsimus, kellele armu anti, kes aga juba jälle ühte teise protsessi segatud on. Need on ju ometi andmed, härra Tõnisson? Siis ühel eelmisel arupärimiskoosolekul kõnelesin ma sellest, kus härra Raamot Petserimaal selle tõttu, et temas on ühendatud „Atlanta“ juhtiw jõud ja põllutöoministri abi, wõimaldas metsalaastamise. (Wahelhüüe paremalt poolt: Wale!) Kui teie teate, et see on wale, siis tulge ja seletage, kuidas asi on. Ma kõnelesin sellest minewal korral ja küsisin seletust selle kohta walitsuse esitajalt. Põllutööminister oma wastuses arupärimise peale ei ütelnud, et see wale oleks. Niikaua kui see ümber lükatud ei ole, arwan mina, et mul täiesti õigus on seda faktina ette tuua. Wõiksin teile ka weel teisi asju jutustada, kus tõesti enam aru ei saa, kus lõpeb walitsew isik ja kus algab eraisik.

Näituseks liikus Tallinnas anekdooditaoline jutt sellest, et terwelt realt majajomanikkudelt on küsitud Riigiwanema nimel, kas nemad mitte ei tahaks omi maju kinnitada Eesti Lloid'is — see oli nimelt eelmise Riigiwanema päewil. — Eks ole siingi teataw wõimude segiolek, mis aitab suurendada ametnikkude ringkondades samasugust segiolekut, kus enam aru ei saa, kust hakkab riigi walitsew wõim ja lõpewad erahuwid. Härra Kiisel'i wabastamine on selle poliitika tüüpiline õis, seda enam, et siin talitati, nagu ajakirjanduseski on näidatud, ja nagu ka järgmine arupärimine näitab, põhiseaduse wastaselt. Sarnane teguwiis näitab omakorda, et miskisuguste asjaolude tõttu see akt nii sundiwaks pidi saama, et seaduse austamisest juttugi ei saanud olla, et põhiseadus muutus walitsusele paberilipakaks, kui waja oli teataw otsus teha ja välja kuulutada. Mina arwan, et põhiseadust walitsuse poolt nii jämedalt ei oleks rikutud, kui tungiwat wadjadust poleks olnud, mis walitsust sundis sellest üle astuma. Ei usu, et walitsuses meest polnud, kes põhiseadust oleks lugenud ja teadnud, et seal on teataw paragrahw, mis ära määrab, missuguseid allkirju walitsemise aktid peawad kandma. Miskisugused asjaolud pidid aga walitsust sundima läbi wiima teatawa otsuse, isegi siis, kui tuli komistada põhiseaduse otsa, mille austamist teie harilikult teistelt nõuate. Kui aga põhiseadus teile enesetele mõnes suhtes ei meeldi ja jalgu jääb, siis astute sellest julgesti üle ja mööda. See poliitika, mis selles otsuses täiesti alasti, ilma wiigileheta awaldub ja mis isegi kodanluse enese keskel tormi on tõstnud, mitte niipalju küll sisuliselt, kui wormiliselt, sest sisuliselt on see poliitika kodanlusele ju wastuwõetaw — see poliitika on rabawalt iseloomustaw praeguse walitsewa kodanluse kohta. Kodanlised juristid-arupärijad ei puuduta sellepärast üldse sisuliselt küsimust, kas riigivarastele, dokumentide wõltsijatele jne. tuleb armu anda wõi mitte, waid wõtawad ainult puht wormaalse küsimuse üles allkirjade asjus. Siit tuleme jälle küsimuse juurde, mis sundis siis walitsust wiigilehte ära jätma ja nii talitama, nagu Kiisel'i wabastamise loos näeme? Ma tähendasin juba selle peale, et räägitakse, nagu olla selles mängus naised osalised. Meil ollakse siis niikaugele jõutud, nagu kroonitud peade ringkondades, kus õuekondlased, eriti naised, suurt osa po-

liitikas mängisid. Samuti püsiwad jutud, et siin isegi teatawad summad mängus on olnud jne. Olla kardedud teatawaid paljastusi, mis arwatawasti niiwäga komprometeeriwad pidid olema, kui nende awaldamist kardeti ja mis sundisid ära hoidma nende awalikukstulemist sel teel, et asi lahendati nii, nagu härra Kiisel'ile armas oli. Räägitakse, et härra Kiisel olla ütelnud pärast lahtisaamist: „Kui mina hakkakan oma andmeid awaldama ja asju paljastama, siis wast saate alles kuulda.“ Sellepärast küsin Wabariigi Walitsuselt, mis olid need põhjused, mis sundisid walitsust Kiisel'it wabastama?

Kas wiimaks Kiisel ei olnud ainult rööpaseadja ja kas taheti ainult rööpaseadjale sellega wastu tulla. Sest kuidas muidu seletada seda, et neile, kes kuritarwituse pärast on karistatud, armu antakse, kuna meie ei kuule, et kunagi oleks kawatsetud ehk mõeldudki armu anda nendele, kes poliitilistel põhjustel, ilma waateliste lahkuminekute pärast walitsewa kodanlusega wastolus olles ja oma ideede eest wõideldes kannatawad. Meie mäletame väga hästi, mis sennistest amnestiaaegelnõudest on saanud, kuidas üldise amnestiaküsimusest on välja tulnud kas mingisugune äärmiselt piiratud amnestia, nagu see Riigikogu esimestel päewadel oli, ehk jälle ainult poole wõi ühe paragrahwiline eelnõu, mille alla ainult poolteist inimest kuuluvad ja mis lõpuks siiski tagasi lükati, nagu läinud talwel.

Meie ei saa sarnast poliitikat toetada, waid oleme kõige kategoorilisemalt selle wastu ja mõistame sarnase tegewuse kõige terawamalt hukka. Meie arupärimise puhul peab Riigikogu seisukoha wõtma ja härrad Riigikogu liikmed ütleva, kas nad pooldawad oma parteide häälekandjate seisukohti, kes ühemeelselt on walitsuse sammu hukka mõistnud, wõi peawad nad tarwilikuks oma laagrisse kuuluwa kuritarwituse toimepannud isiku wabastamisküsimuses eneste poolt moodustatud walitsusele käte ülestõstmisega usaldust awaldada, kuigi nende ajakirjanikud selle sammu hukka mõistawad.

Teen ettepaneku see arupärimine wastu wõtta.

Juhataja **K. Wirma**: Faktiliseks märkuseks on sõna härra põllutööministril.

Põllutööminister **B. Rostfeldt**: Minewal nädalal arupärimise koosolekul tähendas härra Piiskar arupä-

rimise puhul Pöögli mõisa kruntide väljajagamise asjus, mis mingisuguses ühenduses ei olnud Petseri metsadega, et dr. Raamot olla korralduse teinud, mis võimaldanud riigimetsi Petserimaal laastada. Wastates tähendasin mina härra Piiskar'ile, et mul niisugusest korraldusest midagi teada ei ole, ja palusin järgmisel arupärimiskoosolekul sellekohase küsimisega ehk arupärimisega esineda. Täna oli Riigikogu arupärimiskoosolek, kuid päewakorras ei leidnud ma ei küsimist ega arupärimist käesolewas asjas. Sellepärast oletan mina, et härra Piiskar'i poolt ettetoodud asjaolu ei wasta tõele, sest wastasel korral oleks ta mu palwet läitnud.

Juhataja K. Wirma: Faktiliseks märkuseks on sõna härra Riigikogu esimehel.

Riigikogu esimees **K. Päts:** Rkl. härra Piiskar leidis tarwiliku olewat oma paljastustes, mida ta rkl. härra Tõnisson'i wahelhüüde peale tegi, tähendada, et endise Riigiwanema ajal olla keegi kusagil küsimusega, wõi koguni Riigiwanema wolitusel, majaperemeeste poole pööranud, kas keegi neist härradest ei tahaks oma maju kusagil seltsis (Wahelhüüde: Lloid'is.) kinnitada. Mina pean ütleva, et kui härra Piiskar oleks niisuguse paljastusega tulnud, et keegi waras, kes seda wõi teist on warastanud, tõendab, et ta seda Riigiwanema ülesandel on teinud, siis poleks ma seda sugugi imeks pannud. Niisuguseid paljastusi wõib terve õhtu ette tuua, et kusagil keegi midagi on teinud ja ütleb, et ta seda Riigiwanema wolitusel olla korda saatnud. Ma palun härra Piiskar'i, et kui temal nende agentidega mingisugust pistmist on, et ta seda mujal teeks, aga neid agentide asju ei maksa Riigikogus ette tuua. Kuid härra Piiskar eksib, et need agendid riiklist kuritegewust on riigi wõimul teinud. Rkl. Piiskar peaks sarnases tõsises asjas, nagu seda tänane Riigikogu koosoleku päewakord on, tõsiselt üles astuma, tõsiselt oma nõndanimetatud süüdistustega esinema ja tõsiselt teiste inimeste auga ümber käima. Et kusagil keegi midagi teinud, kuid kelle kohta see süüdistus käib — on teadmata — on isäraline süüdistuse wiis ja ma arwan ka, et sarnaseks seda ka terve Riigikogu peab.

Juhataja K. Wirma: Sõna on rkl. Anderkopp'il hääletamise motiwide kohta.

A. Anderkopp (töer.): Käesolew arupärimine on kokku seatud niisugustes lauses, mida toetada wäga raske oleks, harilikudel tingimistel. Härra Piiskar esines siin tühjajuttudega, nii et seda wäga raske toetada oleks. Et aga käesolew arupärimine sisuline on ja ta selles mõttes ainukene on, kuna järgmised arupärimised wormilised on, siis oleme meie sunnitud käesolewa arupärimise toetamiseks üles astuma, millest minul ka au on Riigikogule teada anda.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) Et kaugelt üle 25 Riigikogu liikme arupärimist toetawad, sellepärast on arupärimine wastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

4. J. Jaakson'i, J. Parik'i ja J. Bergman'i arupärimise-ettepanek Wabariigi Walitsusele Wabariigi Walitsuse akti põhiseadusele (§ 66) mitetawastawuse asjus.

(Arupärimise-ettepaneku tekst: „Põhiseaduse § 66 järele peawad kõik walitsemise aktid Riigiwanema, wastawa ministri ja riigisekretääri allkirjaga kinnitatud olema.

Põhiseaduse § 60 p. 8 järele kuulub armuandmise palwete otsustamine walitsemise tegewuse piiridesse.

Neist kahest põhiseaduse määrusest selgub, et jõusseastunud kohtuotsuse muutmine armuandmise kaudu wõib teoneda ainult sel teel, et kohtuotsuse asemele astub walitsuse poolt tehtud ja seadusenõuetele wastaw akt, mille sisu wõimaldaks kohtuotsuseid täidesaatwatele ametiwõimudele kohtuotsuse ulatust wastawalt muuta.

„Riigi Teatajas“ nr. 3 — 1923 a. on wälja kuulutatud Kiisel'i palwe puhul tehtud walitsuse otsus armuandmise asjus ja see akt on kinnitatud ainult Riigiwanema ja riigisekretääri allkirjaga, kuna wastawa ministri allkiri puudub.

Wastawa ministri allkirjal on kahe sugune tähtsus, nimelt, on see allkiri tagatiseks, et walitsus ministri wõimkonda kuuluwates asjus ei saa ilma tema teadmata ja osawõtmiseta otsuseid teha, teiseks on wastawa ministri allkiri walitsemise aktides ka wälispidi tõenduseks, et see minister oma allkirjaga warustatud otsuse eest wastutust kannab. Eriti armuandmise otsustes peaks kohtuministri all-

kiri ka kohtutele tagatiseks olema, et armuandmise otsuse puhul on kohtute mõjuvõimu kaitsmist ja õigusmõistmise huvisid silmas peetud.

Ilma kohtuministri allkirjata avaldatud armuandmise akt on neis ringkondades, kes lähedal seisavad õigusmõistmisele, õige ärewat meeleolu sünnitanud, sest põhiseaduse otsekohesest nõudmisest, et sarnasel aktil ka kohtuministri allkiri oleks, möödaminek walitsuse aktis tekitab kartust, et maad on wõtmas kalduvus armuandmise asju otsustada ilma kohtuministri seisukohta arwesse wõtmata ja nii, et kohtuminister armuandmise otsuste eest mitte esimeseks kaaswastutajaks ei jääks.

Et selgusele jõuda, missugused seaduslikud alused Wabariigi Walitsust juhitud B. Kiisel'ile armuandmise puhul, pöörame Wabariigi Walitsuse poole järgmise arupärimisega:

1) Missugused seaduslikud alused olid Wabariigi Walitsusel selleks, et põhiseaduse § 66 nõuetest mööda minna ja „Riigi Teatajas“ nr. 3 — 1923 a. avaldatud B. Kiisel'i kohta käiwas armuandmise aktis kohtuministri allkiri wälja jätta?

2) Kas Wabariigi Walitsus leiab võimaliku olewat ilma wastawa ministri allkirjata ainult neid juhulisi walitsemise aktisid teha, millele allakirjutamiseks wastawad ministrid oma nõusolemist ei anna, wõi käib see uus kord ainult armuandmise aktide kohta, mis tähendama peaks, et armuandmise asjade otsustamine peaks sündima ilma kohtuministri otsekohese osawõtmiseta?

3) Mis mõtleb Wabariigi Walitsus teha, et walitsemise aktide tegemisel, awaldamisel ja täidewiimisel põhiseaduses ettenähtud nõudmised täitmist leiaksid?

Seda meie arupärimise-esitist palume Riigikogu esimese arupärimiskoosoleku päewakorda wõtta.

(Allkirjad) J. Jaakson.

Jüri Parik.

J. Bergman.“)

Sõna on arupärimise põhjendamiseks rkl. Jaakson'il.

J. Jaakson (rhw.): Wäga lugupeetud rahwasaadikud! Walitsuse otsus Kiisel'ile armu anda on wälja kutsunud tänasel istumisel ühe küsimise ja teise arupärimise. See arupärimine, mis ette

toodi ja wastu wõeti, käib walitsuse otsuse sisulise külje kohta. Mina siin tahan esineda teise arupärimisega, mis käib selle otsuse wormilise külje kohta, nimelt, kas see otsus wastab seaduse nõuetele ja eriti põhiseaduse nõuetele. Mina jõuan otsusele, põhiseadust läbi waadates, et see otsus ei wasta mitte seadusenõuetele, et teda ei wõi mitte seaduslikuks tunnistada. Põhiseaduse § 66 nõuab, et kõik walitsuse aktid, mis Wabariigi Walitsuse poolt tehtud, kannaksid Riigiwanema, riigisekretääri ja wastawa ministri allkirja. Kui meie seda otsust waatame, mis „Riigi Teatajas“ nr. 3 on wälja kuulutatud, siis leiame, et siin ministri allkiri puudub, et siin on olemas ainult Riigiwanema ja riigisekretääri allkiri. See puudus ei ole mitte ainult wormirikkumine, waid sellel puudusel on ka suur sisuline tähtsus. Tähendatud paragrahwis räägitakse walitsemise aktist. Mina leian, et armuandmise otsust tuleb ka walitsemise aktiks lugeda. Põhiseaduse § 60 on üles loetud kõik need ülesanded, mida Wabariigi Walitsus peab täitma. Seal on muuseas ka üles loetud armuandmise palwete otsustamine. Ühtegi wahet põhiseadus ei tee kõigi nende Wabariigi Walitsuse peale pandud ülesannete wahel. Neid kõiki tuleb lugeda walitsemise aktide hulka kuuluwateks. Ka sisuliselt ei ole armuandmise akt midagi muud, kui walitsemise akt, mis ei käi kohtumõistmise hulka. Kohus teeb oma otsuse täielikult seaduse alusel ka sel korral, kui ta ise näeb, et kaebealune ühe ehk teise põhjuse pärast käesolewas asjas armuandmise ära teeninud on, kuid sellegipärast on kohus sunnitud karistust määrama seaduse järele ja ta wõib ainult walitsusele ette panna süüdimõistetule armu anda ehk tema saatust kergendada. Armuandmist ei wõi meie sellepärast lugeda kohtulikuks toimetamiseks meie põhiseaduse järele. Teine põhjus, mispärast põhiseaduse § 66 ettenähtud walitsuse aktide worm sunduslik on ka armuandmise aktide kohta, on see, et põhiseadus ühtegi teist wormi walitsuse aktide jaoks ei tunne. Wõimatu on aga seadust nõnda seletada, et põhiseadus ühe kategooria aktide jaoks on ette kirjutatud teatawa kindla wormi, kuna teise kategooria aktide jaoks, ja nimelt armuandmise aktide jaoks ei ole ette nähtud mingisugust wormi. Sarnase seletuse juures wõiks armuandmise aktisid teha ükskõik, misugusel kujul. See oleks aga täiesti eks-

lik põhiseaduse tõlgitsemine. Kõik see kinnitab kahitlemata, et põhiseaduse § 66 maksew on ka armuandmise aktide kohta. Lõpuks, kui meie arutame sisuliselt seda, mis otstarbeks meie põhiseadus neid allkirju nõuab, siis meie jõuame sellele otsusele, et need allkirjad tarwilikud on kõigi walitsuse aktide juures. Et põhiseadus nõuab Riigiwanema ja ka wastawa ministri allkirja, ei ole mitte kogemata ega juhuslik, waid seal on kindel põhjus ja tarwidus, ja see tarwidus paistab wälja selgesti meie walitsuse konstruktsioonist. Walitsemine meie wabariigis, kui ka mujal kultuurriikides, kus walitsus on jagatud üksikutesse wõimkondadesse, on nõnda wiisi sisse seatud, et iga wõimkond on teatawas piirides iseseisew ja tal on oma wastutaw juht. Ilma selle juhita ei tohi selles wõimkonnas midagi tehtud saada, sest tema on kõigi selle eest wastutaw, mis seal tehakse ja sellepärast peab ta kõige sellega päri olema, mis seal tehtud saab. Wabariigi Walitsus võib ainult üksikute wõimkondade tegewust ühtlustada ja neid ühtlaselt juhtida, kuid ta ei saa mitte ise wahele segada wastu wastawa ministri tahtmist üksikute wõimkondade tegewusse, ministrit selles asjas tegewusest kõrwaldades. See ei wasta meie põhiseaduse nõuetele ega ka walitsuse konstruktsioonile, sest iga wõimkond peab olema iseseisew ning temal peab olema wastutaw juht, kes kõigi nende aktide eest, mis seal tehtud saab, wastutama peab. Ja sellepärast nõutaksegi, et igal niisugusel aktil oleks wastawa ministri allkiri. Teisest küljest on aga Riigiwanema ülesandeks terve walitsuse tegewust juhtida ning ühtlustada. Ja selles mõttes võib ta seal kaasa mõjuda, ning üheskoos walitsusega ja wastawa ministriga sihtjoone kindlaks määrata, mis järele siis ministeerium käima peab. Selles mõttes on tarwilik aktil Riigiwanema allkiri. Neist raskustest, kus üks ehk teine minister ei taha oma allkirja anda, peab üle saama ja saab üle, sest meie walitsus võib ainult sennikaua koos töötada, kui üksikud walitsuse liikmed oma wahel kokku leppida suudawad. Juba walitsemisele asudes seab walitsus ühtlase programmi üles, mida deklaratsioonil awaldab. Sellepärast ei wõigi seal kergesti põhimõttelisi lahkuminekuid ette tulla ja kui peaksid põhimõttelised lahkuminekud ette tulema ja ei suuda üksikud walitsuse liikmed oma wahel kokku leppida, siis ei jää muud üle,

kas peab üksik minister walitsusest lahkuma või peab terve walitsus tagasi astuma. Kui aga walitsus hakkab iseseiswalt ühe ministri eest tema wõimkonnas asju ajama ja akte wälja andma, see jätaks meie põhiseaduse mõttele sugugi ei wasta. Eriti armuandmise aktide kohta tuleb silmas pidada weel järgmist. Armuandmine on tarwilik, kuid ta ei tohi kohtutegewust takistada ja kohtutegewust halwata. Armuandmisega peab toimetama ettevaatlikult. Armu anda ei tule mitte ühel ehk teisel juhulisel põhjusel, waid alati peab olema kindel põhjendus, mispärast armuandmist võib ette wõtta. Kui seda kindlat põhjust mitte ei ole, siis ei ole ka wõimalik armuandmist teostada. Armuandmise juures on tingimata tarwilik, et kohtuministri oleks otustandew hääl. Kohtuministri ülesanne on selle eest hoolitseda, et kohtutegewus ei kannataks juhusliste ja mittepõhjendatud armuandmiste läbi. Kohtuministri allkiri on armuandmise aktidel sellepärast tingimata tarwilik. Kui tema allkiri puudub, ei ole meil kindlust, et see armuandmine sünnib niisugustes piirides, et see kohtutegewust mitte ei halwa. Kõigil neil põhjustel leian mina, et siin on rikutud meie põhiseaduse nõudmised ja sellepärast ei wõi Riigikogu sellest asjast waikides mööda minna. Riigikogu peab selle järele walwama, et walitsuse seadusenõuetele wastawalt toimetab ja iseäranis, et meie põhiseadus mitte rikutud ei saa. Põhiseadus on meie riigi wundament, ja kui meie ise hakkame seda wundamenti õhnestama, siis peame teadma, et selle läbi hoone, mida ehitame, võib sattuda hädaohtu.

Sellepärast peame kindlasti nõudma, et põhiseaduse nõudmised kindlasti täidetud saawad mitte üksnes iga lihtkodaniku poolt, waid ka meie eneste poolt Riigikogus ja ka meie walitsuse poolt.

Need olid põhjused, mis meid sundisid kõrge kogu ees esinema järgmise arupärimisega Wabariigi Walitsusele:

1) Missugused seaduslikud alused olid Wabariigi Walitsusel selleks, et põhiseaduse § 66 nõuetest mööda minna ja „Riigi Teatajas“ nr. 3 — 1923 a. awaldatud B. Kiisel'i kohta käiwas armuandmise aktis kohtuministri allkiri wälja jätta?

2) Kas Wabariigi Walitsus leiab wõimaliku olewat ilma wastawa ministri allkirjata ainult neid juhuslisi walitsemise aktisid teha, millele allakirjutamiseks wastawad ministrid oma nõusolemist ei

anna, wõi käib see uus kord ainult armuandmise aktide kohta, mis tähendama peaks, et armuandmise asjade otsustamine peaks sündima ilma kohtuministri otsekohese osawõtmiseta?

3) Mis mõtleb Wabariigi Walitsus teha, et walitsemise aktide tegemisel, awaldamisel ja täidesaatmisel põhiseaduses ettenähtud nõudmised täitmist leiaksid?

Panen ette seda arupärimist wastu wõtta.

Juhataja **K. Wirma**: Sõna on faktiliseks märkuseks rkl. Reesen'il.

J. Reesen (kom.): Kommunistlise Riigikogu rühma nimel pean mina seda tähendama ja tõendama, et eelmine kõneleja ei olnud mitte kommunistlisest rühmast, waid rahwaerakonnast pärit. See isand siin, kõneledes põhiseadusest ja ot-sides põhiseaduse rikkumise põhjusi, ei näinud seda sugugi, et see tema oma südametunnistuse wastu käib,

Juhataja **K. Wirma**: Ma palun mitte isiklikult Riigikogu liikmeid puudutada. Palun Teid faktilise märkuse juurde jääda. (N a e r.)

J. Reesen (kom.): ... sest et tema mitte rahwa poolt siia walitud ei ole, waid põhiseaduse ning rahwa tahtmise wastaselt siin istub ja räägib, kuna rahwa poolt walitud kodanikud on poliitilistel põhjustel arreteeritud ning kaotasid rippumatu kohtuotsuse põhjal automaatselt, ise-nest oma wolitused, ja nüüd inimene, kes siin kõneles, tuleb põhiseadust põhjenda-ma, kui needsamad inimesed, kes teiste äraaetud rahwasaadikute asemel kõnele-wad, siin põhiseaduse wastaselt tegutse-wad. Ma pean tähendama, et põhisea-duse järele...

Juhataja **K. Wirma**: Rkl. Reesen, ma palun Teid faktilise märkuse juurde tulla, Teie kaldute sellest kõrwale.

J. Reesen (kom.): Põhiseaduse põhjal walitakse inimesed Riigikogusse poliitiliste parteide järele, kutsutakse oma kohuste täitmisele. Poliitilistel põhjustel aga kõrwaldatakse needsamad inimesed oma ülesannete täitmiselt. Ei wõetud sel korral mitte arwesse seda asjaolu, et põhiseaduses oli ette nähtud, et kui Riigikogu liige eksib mõnesugustel põhjustel, et siis tema wolitused kestawad edasi, kunni Riigikogu kestwuseni, kuna aga

niisugust pikendust siin tehtud ei ole, waid Riigikogu liige anti kohtu kätte, et teda automaatselt kõrwaldada.

Juhataja **K. Wirma**: Rkl. Jaakson'i poolt on ettepanek tehtud arupärimist wastu wõtta. (H ä ä l e t a t a k s e.) Ma näen, et kaugelt üle 25 liikme arupärimise wastuwõtmise poolt on, sellega on see arupärimine wastu wõetud. Riigiwanema ettepaneku põhjal tuleb otsustada, kas walitsus wastab kohe nende 3 arupärimise peale. Ettepaneku kohta sõnawõtjaid ei ole. Panen ettepaneku hääletamisele. (H ä ä l e t a t a k s e.) Nähtawana murega on ettepanek wastu wõetud.

5. Riigiwanema J. Kukk'e wastamine B. Kiisel'i asjus esitatud arupärimiste peale, läbirääkimised ja üleminekuwormeli wastuwõtmine.

Riigiwanem **J. Kukk**: Lugupeetud Riigikogu liik-med! Wabariigi Walitsusele on esitatud korruga ühes ja samas asjas küsimine sotsiaaldemokraatlise rühma poolt, arupä-

rimine iseseiswate sotsialistide poolt ja arupärimine Riigikogu liigete Jaakson'i, Parik'i ja Bergman'i poolt.

See on küll wist esimene juhtumine meie walitsuse ja parlamendi ajaloos, kus nii ühtlane wäerind iseseiswatest kunni põllumeesteni teoks on saanud ja kui mina siin Wabariigi Walitsuse nimel ses asjas nüüd sõna wotan, siis mitte selleks, et kellegi subjektiivseid seisukohti ja arwamisi ümber lükata, waid et awalikult seletada ja põhjendada neid aluseid ja motiive, millest wälja minnes Wabariigi Walitsus käesolewal juhtumisel on talitanud, nii wormilikult kui sisulikult.

Kõige pealt pean tarwilikuks tähendada, et Wabariigi Walitsus on täiesti ühel meelel kogu awaliku arwamisega, et armuandmist ametnikkudele nende amet-alaliste süütegude eest kõige suurema ettewaatuslega tuleb toimetada, eriliselt weel siis, kui need on korda saadetud sel ajal, kus rahwas kogu oma olemisega kaalu peal oli, ja wõib olla, et walitsus Kiisel'ile karistust kergendades on eksinud, mis seltskonna meeolelu hindamisesse tema kohta puutub.

Kuid kõige kindlamalt tõrjun ma tagasi kõik need awalikud ja salajased insinuat-sioonid ja kahtlustused, mis ses asjas Wabariigi Walitsuse ja tema üksikute

liigete kohta ajakirjanduses ja seltskonnas on ette toodud.

Kõik need jutud saladuslistest daamidest, rahasummadest ja paljastustest on bluff ja kohwiklatsh, mille üleskerkimist ainult praeguse Riigikogu lõpuajajärgu ja tulewaste walimiste eelse meeoluga seletada võib.

Koguni pentsik on süüdistus, mis lugupeetud rahwasaadik Jõeäär „Tulewikus“ lendu lasi, nagu oleks eelmine kriis just sellega välja kutsutud ja praegune walitsus selleks moodustatudki, et mõnelele kurjategijatele armu anda. Sarnane oletus rahwasaadiku poolt on liiga kergelt lendu lastud kahtlustus, missuguste eest selle kõrge kogu liikmed end küll hoidma peaks, ehk neil peaks siis selleks tõesti andmeid olema.

Ma tarwitsen siin ainult üldse meelde tuletada, et eelmine walitsuse kriis mitte välja kutsutud ei olnud selleks tööerakonna poolt, et oma meest walitsuse etteotsa seada. Minu kandidatuur Riigiwanema kohale tõusis üles alles siis, kui endine Riigiwanem, praegune lugupeetud Riigikogu esimees, kategooriliselt keeldus walitsuse kokkuseadmiseks teistkord katset tegemast.

Isiklikult ei paku minule Riigiwanema koht mingisuguseid erilisi huwisid ja mõnusid, ja ma võiks ainult tänulik olla, kui keegi teine selle raske koorma enda peale wõtaks. Kuid ma pean oma pühamaks kohuseks neid ülesandeid, mis kord oma peale wõtnud, täita oma parema tundmise ja arusaamise järele ja tohiks loota, et mind selle eest vähemalt põhjendamatult kahtlustuste aluseks ei tehtaks.

Mis puutub armuandmise õiguse tarwitamisesse Wabariigi Walitsuse poolt, niihästi kõnealolewatel kui ka teistel juhtumistel, siis on siin walitsus seda õigust ja kohust, mis põhiseadus tema peale pannud, täitnud oma südametunnistuse ja parema õiglustunde järele, ilma mingisuguste kõrwal mõjudeta.

Koguni iseäralik on see kahtlustus, mis rkl. Piiskar lendu laskis, nagu oleks walitsuse kõrgemad ametnikud üldse nende alamate süütegude warjamiseks. Meie maksma põhiseaduse järele ei ole ametnikkude wastutusele wõtmiseks mingisugust ülemuse luba ega heaksarwamist tarwis. (J. Piiskar (is.): Kas sõjaministeeriumis ka?) Ka sõjaministeeriumis, mis igatahes ei anna ühelegi õigust kuritegu katta.

Wormilised wäited, mis arupärijad rkl. Jaakson ja teised ette toowad, ei kannata mitte kriitikat ja on meie põhiseaduse nõudmistele liig wabast ja ühekülgselt tõlgitsemisest tingitud.

Mina ei ole küll mitte jurist, kuid põhiseaduse tõlgitsemisel tahaks ma endale siiski vähemalt samu õigusi wõtta, mis tarwitawad lugupeetud arupärijad, sest ka nemad on nähtawasti arwamisel, et põhiseaduse seletamine mitte ükski juristide monopol ei ole.

Arupärijad lähewad välja oma wäidetes põhiseaduse § 66 nõudmisest, et kõik walitsemise aktid Riigiwanema, wastawa ministri ja riigisekretääri allkirja peawad kandma.

Kuna armuandmise otsused aga nüüd 2 allkirjaga on välja kuulutatud, siis näewad arupärijad selles põhiseaduse rikkumist, mida muidugi keegi enesele lubada ei tohi, weel vähem Wabariigi Walitsus, kelle peale on pandud põhi- ja teiste riigiseaduste wankumata ja täiwalne täitmine ja selle üle järewalwamine.

Kuid kõige pealt tuleks enne, kui sarnase süüdistusega walitsuse wastu välja astuda, kindlaks teha, mis on armuandmise akt, mis on walitsemise akt ja missuguseid walitsemise akte on mõeldud põhiseaduse § 66 all.

Ma pean ütleva, et Wabariigi Walitsusele, kust ka juristid osa wõtawad, paistab, et see põhjendus, millega siin rkl. Jaakson kui ka teised arupärimise põhjendajad välja läksid, mitte meie walitsuse sennise walitsemisega kokku ei käi.

Selle kohta toon ma kõige pealt ette meie riigisekretääri arwamise, kes nende küsimustega ametikohuste pärast kõige rohkem tegemist on teinud ja kes selles asjas ka kõige erapooletumat arwamist, kui jurist, võib esitada:

„Walitsemise akti“ mõiste (põhiseaduse § 66) ei ole kindlaks määratud.

Kunni selle kindlaksmääramiseni seadusandlises korras on Wabariigi Walitsus kohustatud põhiseaduse § 66 ülesseatud nõudmist silmas pidama ainult sarnaste aktide andmisel, mis otsekohe riigi walitsemisse käiwaid korraldusi ja määrusi sisaldawad.

Teiseks, walitsemise wõimu teostamine on seotud väga mitmesuguste ülesannete täitmisega, mis oma iseloomu poolt täiesti lahkuminewad.

Senni on Wabariigi Walitsuse otsused järgmiselt liigitatud: 1) lihtotsused, 2)

armuandmise otsused, 3) Wabariigi Walitsuse määrused, 4) seadlused. Ühtlast wormi kõigi nende otsuste jaoks pole leitud.

Need määrused ja seadused, mis Wabariigi Walitsus wastawate seaduste põhjal riigi walitsemise alal maksma paneb, on põhiseaduse § 66 ettenähtud „walitsemise aktile“ ka wastawalt kokku seatud.

Lihotsused kannawad ainult Riigiwanema ja riigisekretääri allkirju.

Kolmandaks, armuandmise otsus on akt „sui generis“, millel „walitsemise aktiga“ midagi ühist ei ole.

Kui wälja minna sellest seisukohast, armuandmine on walitsemise akt, nagu iga teinegi, sellepärast, et tema põhiseaduse § 60. walitsuse wõimkonda kuuluwate asjade hulgas on üles loetud, ilma tema iseäralduste ära tähendamata, siis tekib küsimus, kas kõik teised samas paragrahwis ülesloetud asjad, mille kohta walitsus oma otsused teeb ja need wälja kuulutab, tulewad samuti 3 allkirjaga wälja kuulutada. Arupärijate arwates küll, — aga waadake järele „Riigi Teatajast“, kas on kõrgemate ametnikkude ametisse määramised ja ametist wabastamised kolme allkirjaga kuulutatud? Ei. Nad ilmuwad seal isegi ilma mingi allkirjata, liht teadaandena.

Armuandmine on põhiseaduse § 60 järele kogu walitsuse kätte antud, ilma et põhi- ehk mõni teine seadus neid küsimusi eriliselt ühe ehk teise ministri wõimkonda määraks. Sellepärast ei ole ka neis asjades mitte põhiseaduse § 66 mõttes wastawat ministrit, kelle allkiri armuandmise aktidel olulise juriidilise tähendusega oleks.

Põhiseaduse ja meil sennimaks wa korra järele wõib armuandmise ettepanekuid teha igauks walitsuse liige ja tehtud ettepanekud otsustatakse walitsuse lihtotsustena.

Armuandmise otsus omab täielise juriidilise jõu sest silmapilgust, kui walitsus oma otsuse on teinud; tema wäljakuulutamisel „Riigi Teatajas“ ei ole armuandmise käigus mitte olulist tähendust.

Armuandmise otsused wiakse täide kohtuministri ettekirjutusel prokuratuuri kaudu, missugust teed ka Kiisel'i juhtumisel on käidud.

Wäljakuulutamine sünnib siin õieti amnesteeritu ja kolmandate isikute eraõiguslistes, mitte awalik-õiguslistes huwides. Sarnaste awalikkude teadaannete kohta ei ole aga mitte ette nähtud põhi-

seaduses ei ka mujal, et siin tingimata 3 allkirja peab olema.

Arupärimise teise küsimise kohta: kas Wabariigi Walitsus leiab wõimaliku olewat ilma wastawa ministri allkirjata ainult neid juhuslisi walitsemise aktisid teha, millele allakirjutamiseks wastawad ministrid oma nõusolemist ei anna, wõi käib see uus kord ainult armuandmise aktide kohta, mis tähendama peaks, et armuandmise asjade otsustamine peaks sündima ilma kohtuministri otsekohele osawõtmiseta, — selle küsimise kohta wõin mina tähendada, et Wabariigi Walitsus 29. detsembril 1922 a. armuandmiste otsuste kohta järgmise otsuse tegi: „Wabariigi Walitsuse armuandmise otsused awaldatakse „Riigi Teatajas“ Riigiwanema ja riigisekretääri allkirjadega.“ (Wahelhüüe pahemalt poolt. Millal on see otsus tehtud?) 29. detsembril.

Siis küsimine: mis mõtleb Wabariigi Walitsus teha, et walitsemise aktide tegemisel, awaldamisel ja täidesaatmisel põhiseaduses ettenähtud nõudmised täitmist leiaksid? Selle peale wõin mina tähendada, et Wabariigi Walitsus on põhiseaduse nõudmisi oma wankumata juhtnõõriks pidanud, neid alati täitnud ja tahab seda ka edaspidi teha.

Ma pean lühikese ülewaate armuandmise kohta tegema, kuidas tema loomulik seisukord Asutawa Kogu ajal oli.

Armuandmise küsimused otsustas Asutawa Kogu.

Asutawa Kogu erikommisjon waatas sissetulnud armuandmise palwed läbi ja tegi nende kohta täiskogule ettepanekud, mis liht otsustena hääletamise teel ära otsustati.

Otsused kuulutati „Riigi Teatajas“ Asutawa Kogu esimehe ehk abiesimehe ja sekretääri allkirjaga.

Wabariigi Walitsusel ei ka kohtuministril ei olnud armuandmise asjadega sel ajal ühtegi tegemist.

Põhiseaduse maksmahakkamisega tuli armuandmise õigus Wabariigi Walitsuse kätte.

Kõik palwed tulewad Wabariigi Walitsuse nimele ja neid wõtab vastu riigikantselei.

Alguses waatas palwed sisulikult läbi riigisekretäär ja tegi nende kohta ettekande Riigiwanemale. Wiimane kandis nad kas otsekohe Wabariigi Walitsuse ette ehk saatis keerulisemad asjad kohtuministrile läbiwaatamiseks.

Alles 1922 aasta suwel pandi maksa walitsuse otsusega kindel kord, et kõik palwed kohtuministrile läbiwaatamiseks saadetakse ja tema kaudu walitsusele ettekandmiseks tulewad.

Kohtuminister teeb oma ettepanekud iga asja kohta kirjalikult, walitsuse otsuste kujul. Walitsus, kas ühineb tema ettepanekutega, muudab neid ehk wõtab wastu mõne koguni wastupidise otsuse.

Sennikaua, kui keegi minister ei teata, et tema üht ehk teist wiisi otsustamisest põhimõtte küsimust teeb, tehtakse otsused liht hääleteenamusega.

Otsused on otsekohe täide wiidud prokuratuuri kaudu kohtuministri ettekirjutusel, kuna wäljakuulutamine „Riigi Teatajas“ alles mõne aja pärast on sündinud.

Otsused on awaldatud kunni wiimase ajani kolme allkirjaga, kuid kohtuministri allkiri ei ole mitte igalpool selleks kolmandaks olnud. Nii on: abielulahutuse asjades siseminister ettepanekuid teinud ja otsuseid alla kirjutanud; sõjakohtu asjades teeb seda nüüdki weel sõjaminister; ka mõnes teises asjas, kus kohtuminister on keeldunud oma allkirja andmast, on otsustel sõjaministri allkiri.

Sarnast korda peeti meil kohtuminister Reichman'i arwates täiesti loomulikuks ja tema soovitas seda ka Kiisel'i asjus tarwitada, kus tema isiklikult teatawasti ei tahtnud mitte alla kirjutada.

Praegu maksab walitsuses see kord edasi, et kõik armuandmise palwed kohtuminister läbi waatab ja walitsusele ettepanekud teeb.

Wäljakuulutamine on aga otsustatud 2 allkirjaga, et sellega armuandmise aktide iseäraldust muudest walitsemise aktidest alla kriipsutada.

Armuandmise korra edaspidiseks kindlaksmääramiseks on Wabariigi Walitsus tarwilikuks tunnistanud eriseadust wälja töötada ja selleks erikommisjoni määranud kohtu-, sõja- ja siseministrist. Tsiwiilasjades teeb ettepanekuid kohtu- ja siseminister; sõjawäelistes asjades kohtu- ja sõjaminister.

Tunnistati tarwilikuks, et seaduses oleks ette nähtud kindel kord, et nimetatud asjade arutamises wõiwad ka teised ministrid osa wõtta. Kui ministrite ettepanekud üksteisest lahku lähewad, ehk kui mõne teise ministri ettepanek kategoriliselt lahku läheb tehtud ettepanekust, siis peab see asi minema teistkordseks läbiwaatamiseks ministrite kätte.

Kui ka teistkordsel läbiwaatamisel samasugune resultaat on, siis on ettepanek tagasi lükatud. Senni makswas korras ei ole ministrite üheõiguslus armuandmistele otsustamise juures piiratud ja seda saame muuta ainult eriseadustega.

Nagu näete, on juba meie lühikese walitsemise ajaloos armuandmistel mitu käiku olnud. Niisama mitmelaadiline on armuandmise kord ka teistes maades.

Inglismaal on armuandmine kuninga eesõiguseks, kuid armuandmise palwete ettekandjaks kuningale ja tehtud otsuste eest wastutajaks on siseminister, selle peale waatamata, et nendes asjades kuninga isiklikud soowid otsustamisel tähtsalt kaasa wõiwad mõjuda.

Siseminister, oma armuandmise ettepanekuid kuningale tehes, wõtab arwesse wandekohtunikkude soowitusi, hindab neid asjaolusid, mis pärast kohtumõistmist on ilmsiks tulnud, kaalub läbi neid palwekirju, mis ühe wõi teise süüdimõistetute amnesteerimiseks kuninga nimele on seltskonna poolt saadatud. Kuid kõige otsustawamaks momendiks jääb temale siiski see otsekohene salajane ettekanne kohtuniku poolt, kes süüdimõistetute üle on kohut mõistnud.

Armuandmine enne seda, kui asi kohut lõpulikult otsustatud, oleks jäme konstitutsiooni rikkumine, olugi et selleks seaduslikka takistusi mitte ei ole.

Ainult ministrite wastu tõstetud süüdistuste — impeachment act — lõpetamine armuandmise korras on 1700 a. settlement act'i läbi kindlasti keelatud.

Rootsimaal on armuandmise õigus kriminaal asjades kuningal, kuid armuandmise palwed antakse kõrgemale kohtule ja kuningas annab armu ära kuulates riiginõukogu arwamist.

Daanis on kuningal õigus armu anda ainult parlamendi nõusolekul.

Austria-Ungaris oli konstitutsiooni järele keisril piiramata armuandmise õigus, ilma et sealjuures ühtegi ministrit oleks tehtud kaaswastutajaks keisri tegude eest.

Prantsusmaal kuulub armuandmine presidendi wõimkonda. Armuandmise aktid kinnitatakse kohtu-, sõja- ehk mereministri poolt kuuluwuse järele.

Nagu näete, on selles asjas igal maal ise kord, ja seletada, et üks ehk teine kord teoreetiliselt wõi praktiliselt ainuõige, oleks liig julge.

Meie põhiseadus ei määra mitte kindlat korda armuandmise õiguse tarwita-

miseks. Walitsus on wastawate seaduste puudumisel pidanud siin oma otsustega asja korraldama, — kas see hästi wõi halvasti tehtud, selle üle otsustate teie, härrad rahwasaadikud.

Mis puutub nüüd nendesse kahesse armuandmise otsusesse, mille kohta sotsiaaldemokraatide küsimine ja iseseiswate arupärimine on esitatud, siis lubage, et ma sellele lisaks, mis juba eelpool ütlesin, mõne sõnaga nende juures weel peatan.

Kiisel'i armuandmise asi ei ole mitte, nagu seda mõned lehed teatama tõttasid, praeguse walitsuse poolt üles wõetud, waid tema on pärandus eelmiselt walitsuselt.

7. juulil 1922 a. — seda tõendawad selleaegse walitsuse koosoleku protokoll ja aktid, koosolekust osawõtnud ministrid ja riigikontrolöör, — oli Kiisel'ile armuandmine esimest korda walitsuses arutamisel.

Selleaegne kohtuministri asetäitja, wälisminister härra Piir oli esitanud nimelt B. Kiisel'i armuandmise palwe ühes teistega — kokku 24 asja — Wabariigi Walitsusele, ettepanekuga — palwed jätta tähele panemata.

Wabariigi Walitsus on aga Kiisel'i nime teiste hulgast maha tõmmanud — meil tähendab see walitsuse praktikas põhimõttelikku jaatawat otsust, — ja tema karistuse kergendamise sealsamas ka arutusele wõtnud.

Läbirääkimiste üldine mulje on jaatawa otsuse tegemist eeldada lubanud, seal on siis aga riigikontrolöör mingsuguse uue asjaolu Kiisel'i kohta ette toonud, mille tõttu ja ühtlasi arwesse wõttes liig lühidat aega, mis kohtumõistmisest mööda läinud, asja otsustamine on edasi lükatud — aasta lõpu poole.

Ka endise Riigiwanemaga nüüd, kus asi juba praeguses walitsuses otsustatud oli, läbi rääkides, selgus, et minule selle asja kohta antud seletused endisesse walitsusesse kuuluwate ministrite poolt asja käigule wastawad.

Mina olen kindel, et sel ajal niisama wähe kui praegugi mingsugused kõrwal mõjud siin walitsuse liigete seisukoha wõtmist ehk arwamise kujunemist juhtimas ei olnud, waid walitsuse liigetes kujunes otsus Kiisel'i kohta, arwesse wõttes tema laitmata minewikku, tema kuriteo erilist ja omakasu püüdmata iselaadi, ja oma südametunnistuse järele talitades on

siin noorele inimesele wõimalus anda tahtetud oma elu uuesti alata.

(Juhatama hakkab abiesimees **A. Kerem.**)

Kiisel ei ole mitte minu isiklik lähem tuttaw wõi sõber. Tunnen teda ainult kui endist Riia Eesti üliõpilaste seltsi liiget, kes enne ilmasõda oma seltsimeeste — kaasüliõpilaste Jürgens ja Naaris — eestwõttel ja toetusel Austriasse saadeti Sokoli liikumist tundma õppima. Puhkeb lahti ilmasõda ja Kiisel peetakse kui tsi-wiilwang kinni. Koos lugupeetud rkl. Martna pojaga elab ta seal õige kitsaid päewi ja teenib ülespidamist lihttöölisena. 1918 a. suwel tuleb ta Tallinna tagasi ja on siin ametis linnawalitsuses kunni wabadussõja alguseni. Wabadussõjas astub ta Kalewi malewasse ja wiibib seal kunni Narwa tagasiwõtmiseni. Hiljem läheb ta sõjawäe kontrolli ja on seal kunni ametisse astumiseni kaubandus-tööstusministeriümi wäliskaubanduse nõukogu asjaajaja kohal kontrollametnikuna.

Mina olen pärast seda, kui temale armuandmise üle seltskonnas ja ajalehtedes awalik arwamine seisukoha wõttis, katsumud selgitada ja kindlaks teha, missugused tema kohta ta lähemate ülemuste arwamised ja otsused wõiksid olla. Selleaegne kaubandus-tööstusministri kohusetäitja on Kiisel'i ametisse wõtnud soowituste peale, mis usaldatawad, ja oma ametikohuste täitmises ei ole ta midagi soowida jätnud. Küll on aga tema otsekohe wõinud märgata, et Kiisel'il oma ametiasjade kõrwal on olnud teataw kalduwus äriajamiseks, kuid altkäemaksu wõtmist, millest just awalik arwamine kõneleb, seda kõik need eitawad, kes temaga koos on töötanud. Äriajamine on nähtawasti sellel noorhärnal wäga hästi läinud, sest warsti hakkas Kiisel silma tor-kama oma laia ja suurewiisilise eluwii-siga. Tema on õieti sõjaaegse rikka tüüp. Ja wälisministri eriarwamine oligi põhjendatud sellega, et Kiisel'il sõjaaegse hangeldaja omadusi on. Ma arwan aga, et seda juristid paremini teawad, et sedalaadi kuritegu meil karistuse alla ei kuulu. (W a h e l h ü d e d : O o , j a h !) Tuntud Tatteri linadetransiidi litsents saab selle nooremehe saatuse otsustajaks. See on ainukene süütegu, mis temale süüks on pandud ja selle süü pärast on tema ka kohtuliku karistuse alla langenud. Et aru saada, mis tähtsus sellel litsentsil oli, olgu öeldud, et see litsents

oli välja antud selleks, et keegi ärimees Tatter linu, mis ta Lätimaal kokku oli ostnud, Eestist läbi wäljamaale wõis saata. Läti piir ei olnud aga mitte see, mis ta praegu on, waid meie wäed seisid Lätimaa sees ja piir oli õige liikuw. Kui esialgne luba kaubandusnõukogu poolt oli välja antud selleks, et kaupmees wõib linu Walgast peale laadida, siis oli härra Kiisel, kes kaubandusnõukogu asjaajaja, ilma nõukogu otsuseta omawoliliselt seda luba laiendanud selles mõttes, et Tatter wõib ka teistes Läti piiri lähedal olewates jaamades linu peale laadida ja välja wiia. Mina arwan, et kui see asi oleks kaubandusnõukogusse tulnud, siis mingisugust sisulist ega wõrmilist takistust ei oleks olnud, et seda luba selles ulatuses keelata. Et see aga tegemata on jäänud, on selle ametniku süü ja omawoli tarwitamine. Selles mõttes on tema igatahes oma karistuse saanud ja karistuse küllalt kõrgel määral. (J. Piiskar (is.): Kas kõik ametnikud wõiwad tehtud otsuseid omawoliliselt laiendada?) Teda on selle eest karistatud. Seda karistust ei ole Wabariigi Walitsus mitte ära muutnud, waid on seda karistust temale pehmenanud. Tema on aasta kinni istunud ja oma õigused kaotanud ja Wabariigi Walitsuse arwates on sellest karistusest küllalt, niihästi temale õpetuseks kui ka teistele hoiatuseks. Wende asi, mis ka siin küsimuses puudutatakse, on isenesest ajalehtede läbi tuntud ja ma ei tarwitse tema juures pikemalt peatada, waid tähendan, et tema armuandmine esitati Wabariigi Walitsusele sõjaringkonna-kohtu poolt, kes teda samuti, kui omal ajal Kiisel'it, kolmeks aastaks wangiroodu oli mõistnud. Wende süüdistus seisis selles, et tema oli sõjawäe intentandina kraamimuretsejaga kokku leppinud, et osa kasust, mis tema ostmise läbi saab, Wende kasuks läheks. Kohtu ettepanek, temale karistust vähendada, oli motiweeritud selle asjaga, et see ametnik on muidu oma kohustusi korralikult täitnud ja sõjast kogu aja osa wõtnud. Ettepanek oli siin karistust vähendada koguni kuue kuu peale, sest temal ei olnud õigust selle süüteo eest vähemat karistust määrata. Kuid walitsus leidis, et seaduste järele sarnast karistust wangirooduga ei olnud ette nähtud ja määras temale selle minimaalse karistuse, mis wõimalik oli, see on 1 aasta wangistust. Kohtuminister jäi selles asjas isearwamisele, kuid ei teinud

sellest põhimõttelist küsimust. (W a h e l h ü ü e.) Eks ta saa ka oma karistuse, ega ta ei pääse. Need armuandmised, mis ma siin nimetasin, ei ole oma iselaadi ega loomu poolest millegist lahkuminewad nendest asjadest, mis walitsus warem on armuandmise teel otsustanud. Ma wõiksin tähendada, et 1922 a. jooksul on Wabariigi Walitsus läbi waadanud kokku 886 armuandmise palwet. Nendest on otsustatud jaatawalt 127 palwet. Armu on antud poliitilistele süüdlastele, ühtlasi neile, kes Wenemaa kodakondsusesse on opteeritud — 39 isikule; abielukeelust on wabastatud 19 isikut, täiesti armu on antud ja karistus kergendatud 69 isikule. Nendest ettepanekutest, mis ma siin nimetasin, on üldse 69 poliitilist amnesteerimist olnud läinud aasta jooksul. Amnesteerimistest, mis kohtute ettepanekul on ette wõetud, on 24 olnud kohtuministri ette pandud, 15 — kohtute ette pandud.

Kõigi nende armuandmise asjade juures on walitsus kaalunud, nagu ma juba tähendasin, küsimuse all olewa isiku minewikku, kas tema kuritegu on juhuslik, ühekordne, wõi on siin korduwa nähtustega tegemist, ja siis weel, missugustes asjaoludes süütegu on tehtud. Süüteod, mis on korda saadetud erilistes oludes, mille tagasitulekut wististi ei tarwitse karta, seal on walitsus armuandmise õigust tarwitanud, ilma mingisuguste kõrwalmõjudeta ja mitte mingisuguste isikliste huwide ega seisukohtade järele. Walitsus on talitanud alati oma südametunnistuse järele, ja kui Kiisel'i asjast nüüd suur küsimus on tehtud, siis peab Riigikogu muidugi oma seisukoha awaldama, millest siis walitsus tarwilised järeldused teeb. Kuid enese ja ühegi walitsuse liikme kohta ütelda, et siin armuandmisi tehtud isiklistes huwides ja mingisuguste kahtlaste mõjude all, on sarnane kahtlustus, mida mina ega ükski teine Wabariigi Walitsuse liige enesele ütelda ei wõi lasta.

Juhataja A. Kerem: On arupärijad wastusega rahul?

J. Piiskar (is.): Meie poolt esitatud arupärimise allakirjutajate nimel teatan, et meie wastusega rahuldatud ei ole ja teen ettepaneku kohe läbirääkimisi alata.

J. Parik (põl.): Meie poolt esitatud arupärimise allakirjutajate nimel teatan, et meie wastusega rahuldatud ei ole.

Juhataja A. Kerem: Arupärijad ei ole wastusega rahul. On ettepanek

tehtud läbirääkimisi kohe alata. Teisi ettepanekuid ei tehta. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on otsustatud läbirääkimised awada.

(Hüüe: Waheaeg määrata!) Ettepanek on tehtud waheaega määrata.

Et Riigikogu juba üle 2 tunni koos on istunud, siis kuulutan weerandtunnilise waheaja.

Waheaeg algab kell 7.15 min.

Peale waheaga algab koosolek kell 7.40 min.

Koosolekut juhatab abiesimees **A. Kerem.**

Sekretääri kohal abisekretäär **J. Bergman.**

Juhataja **A. Kerem:** Riigikogu koosolek kestab edasi. Läbirääkimised on awatud.

J. Piiskar (is.): Härra Riigiwanem algas oma wastuse sissejuhatusega, milles isalikka näpunäiteid jagas Riigikogu liigetele. Kui ta seda oli teinud, ütles tema, et kõik on kokku kohwijutt, et Wabariigi Walitsus on Kiisel'i asjas talitanud oma südametunnistuse järele ja sellega on asi korras. Meie arupärimises rõhutati eriti küsimust, missugustel põhjustel Kiisel'ile armu anti, wõi nagu walitsus seda nimetab — tema karistust kergendati ja ta wangist wabastati, kuid härra Riigiwanem selle peale otsekohe ei wastanud. Tema rääkis küll, kuidas armuandmise kord on arenenud Asutawa Kogu ajast meie ajani, kuidas ta teistes riikides on kujunenud ja kõneles ka sellest, kuidas pärast tagant järele kui üldine rahulolematu tekkis, otsustati muuta armuandmise korda üldse. Tähendab, talitati niisama, kui Riigikogu on harilikult talitanud, kui tal tegemist on olnud, näituseks krediitide ülekulutamisega, kus selle asemel, et ametkonna esitajaid, kes on enesele lubanud eelarwest üle minna, wastutusele wõtta, lihtsalt tagant järele summad lubatakse, tagant järele wäär-samm seaduspäraliseks tehakse. Walitsus on astunud sammu, mida üksmeelselt hukka mõistetakse ja teinud pärast weast wooruse. Põhjuse asemel, mis härra Kiisel'i wabastamiseks mõõduandwad, jutustati meile selle nooremehe elulugu, kuidas tema siin ja seal teeninud, hästi oma kohuseid täitnud jne. Kuid samal ajal sattus ta kohtu alla litsentsi wõltsimise pärast. Kas see ka kohusetäitmise hulka käis ja tema kohusetruudusest tun-

nistust annab? Öeldi, et tema juures on märgatud ärilisi kalduwusi, ja nimetati teda eht sõjaaegse rikka tüübiks, „shii-beriks“. Loomulik, et kui on riigiwõimu juures need, kelle hulka kuuluwad Kiisel'id ja kõik need eht sõjaaegsed rikaste tüübid ehk „shiiberid“, siis pidi otsusele tulda seda suurepäraliste äriliste kalduwustega noorhäärrat wabastada — et mis sarnane istub, las ta parem „shiiberdab“. See oli kõik, mis Kiisel'i kasuks ette toodi. Need põhjused wõisid küll walitsuse silmis mõõduandwad olla, kuid nad on wäga „omapärased“. Hoopis wastamata on aga meie teine küsimine, kas Wabariigi Walitsus üldse mõtleb riiklikude kuritarwituste wastu wõidelda ja missuguste abinõudega. Nüüd on küll selge, et äriliste kalduwustega noortemeestele püüab walitsus wõimaldada „shiiberdamise“ juurde tagasi tulla. Kuidas on aga lugu siis, kui kuritarwituse on korda saatnud isik, kel ei ole ärilisi kalduwusi? kuid kes siiski on tarwitanud juhust midagi sisse teha? Kas neile ka armu antakse? (Wahelhüüe: Kast-rulite ülelööjale! Naer.) Sellest kõnelete muidugi Teie, härra Strandman, kui Teil neist midagi teada on. Meie teame, et siin ei ole tegemist ainult teatawa nooremehega, kellest Wabariigi Walitsusel hale meel hakkas ta äriliste wõimiste kasutamata pärast, waid siin on tõepoolest tegemist teatawa süsteemiga. Kõigi tagasitõrjumiste peale waa-tamata on näha, et miskisugused niidid kaugemale ulatawad ja et see noormees on wabastatud tungiwatel, otse sundiwatel põhjustel. Ma seadsin rea küsimisi üles maadwõtnud juttude põhjal, et neisse selgust saada. Wastati, et need on kohwijutud. Mina pean aga tähendama, et senni ei ole teisi kaaluwaid põhjusi ette toodud. Muuseas kõneldakse ka sellest, et pärast wabastamist suurem tralling Kiisel'i poolt olla korraldatud ja et wäga wastutusrikastel kohtadel olewad isikud sellest osa olla wõtnud. (Hulgalised wahelhüüded keskelt ja paremalt poolt: Kes? Nimetage neid! Ärge rääkige paljaid sõnu.) Walitsuse esitaja peaks ütleva, kas on nendel juttudel põhja all wõi mitte. Selleks on waja ette tuua tõsised wabastamise põhjused. Edasi on täiesti wastamata jäetud teine küsimine, kas walitsus üldse kawatseb sarnaste kuritarwituste wastu wõidelda wõi mõtleb ta ka tulewikus waadata nende peale läbi sõrmede

ja võimaldada riigiwarastele kohtu eest kõrvale hoida ja karistusest pääseda, nagu senni, kus suur hulk niisuguseid asju üldse kohtu ette ei pääse, vaid kaowad harilikult ära, paragrahwi puudusel. Kas walitsus on huwitatud sellest, et tarwilikud paragrahwid saaksid loodud, wõi mõtleb ta ilma nendeta läbi saada? Sennised Wabariigi Walitsuse seletused ei rahuldanud meie rühma kaugeltki mitte, sest teataw osa küsimistest jäeti hoopis wastamata.

A. Jõeäär (sd.): Lugupeetud rahwasaadikud! Härra Riigiwanem oma kaitsekõnes arwas tarwilikuks austada mind sellega, et meelde tuletas minu allkirjaga meie rühma häälekandjas ilmunud artiklit, mis kandis pealkirja „Miks oli tööerakonnal kriisi waja?“ ja missuguses artiklis oli käsitatud käesolew armuandmise lugu. Tahan õige lühidalt selle fakti juures peatada ja alla kriipsutada seda asjaolu, et tööerakonna poolt esilekutsutud walitsuse kriisi tõsised põhjused senniajani tööpoolest wäga tumedaks on jäänud niihästi Riigikogu rühmadele kui ka väljaspool seisjatele. Tõsised põhjused on senniajani selgitamata. Esimene tegelik samm, mida uus walitsus astus, oli õieti Kiisel'ile armuandmine, missugust samnu endine walitsus mitte ei julgenud astuda. (Naer pahemal pool.) Neist ilmsikstulnud andmetest järeldades on see otsus kaunis loogiline. Kuid arwesse wõttes seda artiklit, mis täna ilmus tööerakonna häälekandjas ühe wäga lugupeetud rühma liideri poolt, milles ta neid põhjusi laiemalt seletab, olen mina nõus oma seisukohta rewideerimise alla wõtma. Nimelt selgub sellest artiklist järgmist: ... (J. Piiskar (is.): Kiisel on hea supi keetnud!) Mitte tema ise, waid tema wend. — Põhjused, mis tööerakonda selle härraga seowad, on järgmised: sellel härral, kes artiklile alla on kirjutanud, olla Kiisel'ist head mälestused. Kui nüüd seda head mälestust analüseerima hakata, siis selgub, et see mälestus ei ole mitte härra Kiisel'ist enesest, waid kõige pealt tema prouast... (Üldine naer. J. Piiskar (is.): Oh, naised, naised, naised!) See proua olla temale ühel tähtsal silmapilgul ühe märksideme käewarrale sidunud ja see sündmus on nähtawasti niiwõrd tähtis olnud, et ta artiklikirjutajale mitmeks aastaks heaks mälestuseks on olnud. (Wahelhüüe tööerakonnast: Ma arwan, et frondile

minemise silmapilk niiwõrd tähtis on, ka Teile, et seda „mingisuguseks silmapilguks“ nimetada ei wõi.) Noh see on igatahes wäga tähtis silmapilk. — Siin on nüüd siis esimene põhjus, mida nii tähtsaks peetakse, et selle silmapilgu mälestus isegi neli aastat hiljem wõib kurjategija amnesteerimise peale mõjuda. Mina igatahes seda silmapilku mitte nii tähtsaks ei pea ja olen ses küsimuses teisel arwamisel.

Edasi on aga kõige kindlama mälestuse järele jätnud — küll jällegi mitte härra Kiisel ise, waid tema wend. — Artiklis on sõna-sõnalt öeldud: „tema oli polgu kokaks ja keetis suurepäralist sõduri suppi...“ (Üldine naer. J. Tõnisson (rhw.): Ega's meie ometigi siin ajalehe artiklid analüseerima ei hakka)... Mina kirjutasin ka ajalehes ja seda ajalehe artiklit pidas härra Riigiwanem nii tähtsaks, et mind puudutada. (Wahelhüüe: See oli juhtkiri, „Waba Maa's“ aga oli joonealune.) No, see oli igatahes wäga tõsine joonealune. — Nüüd on sellest suurepäralisest supist niisugune soe mälestus ühele tööerakonna liikmele järele jäänud, et see supikeetja perekonnaliikmele armuandmise peale mõju on awaldanud. Kuid siiski on lihtsurelikul wäga raske sellest aru saada ja niisugust arusaamist on ka wõimatu harilikult inimeselt nõuda, kes tööerakonna hingeeluga tuttaw ei ole. Niisugusele wõhikule jääb ikkagi küsimismärgiks, kuidas selle litsentsiwõltsija wabastamiseks tema wenna poolt nelja aasta eest keedetud hea supp nõhjust wõib anda. Öeldakse küll, et tee südame juurde ikka kõhu kaudu pidada käima... (Üldine naer.), kuid et see ka Wabariigi Walitsuse juures nii on, seda oli raske oletada.

J. Lattik (kristl.): Austatud Riigikogu liikmed! (J. Piiskar (is.): Üks tasane sõna tormisel ajal.) Seda olete mulle juba ükskord ütelnud, härra Piiskar. (J. Tõnisson (rhw.): Tõde ei wanane! Tema peab ju sellega ikka ette tulema.) Austatud Riigikogu liikmed! (Wahelhüüe J. Reesen'i (kom.) poolt.) Lugupeetud Riigikogu liikmed! Wäikesed asjad on sagedasti suurtele sündmustele põhjuseks olnud. Kui terwet seda sündmust kaaluda, mille pärast siin mitu arupärimist ja küsimine Wabariigi Walitsu-

sele ette on pandud, siis peame ütleva, et see sündmus ei ole mitte suure ulatusega. Wabariigi Walitsus on, nagu härra Riigiwanem siin tähendas, nii mitmel korral pidanud armu andma isikutele, kes tema poole on pööranud. Kui seda ühekordset armuandmist nii suureks on tehtud, et kõne sellest igalepoole meie peredesse ja majadesse on tunginud, nii et igalpool seda küsimust tuntakse, siis peavad küll selle armuandmise põhjused erilised olema. Härra lugupeetud Riigiwanem tähendas siin, et kui Wabariigi Walitsus sellele armuandmise aktile alla kirjutanud, siis on kõik wabariigi ministrid oma südametunnistuse järele selle sammu astunud. See on ka õige, sest armuandmine on just asi, mis sinna tungib, kus südametunnistuse piirkond inimesel on olemas. Mina isiklikult ei tahaks mitte, et armuandmise õigusesse teised võiksid arupärimisega ennast segada, sest see võiks armuandmist väga raskeks teha. On ju, nagu meie teame, teistes ilmariikides ka instituudid olemas, kes armu annavad ja nende käest ei pärita mitte igakord aru.

Kui meie nüüd omawalitsusele arupärimisega esineme sellepärast, et ta armu on annud ühele ehk teisele isikule, siis on siin peapõhjuseks asjaolu, et Wabariigi Walitsuse südametunnistus ei ole endaga mitte täiesti kokkukõlas. Kohtuminister, kes õiguse ja seaduse järele walwab, ei ole selle armuandmisega mitte nõus olnud ja mina arwan, lugupeetud rahwasaadikud, et selles käesolewa arupärimise raskem külg just peitubki.

Mis laineid löi, oli nimelt see, et kohtuminister armuandmisega nõus ei olnud. Oleks see asi wastupidi olnud, siis oleks meil terve see armuandmise lugu meelest läinud. See asjaolu näitab, et Wabariigi Walitsuse südametunnistus siiski kokkukõlas ei ole awaliku arwamisega, et seal wastu räägiti. Ma pean ütleva, et härra Riigiwanem vähe selgust tõi sellesse küsimusse, mis nii väga palju laineid löönud. See küsimus on pannud liikuma Wabariigi Walitsuses eneses arwamise, et kas ei tule panna uus armuandmise kord, et see kord ei kõlba. See arwamine on seal wastuhelisiid elule kutsunud ja on ühte ja teist seletust nõudnud. Härra Riigiwanema seletuses näistab silma asjaolu, et see armuandmise asi juba endise walitsuse poolt enam-wähem otsustatud olla, nii et neile ainult osa sellest üle jäänud teha, mis juba alguses oli otsustatud.

Põhjused, mispärast endine walitsus armuandmist lõpulikult ära ei otsustanud, jäid mulle aga tumedaks, ma ei jõudnud selle kohta selgusele. Wäga lugupeetud rahwasaadikud! Ma arwan, et terve selle armuandmise juures on kõige raskemaks küljeks see, et Wabariigi Walitsus ei ole ise mitte kontaktis talitanud, Wabariigi Walitsuse südametunnistusega ei ole härra kohtuminister ühel arwamisel olnud. Sellepärast on otsitud teisi teid, kuidas seda akti maksta panna. On küsitud riigisekretääri käest, kellele meie riigikord ja seadused kõigeparemini tuntud, kuidas uut otsust teha, et tehtud otsust ellu wiia, see on otsuse seadusline ja wormiline külg, mis seda küsimust nii raskeks teeb. Kuid teine külg, ma nimetaks seda wast sisuliseks küljeks, mis selle arupärimise juures tähtis on ja mis suurtes rahwakihtides palju laineid löi, on kuritegu, millega siin tegemist. Ma ei tunne mitte seda härrat, kes wangist on wabastatud, ei tunne ka tema süüteoakti, mida ma kord ajalehest lugesin, kuid mis minul ammu meelest läinud, ei usu ka mitte, et just see härra oma süüteos, milles teda süüdistatakse, kõige suurem süüdlane oleks, aga mina näen selles, et tema kohtu alla sattus, just üht ohwrit kõikide nende eest, kes sel alal Eesti wabariigi wastu on eksinud. Nimelt rahwas põlgab kõiki neid, kes oma käe wälja sirutawad riigi wara järele. Kui Eesti rahwas hobusewargaid ja aidaõhkujaid wiikab, siis põlgab ta südamepõhjast ka seda, kes riiki warastab. See on selge, et rahwa põlgtus on nende osa ja nimelt järgmistel põhjustel: 1) ei ole rahwal siin kunagi teada, kui palju teda warastatakse, kui palju tema peab warastatud summasid kinni maksta. 2) On rahwale väga tähtis teada, et niisugune wargus demoraliseerib ja korrumpteerib, rikub täiesti inimese ja et niisugune wargus annab igale ühele wõimaluse ausate riigiametnikkude ja nende perekondade peale kiwiga wisata, niisamuti ka Wabariigi Walitsuse liigete peale. See on see kõige raskem külg selles terwes asjas. Igaüks võib tulla, kui niisugused juhtumised ette tulewad, söimata ja süüdistada walitsust. Meie teame kõik väga hästi, kui raske on meie inimestel üldse walitsuse ametisse minna ja kui raske on seal kõrgematel kohtadel seista, sest igaüks armastab silma pilgutada nende suhtes, kes wastutusrikastel kohtadel seisawad, nagu oleks see tulutoow amet, mis igasuguseid kõr-

walteenistusi wõimaldab, ühesõnaga öelda, wõimaldab warandusi kokku ajada. See on meie noorele riigile raske hoop. Kui meie lubame oma walitsust sõimata, lubame walitsuse ametnikka teotada ja sõimata, siis ei ole ime, kui arwatakse, et seal ei ole ühtegi õigust olemas. Ja kui nüüd Wabariigi Walitsus seda otsust tegi, siis ei taha ma mitte ütelda, nagu oleks walitsus seda seadusewastaselt teinud, tahaks ainult ütelda, et Wabariigi Walitsuse liikmed ei ole arwesse wõtnud seda meeleolu, mis meie rahwa keskel walitseb, nad ei ole mitte arwesse wõtnud seda õiglast ja tõelikku nõudmist, et see klass, mis Eesti wabariigi algusest peale, wabariigi esimestest päewadest peale, on endale wargusi ja kelmusi lubanud, et see klass ohwrid tooma peab. — Seda pole selgesti mitte arwesse wõetud ja see teeb selle arupärimise täiesti raskeks. Neid asjaolusid arwesse wõttes pean mina, ära kuulates austatud Riigiwanema seletust siin, teatama, et mind ei ole rahuldanud täiesti esimene pool, kus oli tegemist asja juriidilise küljega, sest mul jääb ikka see tunne, et kui Wabariigi Walitsus tahtis kõigeparema arusaamise järele ja südametunnistuse järele talitada, siis pidi ka temaga sel juhtumisel kaasa minema kohtuminister ja teiseks, kui Wabariigi Walitsus tahtis siin arwesse wõtta seda meeleolu, mis meil rahwa keskel walitsemas, arwesse wõtta ka seda korruptsiooni, mis niisuguse eksija lahtilaskmine praegusel momendil wälja kutsub, siis oleks ta pidanud teisiti talitama.

Mul on kahju kõigist sellest, et õieti selle arupärimise läbi ja eriti selle akti läbi nii palju mustust on Wabariigi Walitsuse peale langenud, ja et inimesed endale nii palju on lubanud, kes mingisugust wastutust ei suuda ja ei taha kanda. Sellepärast ei saa ma neil põhjustel Wabariigi Walitsuse esitaja seletusega selle arupärimise puhul täna rahul olla.

A. Palwadre (sd.): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Armuandmine Kiisel'ile on wist kõik seltskonnakihid liikuma pannud. Ta on laineid sünnitanud Riigikogu rühmades, kohtu ja prokuratuuri ringkondades ja igalpool. Isegi kohwikutes on see jutuaineks saanud. Ning igalpool räägitakse temast hukkamõistwalt. Armuandmise küsimus on sel korral ka terwe rea teisi küsimusi päewakorrale tõstnud. Ma tahaks peatada kõige pealt armuandmise küsimuse juures

üldse. Käesolew armuandmise juhtumine on üsna laialt liikuma pannud mõtte, et armuandmisest tuleks üldse keelduda, et armuandmist ei tuleks üldse tarwitada, waid tuleks leppida kohtuotsusega. Eriti on sarnaseid kuuldusi kohturingkondades. Mina isiklikult ja ka meie rühm ei asu sellel seisukohal, et armuandmise instituut oleks ülearune instituut. Armuandmine on tarwilik üldise sisepoliitika huwides, kus kohtuotsus omal ajal tehtud on küll õiglane, kuid ajajooksul nõuawad teised huwid selle muutmist ning selle muutmise peaks siis ka wõimalik olema. Armuandmist tuleks ka edaspidi tarwitada, käsitada teda õiglaselt sisepoliitilistes huwides, mitte aga mingisugustel teistel motiividel.

Kõige rohkem on räägitud Kiisel'ist. Mulle näib, et ei ole põhjust iseäranis palju peatada selle isiku eluloo juures. Meil ei ole igakülgset ülewaadet tema süüteo kohta, et meie eksimata wõiks seisukohta wõtta, kuiwõrd suur kurjategija ta on. Meil tuleb rehkendada kahe asjaoluga: 1) Kiisel oli kohtu poolt kahes astmes süüdi mõistetud. Meie teame, et Kiisel olles jõukas inimene, wõis tarwitada kohtus kaitset: teda kaitsesid kohtus paremad adwokaadid. Ja nüüd, kui kohus kahes astmes oli Kiisel'i süüdi mõistnud, ei tarwitanud tema enesekaitseks mitte wiimast kohtuinstantsi — Riigikohut — ei kaebanud teise astme kohtuotsuse peale. Seda kõike meie teame Kiisel'ist ja seda peame ka arwesse wõtma. Wabariigi Walitsus teadis neid asjaolusid, teadis, et kohtu poolt oli Kiisel süüdi leitud, teadis, et Kiisel ei kasutanud ära kohtulikku kaitset kunni lõpuni, waid pööras Wabariigi Walitsuse poole armuandmise palwega. Ja Wabariigi Walitsus, otsustades Kiisel'i palwet jaatawalt, on kindlasti wäga kergemeelselt talitanud. Riigiwanema seletused neist motiividest, mis olla walitsusele põhjust annud küsimust jaatawalt otsustada, ei lepita ei seltskonda, ega Riigikogu liikmeid walitsuse seisukohaga. Riigiwanem ise tähendas, et wõib olla Wabariigi Walitsus on siin eksinud, wõib olla ei ole tema tabanud Kiisel'i süüteo hindamist seltskonna poolt. Pärast Riigiwanema seletusi wõib julgesti öelda, et walitsus ei ole tabanud seltskonna hindamist ja ei ole enesele ka aru annud neist asjaoludest, millest rääkis mu eelkõneleja härra Lattik. Wabariigi Walitsuse enese autoriteedi alalhoidmiseks ja wabariigi amet-

konna üldistes huwides on nimelt selle eest seissta ja kõiki abinõusid tarwitusele wõtta, et wabariigi ametkond saaks kahtlastest isikutest puhastatud, et kuulujutud kahtlastest ametnikkudest rahwa keskel mitte tekkida ei wõiks. Rahwa keskel niihästi linnas kui maal, on üldiseks muutunud walitsuse ja walitsuse ametkondade kahtlustamine. See kahtlustamine üldisel kujul kindlasti ei ole mitte õige, aga minge teie igatahes kuhu teie tahate, igalpool tuuakse ette kahtlustusi ja need kahtlustused ei käi mitte ainult alamate ametnikkude kohta, waid algawad kõige kõrgemast wabariigi ametnikust, Riigiwanemast. Ometi oleks pidanud Wabariigi Walitsus teadma, kui hellalt seltskond kõike kuuldusi arwesse wõtab ja kui kergelt tema kõigist kuuldustest järeldusi teeb, iseäranis weel sarnastel asjaoludel, kus kohus on otsuse teinud ühes ametialalises kuriteos, Wabariigi Walitsus aga annab siin armu. Kordan weel, et mina isikliselt ei taha juurdlema hakata Kiiseli isiklise süü raskuse juures, kuid konstateerin, et siin on tegemist kuriteoga, mida seltskond wäga waljult hindab ja walitsus ei oleks pidanud mitte nii kergemeelselt süüdimõistetule wastu tulema, temale armu andes. Sellega on walitsus enese ja seltskonna wahele kindlasti suure lõhe sünnitanud.

Teine arupärimine käsitab asja ainult wormilisest küljest ja mina leian, et see arupärimine on peaaegu asjatu esimese arupärimise juures, mis küsimust sisuliselt käsitab. Oleks wõinud ju küsimuse sisulise arutamise juures ühtlasi ka wormiliste puuduste peale tähelepanu juhtida, kuid ainult põhiseaduse rikkumisega wälja minna, ainult wormilist wiga näha, on natukene wähe ses asjas. Mulle näib osalt ka ette waatamatu olewat wormilise külje suuremaks tegemine, kui ta, wõib olla, tõepoolest on. Sellest wormilisest arupärimisest kuulutati ajakirjanduses suure reklaamiga. Mitmel korral teatati ajalehtedes, et Riigikogu paremad õigusteadlased seawad arupärimist kokku, ja nimelt õigusteadlased kõikidest rühmadest. Mina küsisin nii mõneltki õigusteadlaselt, kellega kokku juhtusin, milles asi seisab, kuid kellelt küsisin — need ei teadnud midagi. Wiimaks ilmiski nende kuulsate õigusteadlaste arupärimine ja tuli wälja, et selle esitasid rahwaerakonnast härra Jaakson, põllumeeste rühmast härra Parik ja kristlikust erakonnast härra Bergman!

Peab konstateerima, et meil armuandmise, — nagu üldse meil, — kõige tarwilikumad seadused puuduwad. Käesolewal korral tahaksin ma meelde tuletda kohtuministeeriumi tegewuse arwustust paari aasta eest, kus mina peatades kohtuministeeriumi eelarwe arutuse puhul selle tegewuse juures, tähendasin, et kohtuminister küllalt agaralt ei tööta nende eriseaduste kallal, mida nõuab meie põhiseaduse elluwiiimine, ja eriti leidsin, et kõige suurem kohtuministri ülesanne oleks põhiseaduse elluwiiimine, et põhiseadus mitte sõnakõlksuks ei jääks. Tol korral oli kohtuministriks härra Reichman, kes praegugi weel kohtuminister on, ja kohtuminister pidas minu arwustust mitte asjalikuks, waid pahatahtlikuks arwustuseks, milleks alust pole. Nüüd on seesama kohtuminister kohtuministeeriumi juhtinud hulk aega ja meil ei ole weel armuandmises kindlat kordagi wälja töötatud. Juristid, kes arupärimise on esitanud, on samuti lähedal seisnud walitsusele, kes ei ole suutnud eriseadusega kindlat korda walitsemises luua. Nii tuleb siin otsida süüdi selles korralageduses kõikidelt walitsustelt, kes on walitsetanud sellest ajast peale, kui põhiseadus pidi maksma hakkama ja kes ei ole selle eest hoolitsenud, et oleks eriseadused wälja töötatud, mis põhiseaduse alusel walitsemist kindlustaks. Seda tuleb siin alla kriipsutada. Meile näib aga, et käesolewal korral põhiseadust ette tuua ja sellega opereerima hakata, wõib armuandmise instituudile ka halba tuua. Mina isiklikult ei wõi mitte täielikult õigeks pidada argumente, mida esitasid arupärijad Riigikogu liikmed Jaakson, Parik ja Bergman. Mulle näib, et küsimus, kuidas meil õieti armuandmist korraldada, tegelikult on eriseaduse otsustada ja seda küsimust ei saa otsustada põhiseaduse tähejärele. Tahate põhiseaduse alusel eriseadust luua, siis ei saa kaugele ainult tähest kinnipidamisega, tuleb mõista põhiseaduse mõtet ja üldist joont ja selle järele eriseadust luua. Ei aita ka üksinda näited, kuidas teistes maades armu antakse. Meie teame ainult ühte, et armuandmise küsimust on mitmel wiisil lahendatud ka seal, kus armuandmine on monarki wõi presidendi käes. Neid akte kirjutab alla wastutaw minister. Kuid meie teame ka, et meie ministrite allkirjadel Riigiwanema allkirjade kõrwal on koguni teine wäärtus, kui niinimetatud kontrasigneerimisel. President ja monark ei ole mitte

wastutaw parlamendi ees. Meil on aga Riigiwanem sama wastutaw minister, nagu iga teine. (J. Tõnisson'i (rhw.) w a h e l h ü ü e.) Kui teie arwate, et meie Riigiwanem on samasugune president... (J. Tõnisson (rhw.): Ei ole arwanud, ärge tehke tühja juttu.) Meie riigi põhiseaduse seletamise juures peame käsutama muidugi peaaesjalikult meie põhiseadust, aga mitte seda, mis on teistes riikides. Kui tullakse aga seletama, et Wabariigi Walitsuse otsustel alati peab olema kolm allkirja, siis seda alati täita ei saagi. On olemas küsimus, mis eriti ühegi ministri wõimkonda ei kuulu, näituseks statistika ala, riigikantselei jne. Seal ei wõta Riigiwanema eest ega tema kõrwal wastutust ükski minister oma peale, kuna wastawat ministrit ei olegi. See laseb ka seda armuandmise küsimust teisiti seletada. Mina isiklikult arwan, et meie põhiseadus nõuab wastawa ministri allkirja, mitte selleks, et keegi ministritest wastaks Riigiwanema eest, waid tema on koos wastutaja, kui küsimus kuulub tema wõimkonda. Armuandmise korral oleks tarwis kohtuministri allkirja, kui armuandmine eriti kuuluks ka kohtuministri tegewuse alasse walitsuse liigete tööjaotuse seaduse põhjal. Sarnast seadust meil aga ei ole olemas. Mina isiklikult kujutan ette ka sarnast olukorda, kus Wabariigi Walitsus otsustab armuandmise palweid ja wastaw minister sellel alal ei ole kohtuminister. (J. Lattik (kristl.): Töö- h o o l e k a n d e m i n i s t e r ?) Härra Lattik, Teie tunnete seda küsimust, ma arwan wähe. Mulle näib, et sarnane kord on armuandmisel palju parem, kus otsustandew ei ole mitte kohtuminister, waid see kohus, kes wiimases instantsis otsuse on teinud. Sarnane kord on ka mõnes kohas maksew. Kui sarnane kord ka meil maksew oleks, siis ei kuulu armuandmine mitte eriti kohtuministeeriumi wõimkonda. Nendest motiividest wälja minnes ei saa ma jagada waadet, nagu nõuaks meie põhiseadus tingimata armuandmise otsusel kolme allkirja. Põhiseadus lubab asja ka teisiti korraldada ja arupärimise korral küsimust nii otsustada, nagu arupärijad soowiwad, oleks liig ruttamine ja enesesidumine. Küsimust tuleks otsustada rahulikuma meeleolu juures. Nii tähtis ei ole käesolewal korral põhiseaduse seletamine, kui see, et Wabariigi Walitsus Kiisel'ile armu andes ei oleks pidanud ruttama sennist korda armuandmisel muutma. See armuand-

mine oleks pidanud sündima samas järjekorras, kui endisedki. Wabariigi Walitsus pidas tegelikult kogu aja teatawat korda armuandmises ja see kord oleks pidanud ka nüüd maksma. Kohtuminister on selles asjas esinenud kui kangelane ja kannataja, kuid kohtuminister on armuandmise wastu olnud, ka seal, kus armu anda tarwis oleks olnud. Mul on teada juhtumised, kus töölisel poliitilistes süütegudes armuandmist on palunud, kus majaperemehed, jõukad inimesed, armuandmise palwet toetasid, kuid kohtuminister oli ka seal armuandmise wastu. Wabariigi Walitsus on armu annud ka poliitilistes süütegudes. Wabariigi Walitsus peaks aga selles sihis rohkem tegema, kui ta senni on teinud. Siseminister seletas kord Riigikogus, et tema korralduse teeb, et kõik sõjaalgusel kordasaadetud poliitilised süüteod enam arutusele ei tule, kuid ikka on weel juhtumisi, kus need poliitilise iseloomuga süüteod, mis 1918 a. — 1919 a. korda saadetud, kohtus arutusel on ja süüdlasi isegi sunnitööle mõistetakse. Minu teadmise järele, nii imelik, kui see ka on, on siseminister siiski wastutulelikum armuandmises poliitilistes süütegudes, kui kohtuminister. Kiisel'ile armuandmise loos ei talitanud aga kohtuminister küllalt järjekindlalt. Oli kohtuminister armuandmise wastu, siis ei oleks pidanud tema Wabariigi Walitsusse jääma. Ta oleks pidanud kohe oma lahkuspalwe esitama. Mulle näib, et kohtuminister, kes Kiisel'i armuandmise palwe otsustamisel nii agaralt õigel seisukohal asus, pärast aga siiski kaasa aitas selle otsuse teostamisele, rikkus oma endise teene ja wiimati sai ikka selle asja kaas süüdlaseks. (W a h e l h ü ü d e d k o h t u m i n i s t r i p o o l t.) Mina ei muretse Teie eest sugugi, waid konstateerin üksikuid tõsiasi, mis üks minister, minu arusaamise järele on õieti teinud ja mis tema mitte õieti ei ole teinud. See on Riigikogu liikme õigus ja kohus, eriti arupärimise puhul, mis seda tegewust otsukohe käsitab. Kõike kokku wõttes, jõuan otsusel, et iseenesest ei Kiisel ega Wende ei ole need tsentraalfiguurid, mis selle asja suureks teewad, waid pahed meie riigi aparaadi wäljakujunemisel, tarwidus meie ametkondi terwendada on selle asja suureks teinud. Tuleb konstateerida, et Wabariigi Walitsus on olukorra hindamisel põhjalikult lahku läinud seltskonnast, on wale teele sattunud. on korda saatnud sarnase toimingut, mille eest Ri-

gikogu walitsusele usaldust awaldada ei saa, mitte ainult praeguse walitsuse enese pärast, waid ka järgnewate walitsuste pärast. Sarnane walitsuse teguwiis toob uusi kahtlusi, ka põhjendamata kahtlustusi walitsuse ja ametkondade wastu. Kannatab walitsuse autoriteet, kaotab riik ja seltskond.

J. Reesen (kom.): See mädanemine, mis kodanlise riigi kehas ilmasõjast saadik kõige rohkem maad on leidnud, ei ole ka mitte oma mõju Eesti riigis awaldamata jätnud. (J. Tõnisson (rhw.): See Reesen on tõesti üks üleannetu poiss. Wahelhüüded. Naer.) Tänane arupärimine näitab väga selgesti seda mädapaiset, mis kodanlise korra ja kodanlise ühiskonna küljes haib. (Wahelhüüded. Naer.) Kui meie waatleme neid põhjusi, miks niisugune nähtus maad on wõtnud, siis peame hakkama käsitama kodanlise korra iseloomu. Igaüks teist teab, et kodanline kord põhjeneb kasu peal, rikkakssaamise peal ja kõik need kihid, kes seda korda toetawad, lähewad sest seisukohast wälja, et haljaleoksale jõuda selles kodanlises „paradiisis“. Wäga loomulik, et siis, kui niisugune nähtus, nagu riigiwargus ette tuleb, et siis need, kas wõimu juhiwad, selle peale ei waata mitte nii, nagu mõne kuriteo peale sõna tõsises mõttes, waid kui klassiwenna peale, kes oma isiklikka sihte rohkem silmas pidanud, kui seda tegelik kombe ja moraal oleks lubanud, sest kodanlus ei ole praegu mitte üksi olemas, on olemas teine — töölisteklass ja see töölisteklass sunnib teatawa kombe ja teatawa teguwiiside piire pidama ja kes sellest piirist üle astub, siis selle südame-tunnistus wäriseb töölisteklassi ees. Kõneldakse rahwa meeleolust, mis selle korruptsiooni ja selle poliitika wastu on tõusnud, nagu ka härra Lattik teatas, et suurem rahwahulk on wihane, on walmis kiwidega wiskama selle walitsuse peale, kes niisugustele asjadele alla kirjutab, nagu riigiwargus ja rahwawarade kõrwaletoiwamine. Waadake, sellepärast oli ka täna Riigiwanema esinemine siin kahwatu ja wärisew, sest see kõlblus, mis töötawate klasside kihtides mõjule pääsenud, mis igasuguse teise wara omandamise seisukoha wastu on, see kõlblus paneb wõimumehed wärisema. (Naer p a r e m a l p o o l j a k e s k e l).

Need põhjused ja need motiivid, mis härra Riigiwanem ette tõi, näitasid väga

sihikindlalt sinna poole, mida nüüd see noormees, kelle elulugu siin praegu ette kanti, edaspidi saab jätkama ja mida tema senniajani oli teinud. Härra Riigiwanem tähendas, et seda noortmeest on wiimasel ajal äriasi huwitanud ning meelitanud. Missugustes oludes oleme siis meie praegu, et meile nii ebaloomulik paistab olewat see, et nimetatud noormees wõiks teistkorda hakata riiki warastama. Walitsus oma südame-tunnistuse ja parema äratundmise põhjal leidis wõimaliku olewat seda riigiwarast aidata uuesti asuda äriajamisele. Kui meie wõtame äriajamise kõlblise külje, siis peame ütlema, et see äri, mis meil Eestis praegusel kujul mõõduandew, on samasugune warastamine, kui käesolew juhtuminegi, sest meie äri oma iseloomu poolest on niiwõrd liiakasuwõtwa ja spekulatsioonilise sihiga, et need ärimehed, kes wahelkauplejateks hakkawad tarwitaja ja walmistaja wahel, ajawad eneste taskud punni rahwa wae-wast ja higist. Selle tagajärjel siis ka tekib sarnane meeleolu, mida siin täna nii mitu ja mitu korda on alla kriipsutatud. Need ärimehed, kes endi taskuid täidawad rahwa wae-wast ja higist, ning need riigiwargad, kes nende ärimeeeste kaastoiwusel praegusel korral ka riigi majanduspoliitikat juhiwad, annawad küllalt põhjust rahwale wihaseks saada. Kui teie wõtate Eesti riigi algusest peale, siis pole peaaegu ühtki kuud mööda läinud, kus ajalehtedes ei oleks ilmunud teateid, et seal ja seal on jälle kõrwale toimetatud teatud summa ehk mingisuguseid wäär-tusi. 1921 a. aprilli-, mai- ja juunikuul oli peaaegu igal nädalal mitu sarnast juhtumist ajalehtedes. Kui nüüd rkl. Piiskar küsis Wabariigi Walitsuselt, et kui palju sarnaseid kuritegusid on karistamise alla läinud, siis ei annud Riigiwanem selle peale rkl. Piiskar'ile mitte wastust. Sellest peab järeldama, et need wargad, kes ajalehe kaudu meile teatawaks on saanud, ei ole karistuse alla läinud. Riigiwanem tõi meile arwusid ette, mis näitawad, kui palju Wabariigi Walitsusel armuandmise palweid on otsustada olnud. Seda statistikat aga, kui palju nende hulgas riigiwargaid on, ei toodud mitte ette, ja sellepärast tekkis meil niisugune arwamine, et kõik need riigiwargad alles praegu wabad on, wõi nende asjad on Wabariigi Walitsuse, wõi mõne teistsuguse mõju wõi otsuse põhjal alles otsustamata. Et praegusel korral Kiisel'ile armuandmise lugu juba endise walitsuse ajal üles tõstetud

sai, nagu Riigiwanem siin jutustas ja endise walitsuse poolt tagasi lükati, kuna nüüd aga armuandmise alla käis, siis laseb see talitamise wiis järeldada seda, et praeguse walitsuse liikmetel selles asjas isiklikka huwisid rohkem oli. . . .

Juhataja A. Kerem: (Kõlistab.) Rkl. Reesen! Palun mitte haawa-waid ja põhjendamata ütelsi tarwitada walitsuse liigete kohta.

J. Reesen (kom.): . . . . kui endisel walitsusel.

Juhataja A. Kerem: Rkl. Reesen! Teen Teile teise märkuse.

J. Reesen (kom.): Meil on armuandmise küsimust käsitatud ka täna poliitilisest seisukohast. Kui meie waatame seda armuandmise lugu, siis näeme, et ka see teataw poliitiline samm oli kodanliste kihtide seisukohalt. Rkl. Lattik wastas minule, et tema wõida Jumala nimel seda alla kriipsutada, et kommunistid armuandmise alla ei kuulu. (J. Lattik (kristl.): Teil pole ju Jumalat, kellelt armu loodate saada.) Ma pean rahwasaadikute tähelpanu selle peale juhtima, et minul on teada üks armupalumise palwe, mis on juba läinud aastal sisse antud Wabariigi Walitsusele ja nimelt wangiswiibiwa Wiljandi linnawolikogu liikme Peeter Puis'i oma, mille kohta aga mingisugust otsust tehtud ei ole.

Kui ma jõuluwaheajal Wiljandis wiibisin, siis sattusin ka muuseas Peeter Puis'i korteri ja kuulsin seal, et teine armuandmise palwe on antud Wabariigi Walitsusele tema üheksaastase poja noolt, et Wabariigi Walitsus wabastaks Peeter Puis'i, kui Wiljandi linnawolikogu liiget, kes wangis. Poeg põhjendab ka seda raskest perekondlist willetsust, kuhu Peeter Puis'i perekond pärast seda, kui Peeter Puis poliitilistel põhjustel wangistati, sattus. Asjalugu on järgmine, kui Peeter Puis sai arreteeritud kaitsepolitsei poolt, siis jäi tema naine ühe pooleteisekuulise, teise 8-aastase ja kolmanda 6-aastase lapsega maha. Sel ajal, kui naisel oli poolteistkuune laps ja wanem tütar oli 6. aastane, mees, keda arreteeriti, elas juhulikust tööst, selletõttu sattus nüüd ka perekond willetsasse seisukorda. Ja iga inimene, iseäranis kristlased, kel iseäranis ärdas meel, laseks oma pale paista selle perekonna üle. See oli poolteist aas-

tat tagasi. Kuid nüüd on perekond kogu selle aja nälginud. Kui ma jõuluajal seal wiibisin, siis nägin, missuguses mustuses ja roppuses need lapsed elasid, sest naine on tööl, lapsed üksi omapead, mille tõttu nad ka niisuguses seisukorras, et kui sa nendele ligi läksid, siis nad haisesid. Wäiksemal tütrele, kes nüüd 2 a. wanaks saab, jooksid kõrwad mäda, nii et üldse oli hirmus waadata, missuguses seisukorras üks perekond wiibib. Ei olnud wõimalust last tohtri juurde wiia. Selleks andsin raha, millest aga waewalt arstimiseks niipalju jätkub, sest mädanemine oli niipalju maad wõtnud et kõrwalestad juba tilkusid. Ja kui nüüd siia kõrwu seada nende riigiwaraste perekondi, kes nüüd uhkuses ja külluses elawad, ja kellele nüüd weel armu antakse, siis see ennast kuidagi õigustada ei lase. Aga inimesed, kes rahwa poolt on walitud omawalitsustesse, neid kõrwaldatakse, sest et nende ilma-waade läheb walitsewate klasside ilma-waatest lahku. Ja see ei ole mitte ainus juhus, neist wõiks rääkida, mille arw ulatab sadade ja tuhandeteni, kui mitte rohkem. Sest wõtke algusest peale, 1918 a., kui walitsemisele pääsis walge terror, siis oli igal peremehel õigus tappa ja wangistada niipalju, kui tahtis.

Juhataja A. Kerem: Ma palun kõnelejat mitte asjast eemale minna.

J. Reesen (kom.): Siis sattusid perekonnad raskesse seisukorda, kuna neil enam toitjaid järele ei jäänud. Kui meie nüüd waatame ringi, siis tekib arwamine, et kõrgematest asutustest peale kunni madalateni on satatud niisugusse seisukorda, kus walitseb ainult riigiwarugus. Prassimine ja priiskamine on saanud nähtuseks walitsewates kihtides ja see laseb arwata, et see raha mitte otsekohe-selt tööst ja higist ei tule, waid et sel laialdasem alus peab olema ja et see tuleb salwedest, kus teda kogutakse suuremal hulgal. Meie oleme huwitatud sellest, kas Wabariigi Walitsus mõtleb neid wastolusid kõrwaldada, mis niisugusele arwamisele maad annawad, wõi peab Wabariigi Walitsus selle nähtuse loomulikuks ja leiab, et edaspidi ka niisugused nähtused, nagu see riigiwarastele armuandmine ehk karistuse alla andmine niisuguses ulatuses nagu see praegu on sündinud, ka edaspidi loomulik saab olema ja kas Wabariigi Walitsus edaspidi sedasama taktikat ja armuandmist saab tarwitama. Meie soowiksime selle küsimise

peale Wabariigi Walitsuselt wastust. Teiseks oli siin täna esitatud küsimus sotsiaaldemokraatide rühma poolt, kus muuseas küsiti, kas Wabariigi Walitsus kawatseb anda poliitilist amnestiat, sest nagu teile kõikidele teada, on see klassisõda, mis 1918 a. saadik maad wõttis.....

Juhataja **A. Kerem** (kõlistab, peatab kõneleja): Ma palun mitte niisuguseid sõnu tarwitada, sest minu teada ei ole meil mingisugust klassisõda olemas. Ma pean seda haawawaks.

J. Reesen (kom.): ja seda konstateerides...

Juhataja **A. Kerem** (kõlistab): Ma teen Teile kolmanda märkuse ja wõtan Teilt sõna ära.

J. Reesen (kom.): Missugused sõjad siis üldse on?

Juhataja **A. Kerem**: Rkl. Reesen, Teilt on sõna ära wõetud. Ma palun Teid mitte enam edasi kõneleda.

J. Reesen (kom.): Ma protesteerin selle lubamata nähtuse vastu, kus mõttewahetus Riigikogu poolt piiratakse.

Juhataja **A. Kerem**: Ma kuulutan 2. minutiks waheaja. (Waheae g. **J. Reesen** (kom.) lahkub kõnetoolilt).

Riigikogu koosolek kestab edasi.

J. Tõnisson (rhw.): Austatud Riigikogu liikmed! Tunnistame ometi enesetele, et laialistes rahwahulkades, aga ühtlasi ka nõndanimetatud kõrgemas seltskonnas meil walitseb nagu mingisugune joowastus enese teotamiseks, enese kahtlustamiseks, enese alandamiseks! See ei ole tõesti mitte pahede piitsutamine, kui siin täna kõneldi kõiksugustest kohwimaja-klatshidest, kui toodi seletusi sellest, kuidas olewat walitsuse peale mõju awaldatud kõiksuguste tundmata ja tuntud naisterahwaste kaudu, kuidas siin kõnelejad seletawad, et ministrid olewat huwitatud sellest isikust, kes armu sai! Kas see siis muud midagi ei ole kui õieti tõsiolu ilmsikstulemine, et meil tõesti mingisugune psühoos walitseb selle poolest, et kahtlustatakse, laimatakse ja ustakse seda laimu?! (**J. Piiskar** (is.): Kuidas „Postimehe“ seisukoht nende naiste suhtes on?) „Posti-

mehe“ seisukoht on see, et tema, kui aja-leht konstateerib, mis seltskonnas liigub. Et „Postimees“ oleks selleks kaasa aidanud, et seda laimu edendada, sellest ei maksa siin wist kõnelema tulla! Aga kui meie tõesti tahame edasi saada, siis meie peame ometi tunnistama, et meil lugu sedawiisi edasi minna ei wõi! See ei ole mitte nüüd ainult teatawa kahjurõõmu ja nii nagu teineteise alandamise himu awaldu, waid siin peitub midagi suuremat. Meie oleme tulnud kõige oma riiklusega niisugustest oludest, kus meil mitte küllalt ei olnud enesest lugupidamist, kus meil mitte ei olnud niinimetatud iseteadwust, mille elustamise pärast pilgati ja mida nagu mõnitusasja kujutati, kui ülearust. (**J. Reesen** (kom.): Mis filosoofia see on?)

Juhataja **A. Kerem** (kõlistab): Ma palun Teid koha pealt mitte rääkida!

J. Tõnisson (rhw.): Wõin ütelda, et mina reageerin kõiksuguste wahelhüüete peale, aga kui niisugused üleannetud, kaswatamata poisikesed kõnelewad, (**N a e r**), siis ma nendele küll wastama ei hakka. Ma wõin Teile ütelda, et see enesetunde puudus, mis õieti rahwusliku uhkuse ja riiklise uhkuse puudus on, meil see on, mis aitab isegi salonge, isegi meie kõrgema ringkonna juttusid ja kõnesid alla kiskuda sinna, kus mitte enam ei saa nii nagu tõsise uhkusega iseenese ja teiste otsa waadata. Aga rahwas, kes tahab suweräänne olla, kes tahab oma riiklust ülewal hoida, peab olema omas südames uhke! (**J. Piiskar** (is.): Kelle peale? Kas Kiiseli peale?) Oma ausesse peale kõige pealt! See ei demoraliseeri mitte ainult, mis nüüd sünnib, waid see demoraliseerib, et ei ole tõsist reaktsiooni selle vastu. (**J. Piiskar** (is.): **R e w o l u t s i o o n i !**) Et wõetakse heaks nii palju! Kui meil nüüd waadata, kuidas meil enne wõõra wõimu all inimesed, kellel enesetunne puudus, suurel määral austasid wõõraid palju rohkem kui oma inimesi, siis mõistame, kuidas juba see liht tõsiolu, et kui keegi teine wõõras, wäljaspool seisja, midagi tegi, sai see teise ilme, kui see, mis omad inimesed tegid. Waadake, sellel on kogu rahwa poliitilise ja kultuurilise arenemise seisukohalt sügawam tähendus, kui seda wahest muudu tahaksime enesele tunnistada. Kui nõnda tõesti edasi läheb, siis meil ei peatata kellegi ees, ja ei ühegi ees! Ja

kui nüüd tõesti kõik ja kõiki nii halvaks tehakse, siis küsin, mis meile üle jääb, kui nüüd tõesti usaldus ära kaob ja väheneb meie riigi tähtsamate ülesannete täitjate vastu, aga ka nende vastu, kes ustawas töös oma vähemaid ülesandeid täidavad! Mis jääb siis õieti meil üle, millest meie saame kui pidemest kinni hakata, et tagasi tõrjuda seda, mis halb ja ülekohtune, ja seista selle eest, mis õige? Nüüd mul tuleb meelde, kui ma kuulen neid juttusid, mis kõneldakse siin ja ka väljapool poliitilises õhkkonnas, asju, mis tõesti inimest, kes enesest lugu peab, halvaks panemisega on pidanud täitma. Mäletan, see oli siis, kui enam kui 2. aasta eest wana walitsus oli lahkunud, kui I-se Riigikogu walimiste aja eel, siis tööerakonna häälekandjas lendu lasti wäikene märkus, et nii ja nii palju kulda on kaotsi läinud sel ajal, kui kuld saadeti Inglismaale! Ja seal oli mõista antud, et küll nüüd rahaminister ja tema kaaslased hoolitsesid selle eest, et seal see raha õigesse kohta sattus. Ja siis ma mäletan weel, kuidas Tartumaal üks maategelane ise jutustas, et kui rahwaerakonna kõnemees walimiswõitluses küllalt oli mõju awaldanud kuulajate suure hulga peale, seisukorda selgitades, ja meeleolu temale sõbralik oli, siis nandi sala käima küsimine: „Aga too kuld?!“ Nõnda lähewad kõik need asjad. Kui nüüd Kiiselist kõneldakse maal, linnas, salongis, siis on seal ikka kuulda, „oma mees, noh, küll seal ikka mõjusid oli ja põhjusi oli, mispärast neid mõjusid kardeti!“ jne. See kahtlustamise ja see laimamise tung on nii suur, et siin tõesti õhkkond on täidetud, eriti Tallinas, kihwtigaasiga. Ja sellepärast on see tõesti nii lihtne sündmus nii sümptomaatiline, et meil sel puhul küll maksab õieti selle peale mõelda, et meil sarnased asjad vähemalt poliitilisest õhkkonnast kaoksid. Ei ole ju loota, et inimesed meil nii pea enesetundes, iseenesest lugupidamises ja ka teiste aumehelikkuse sisse uskudes, tõuseksid ja kaswaksid, aga meil peab teataw edu wõi progress ka sellepolest tulema! Meil peab õhkkond selles mõttes puhtamaks minema. Ja selleks on kahtlemata käesolewa küsimuse selgitamine kõikkülgselt tarwilik, et siis need, kes nüüd heameelega usuwad kõige mustemat ja kannawad laiali kõige halvemaid ja tühisemaid laimujutte, et need ausate ja teiste aususest lugupidajate poolt wõiksid paraja wastuse saada, et neile suud sulutaks! See õhkkonna puhastamine on

tarwilik, kui meil üldse tahetakse weel mehi saada kõige tähtsamate ülesannete kui ka lihtsamate walitsuse ülesannete teostamiseks. See ei ole öeldud mitte wahest kaitseks praegusele walitsusele, waid see on tähtis ka tulewastele walitsustele ja kõikidele, kes awalikus elus peawad töötama. Ei wõi ju mitte esimeses joones wälja kiskuda kahtluse ja laimu külgi, waid peab waatama asja peale sellest seisukohast, mis kultuurainimesele kõige pealt silma paistab. (J. Piiskar (is.): Mis see siis on?)

Kultuurainimesele on minu arust terwes selles armuandmise loos, iseäranis poliitiliselt tundjale kodanikule Eestis tähtis see, kuidas on siin lugu meie awaliku õiguse, meie riigikorra, meie konstitutsiooni seisukohalt? Et meil juletakse tulla sellega wälja, et ministrid ühte kergatsit, kes on wõltsinud ja oma ametiwõimu kurjasti tarwitades rikkaks läinud, et niisugust wäikest narikest nüüd armuandmise läbi wabastades, seda on teinud sellepärast, et nad temaga ühe pulga peal ehk kuidagi wiisi selle asjaga ühendatud on — noh seda ei tule ometi ükski teadlik Eesti kodanik kinnitama, kellel ülepea lugupidamist on iseenese ja teiste vastu! Seda wõiwad ajada ainult niisugused üleannetud poisikesed, nagu me täna siin oleme kuulnud. (L. Johanson (sd.): See on häbematus. „Postimees“ oli see, kes nii kirjutas! Wahelhüüded pahemal pool: Härra Kerem, kutsuge teda korrale! Kisa. Juhataja helistab. K. Ast (sd.): Kuidas wõib juhataja seda lubada, Riigikoguliiget „kergatsiks“ nimetada, mina protesteerin sarnase üteluse vastu. Üldine müra ja jalgadetrampimine pahemal pool. Sotsiaaldemokraadid, iseseiswad sotsialistid ja kommunistide rühma liikmed lahkuwad protesteerides saalist.)

Juhataja **A. Kerem**: Kuulutan waheaja.

Waheaeg algab kell 9.15 min.

Koosolek algab uuesti kell 9.35 min.

Koosolekut juhatab abiesimees **A. Kerem**.

Sekretääri kohal abisekretäär **J. Bergman**.

Juhataja **A. Kerem**: Riigikogu koosolek kestab edasi. Riigikogu ärewa

meeleolu tagajärjel katkes koosolek, kusjuures wahelhüüdjad juhataja poole pöörasid protestiga, et juhataja kõnelejat pole korrale kutsunud, kes Riigikogu liikmeid kergatsiteks nimetanud. Riigikogu juhatus on koosoleku lõpustenogrammi järele waadanud ja leidnud, et sarnast lauset kõneleja mitte ütelnud ei ole, mida nähtawasti müra tagajärjel Riigikogu liikmed ekslikult kuulnud. Stenogrammis on leida järgmine lause: „Seda wõiwad ajada ainult niisugused üleannetud poisikesed, nagu meie täna siin oleme kuulnud“. Selle ütelse leian mina haawawaks ja kutsun kõnelejat korrale.

J. Tõnisson (rhw.): Kui meie nüüd tahame seisukorda tõesti parandada, siis ei aita mitte ainult, et meie sõelume kõiki neid tühje jutte, mis seltskonnas, küll Tallinnas, küll teistes linnades ja maal edasi kantakse, waid meie waatame asju tõsiselt järele, hindame neid. Kus on puudus ehk eksitusi, neid peame meie armuheitmata käsile wõtma, aga mitte kuidagi wiisi kahemõttelisi asju kannatama! Kui meie walitsusele etteheiteid teeme, siis öeldagu otsekohe, kus tõesti eksitus ja puudus on, aga mis üle selle ning põhjendamata, see heidetagu kõrwale! Ainult siis saame oma walitsuselt nõuda, et tema tõesti wõiks oma ülesannete täitmisel põhiseaduse ja kogu rahwa au nõuete kohaselt walitseda. Sellelt seisukohalt arwan mina, et käesolewat küsimust sisuliselt arutades ei wõi mingit warju tõusta lasta walitsuse peale, et temal mingisugust ühendust oleks kuritöö sihiliku kaitsmisega. Siin wõib eksitus olla, nagu rkl. Lattik tähendas, ainult selles, et walitsus ei ole tabanud seltskonna meeleolu ja arwamist, ei ole mitte tarwilikku kokkukõlasse wiinud oma tegusid üldise arusaamisega, kuidas ameti-kuritegude hindamisel tuleb asju kaaluda. Siin pean mina isiklikult tunnistama, et meil harukorraliste olude tõttu just ametiwõimu kuritarwitustega wõitlemiseks peab halastamata ja armuta waljult välja astuma. Praegusel korral on kohtuotsus tehtud, nagu Riigiwanem siin seletas, sellepärast, et Bernhard Kiisel teatawat otsust on oma wiisil laiendanud, on teda wõltsinud. Awaliku arwamise ees on aga lugu peale selle weel nõnda, et waene üliõpilane Bernhard Kiisel on kõrgel kohal seistes kogunud endale waranduse, nagu Riigiwanem ütles, äriajamisega, see tähendab, ametiwõimu kuritarwitusega! Ühed arwa-

wad, et Kiisel on niisuguseid sammusid teinud, mille abil tema meelehead sai kas otsekohe, wõi kaudselt. Wõib olla, et see arwamine on liialdatud. Asjaolu, et ametnik oma ametisaladusi ära kasutas äriajamiseks, on niisugune nähtus, mille wastu meil tuleb kindlasti seista ja wõidelda. Ja selleks on tarwis niisuguseid ametniku eksemplaarisid teiste hirmuks halastamata karistada. Meie peame ka edaspidise aja kohta selle järele käima. Niisugust ametiwõimu kuritarwitamist, niisugust ametisaladuste ärakasutamist omakasuks ei tohi mitte häleda armuandmise teel ega heasüdamlikkuse pärast hinnata nii pehmesti, kui wahest mõnda äkilises meeleolus kordasaadetud tegu.

Sellepoolest on meie praegune läbi-rääkimine ka edaspidise aja kohta tähtis, et meie tõesti ennast warustame kannatuse, külmawere ja, kus tarwis, ka armuheitmatusega, et puhastada oma ametiasutusi kõigist niisugustest ollustest ja luua traditsioon, et ametnikud meil iseenestest ja oma kohustest ning ülesannetest lugu peawad ja et nendest siis ka kõik teised lugu pidama hakkawad! Nii kaugele peame saama, et meie ametiasutuste kohta keegi ei tohiks arwata, et seal mingisugune meelehea, mingisugune side wõi sõprus mõjub, waid et seal tõesti ausasti kohust täidetakse ja keegi kunagi oma õigusi kurjasti ei tarwita.

Kui meil nüüd sisuliselt niisugune seisukoht on wõetud, et meie siin asja kainelt hindame, siis on seaduslikkuse küsimus, nagu ma juba ütlesin, igale iseteadlikule kodanikule iseäranis tähtis. Mind pani lausa imestama, kuidas rkl. Palwadre, endine minister, meile tuli seletama, et see ju õieti üks tühine asi on päewakorrale tuua, see põhiseaduse ja põhiseaduse rikkumise küsimus; et terwe see wormiküsimus ei etendawat ju suurt osa; seal wõida talitada nii ja teisiti, niikaua kui armuandmise asjade ajamise kohta mitte eriseadust ei ole! See ei olla mitte esimene kord, waid juba mitu korda ennem ette tulnud. Nii rõhutab härra rkl. Palwadre õiguslistest küsimustest kõneledes teiste juristide wastu, nagu ei saaks need teised sugugi aru ja tema nüüd arwab seda ja tema seisukohast on see nõnda ja nõnda. Pean aga ütleva, et konstitutsiooni küsimustest kõneledes rkl. härra Palwadre'l mitte iseäralikku põhjust ei ole oma teadmistega uhkustada. (Wahelhüüe pahemalt poolt: Kas Teie teate?). . . Kas mina tean,

wõi mitte, see on teine asi, aga mis rkl. Palwadre selles küsimuses üles seadis, näitab, et tema õieti nende probleemide üle tõsiselt järele pole mõtelnud. See, mis tema siin ette tõi, ei olnud muud midagi, kui subjektiiv arutus. Juba see lähtekoht, et meil ei olewat põhiseadus sellel korral sugugi tähtis, peab iga teadlikku Eesti kodanikku üllatama. Meil on õieti alles weel riigiehitamise, riigikorralduse-ajajärk käes. Siin on väga tähtis, et meie riiklise hoone ehitustöö täiesti nii kujuneks, et siin ei ole tarwis ühte puhku maha kiskuda, ümber ehitada ja uuesti kujundada, ühte ehk teist osa. Seda riikluse ehitustööd tehes peame meie wälja arendama muuhulgas ka omawalitsemise korra. Nüüd ütleb aga rkl. Palwadre, et meil tulewat isegi armuandmiseks eriseadus wälja anda, kui meie tahame ülepea mingisugust kindlat korda põhiseaduse käsitamisel maksuma panna!?

Meil on niipalju eriseadusi ette nähtud, näituseks maareformi alal tasuseadus, mida weel ei ole saadud ellu wiia. Meil on põhiseaduses üksikuid eriseadusi ette nähtud.

Et meil põhiseaduse § 66 täitmisel ja teostamisel läheks waja eriseadust, seda wõib jutustada ainult niisugune inimene, kes endisest Wene riiklise elu praksisest läbi on käinud, et ikka ja ikka jälle täht peab olema; mis otsustaks, peab olema oma „bumaaga'kene"! Muidu ei saaks põhiseadust selgematelgi kordadel täita! Kas teised rahwad annawad iga niisuguse asja kohta eriseaduse? Näituseks Inglismaal! Seal on tekkinud aastasade jooksul, parlamentlise praksise korras ja iseäranis walitsemise korras, niisugune traditsioon, mis loob niisuguse kindla korra, kui ükski teine seadus teises maas! Kui meil nüüd on põhiseaduses kindlasti üles loetud, missugused ülesanded Wabariigi Walitsusel on, nende ülesannete hulgas on armuandmine, siis tahetakse nüüd ütelda, et see on üks akt ja selle kohta ei maksa põhiseaduses äratähendatud walitsemise aktide kohta maksew kord?! Et tõesti süweneda seadusesse ja tema mõtet õiglaselt teostada, hakkame ikka eriseadusi wälja andma!? Meil on küllalt palju tegemist hädaliste seaduste wäljaandmisega ja meil on kõige pealt tarwis, et meie neid seadusi, mis meil on, katsume parema arusaamise ja kindla tahtmisega, nõnda, nagu seaduse mõte seda nõuab, täita! Riigiwanem tõi meile üksikuid paralleelisiid teiste riikide armuandmise

korra. Teie näete aga, kui teie lähemalt waatate, et armuandmine on kõrgema walitsuswõimu ülesanne, mida teostab kõrgema walitsuswõimu esitaja. Meie Skandinaawia naabri juures, see on — Rootsimaal, on maksmas see kord, et walitsus ei otsusta iseseiswalt, waid kuningas otsustab seal. Walitsus on õieti nõuandja orgaan. Konstitutsiooni järele ei tee aga kuningas ühtegi otsust, ilma, et selleks tema ära ei kuulaks riiginõukogu, meie mõttes walitsuse otsust. Selle juures on Rootsi konstitutsioonis ette nähtud, et walitsus ja ministrid peawad wastutama nende tegude eest, mis kuningas korda saadab walitsemises, ehk küll walitsusel ilma kuningata ei ole õigust otsustamiseks! Riksdag jälgib protokollide järele kõike walitsuse tegewust, mitte ainult, mis otsused on tehtud, waid ka missugust nõu on walitsus, wõi üksikud ministrid annud! Mitte ainult siis ei wastuta nemad, kui nemad oma nõuandmises on eksinud, waid nad wastutawad isegi siis, kui nad hea nõu on andmata jätnud! Kui näituseks kuningas armu annab, siis peab üks ministritest oma wastu-allkirjaga wastutuse selle eest oma peale wõtma. Contra-signatuura wõi wastu-allkirja mõtteks ei ole mitte ainult wastutust monarhi wõi kõrgema wõimukandja pealt ära wõtta, waid garanteerida, et asi on seaduslik ja õige! Ja see huwi ei puudu ka meil Eesti riigis mitte! Meil ei ole sellest küll, et seal nüüd keegi wastutuse kandja oleks. Wastutuse eest ei pääse meil põhiseaduse järele kogu walitsus mitte, sest kui seal midagi on tehtud, mis seaduse wastu käib, siis wõib terve walitsus Riigikogu poolt Riigikohtu alla sattuda! Waid meil on siin tähtis, et asju aetaks walitsuses nõnda, et nad wastaksid rahwuslistele huwidele ja et nad oleksid õieti aetud! Ja waadake, seal on siis väga tähtis, et mitte ainult Riigiwanem ei annaks oma allkirja ja riigisekretäär ühele wõi teisele otsusele alla ei kirjutaks, waid et wastaw minister oma allkirja annaks selles mõttes, et see wastaw minister on juba wälja arendanud selle kohta õige waate, eriti nagu Rootsimaal refereerija wõi ettekandja minister, sest et ta on süwenenud eriti sellesse asjasse! Tema ei kanna siis wastutust üldse mitte ainult seaduslikkuse eest, waid ka selle otstarbekohasuse eest! Nii oleks Eesti rahwal, kui riigiwõimu teostajal ja kandjal teada et need otsused, mis walitsus teeb, ei oleks mitte uisapäisa tehtud ja et nad oleks põhjalikult kaalutud! Ses

mõttes nõuab põhiseadus, selle vastu ei saa keegi waielda, et oleks walitsuse otsustel all wastawa ministri allkiri! Kui Riigikogu liige meile siin riigikantselei alal, mis allub Riigiwanemale, tõi wastu wäiteid, wõi katsus wastuwäiteid tuua, siis näitab see, et sel korral, kui ei ole mitte eriministrid ette kandmas, wõtab Riigiwanem selle ettekandmise ülesande oma peale. Tema ühes riigisekretääriga on need küsimused läbi töötanud, nõnda et tema juba referendina wõib esineda. Kui tema riigisekretääriga on seda ühes koos läbi töötanud, siis on walitsusel kindlus wõi garantii olemas, et siin on põhjalikult juba asi läbi arutatud ja siis wõime meie otsuse teha. Kui nii, siis saate teie aru, et wastawa ministri allkiri põhiseaduses mitte ainult ei ole kogemata teiste maade eeskujul maksma pandud, waid sellel on seesama sügawam tähendus, mis on contra-signatuuril teistes wanemates riikides olemas! Kui teie konstitutsiooni mõttesse süwenete, siis teie näete, et sellel on sügaw tähendus terwes rahwuslikus elus, ja see lõikab sügawasti ka iga kodaniku elusse! Meie põhiseaduses on ette nähtud, et meie walitsus kollegiaalselt küsimusi otsustades ühtlasi peab kindlustusi muretsema selleks, et mitte üldiselt ei tehtaks otsuseid, waid et oleks iga asi põhjalikult läbi kaalutud üksiku isiku poolt, kes oma täie autoriteedi ja oma täie wõimise ja oskamisega wastutuse oma peale wõtab! Et meil konstitutsiooni selles mõttes teostataks ja põhiseadus ka selles mõttes täitmist leiaks, see ei ole mitte ainult wormiasi, nii nagu välispidine uhkuseasi — et meil on põhiseadus! Konstitutsiooni küsimused on kõigi kultuurrahwaste elus väga hellad. Ja kui seal põhiseadusest jõhwi wõrd kuidagi mööda minnakse, siis on lahti suur kära üle terve maa ja konstitutsiooni küsimused wõetakse niisuguse kaalumise alla, et seal ei lasta läbi ühtegi kõrwalekalduumist!

Selles mõttes arwan mina, et need Riigikogu liikmed, kes on esinenud arupärimisega meie põhiseaduse nõuete seisukohalt, on rõhutanud just seda osa. Seda tunneb iga kodanik, kel on selge arusaamine Eesti riiklusest, Eesti riigi korrast, konstitutsioonist ja kellel on Eesti rahwuslikud huwid selged ja need küsimused südamel peal. Mida rohkem meie tõesti süweneme oma konstitutsiooni, oma põhiseaduse mõttesse, mida rohkem meie kui teadlikud Eesti kodanikud, oskame hinnata oma riiklust, seda enam rõõmustame, et

sellel puhul on tõesti konstitutsiooni küsimus päewakorrale toodud. Sellega ei taha mina sugugi mitte ütelda, et nüüd muidu anname walitsusele niisuguseid hoope, et ta konstitutsiooni rikkumise pärast kohe lendaks! Tuleb tõesti see selgeks teha ja kui seesugune asi selgub, et siin on meelega midagi tehtud, et sihilikult konstitutsiooni rikkuda, siis peab see otsus tulema wali ja kindel. Kui siin on aga eksiarwamisega tegemist, siis peame igatahes tulewiku kohta kindla juhtnööri andma, et kui eriseadust ette walmistama hakata, et meil siis tõesti oleks kindel pretsedent ja tulewased walitsused teaksid, kuidas toimetada. Selles mõttes on õieti väga üllataw olnud, et meil — seda on Riigikogu liige Palwadre rõhutanud — oli walitsuses traditsioon loodud, nagu siin refereeriti, et kohtuminister peab need asjad ette kandma. Nüüd 29. detsembril on see kord muudetud, kui arutamisel oli Bernhard Kiisel'ile armuandmise asi! Kui kohtuminister ettekandjaks on, siis on see minu arust põhiseaduse järele selge, et seal teist korda ei saa olla. Tema on siis iseenesest eo ipso predestineeritud wastawa ministrina alla kirjutama! Ühtegi walitsuse otsust ei saa ilma Riigiwanema, riigisekretääri ja wastawa ministri allkirjata korda saata. Kuidas teie neid walitsuse akte olete awaldanud, olete teie nad „Riigi Teatajas“ ilma allkirjadeta ära trükinud, wõi ei, see on eriküsimus, ehk see küll huwitaw küsimus on. Ja peaks ka siin kindel traditsioon loodama. Aga ütelda, et walitsuse akte wõidakse luua ilma wastawate allkirjadeta, on põhiseaduse järele wõimata! Kui teie hakkate asju sedamoodi seletama, siis kaob õige ja suur ilus joon selles asjas ära, mis põhiseadus meile kätte annab. Ja kui teie ka mitmed eriseadused wälja annate, siis tulewad eriteadlased ikkagi seletamistega ka eriseaduste kohta. Sedawiisi ometi edasi ei saa, siin peab püüdma põhiseaduse mõtet õieti tabada ja seda õieti teostada! Selles mõttes arwan mina tulewiku kohta, et Riigikogu peaks seisukoha wõtma ja kindlad sihtjooned üles seadma. Walitsuse asi on muidugi, kas tema tahab tulla ja ütelda, et kui teie seda ütlete, et see nõnda peab sündima, meie aga oleme minewikus teisiti teinud, siis meie peame nüüd minema, — see on temperamendi ja enesetunde asi! Kui walitsus arwab, wõib ta ju minu pärast ka kriisi teha, see on nende asi! Aga meie asi on ütelda, kuidas asi põhiseaduse mõttes peab olema! Ene-

sest arwan ma, et see seisukohawõtmine sugugi ei pruugi walitsuse enesetunnet haawata. Tema ei peaks, minu arwates, kuigi kaugele selles asjas minema, mingisuguseid järeldusi sellest tegema, liati weel wahest kriisi tegema! Arusaamised on selles asjas isegi siin Riigikogu liikmete hulgas õige mitmekesised. See ei anna aga meile põhjust ütelda, et asi tähtis ei ole ja et meie ei pea tulewikus juba samme astuma, et seda küsimust kindlasti lahendada! Selles mõttes arwan mina, et sisulikult meil ei pruugiks, meil ei sünniks mitte seda kahtlustamise, skandaali ja laimamistungi, seda hingeolu, millest toidawad endid inimesed meil nii laialdaselt — meie ei tohiks siin arwesse wõtta! Meie koristame selle siit wälja, meie ei lase seda mitte, ei tohi seda mitte lubada, et meil Riigikogu kõnetoolil siin teotatakse ja kahtlustatakse ja antakse siin nii umbes mõista, nagu oleksid walitsuse liikmed ja walitsus juba päris riigiwarastega komplotis ja ühiste huwide läbi seotud! Kui mina siin kangeid sõnu olen tarwitanud, siis sain ma oma korralekutse, aga ma ütlen, kui siin see toon ei parane, siis peab siin õieti paraja malaka kätte wõtma! (W a h e l h ü ü d e d p a h e m a l t p o o l t. N a e r p a r e m a l t p o o l t.) Muidu meie ei saa mitte edasi. Siin nimetatakse Riigikogu õigusega kõrgeks koguks... Rahwuslik uhkusetunne peab meil olema! See kohustab meid, et meie oma poliitilises arenemises järjest kõrgemale ja kõrgemale tõuseks. Ja ma ütlen, et teie peasjalikult minu mõtet ja tahtmist peaks kuulma, mitte minu sõnu! Ja wast kui mõni liig tugewa hoobi on saanud, siis mõtelgu ta, et ta rohkem oleks pidanud saama (N a e r.) Kui meie teiselt poolt suuremad küsimused käsile wõtame asja ulatuse järele, siis alles oleme meie wabad Eesti kodanikud, kes jõuawad Eesti rahwariiklust kanda.

K. A s t (sd.): Härrade Riigikogu liigete rahulduseks teatan kõige pealt, et ma mitte malgaga ega koodiga kõnetooli ei tule. Härra Riigiwanem wastas arupärimiste peale ja tõrjus kindla sõnaga tagasi, mis, olgu ajakirjanduses, olgu ka tänasel koosolekul ehk mõnes muus kohas ehk muul juhtumisel, ühenduses Kiisel'i looga walitsuse ringkondadest kõneldi. Mina ei ole mitte nende hulgast, kes oma poolt walmis oleks ja kes tuleks edasi kandma jutte salapäraestest daamidest ja teistest telgitagustest asjadest, — waid ma arwan

koguni, et asjaolud selleks küllalt õigust ei anna. Ma ei julge mitte ja kui ma ka julgekski, siis ei leiaks ma mitte õige olewat härra Riigiwanema wõi teiste walitsuse liigete kohta mingisuguseid kahtlustusi awaldada. Leian, et härra Riigiwanem energiliselt tagasi tõrjus kõik kahtlustused. Ei wõi salata neid muljeid, mida Kiisel'i armuandmise lugu esile tõi. Mina pean oma eelkõneleja rkl. härra Tõnisson'iga ühinema selles asjas, et meil tõesti on inimesed walmis sääsest elewanti tegema, kui aga sellega kuidagi saaks Eesti riiklusele hoobi anda, — inimesi, kes kisendawad asja üle mitte hukkamõistmise pärast, waid heameelega, et näidata — waat kuipalju mäda Eesti riigis on. Sel alal on isegi Eestis eriajakirjandus tekkinud, nagu teie teate. Ma ei taha sellega mitte öelda, et Eestis kõik korras oleks. Ei, Eesti riigis on samuti kui teisteski riikides, kes sõja murranguaja üle elasid, tekkinud iseäraline liik inimesi, kes rasket olukorda selleks kasutasid, et endale mõnususid ja warandust sel ajal muretseda, kui teised kannatasid. Neid oli kahtlemata ka ametnikkude keskel ja üldse kõigi keskel, kes andusid riigi rüwetamisele ehk, nagu seda sel ajal nimetati, marodöörimisele.

See kõik ei ole aga mitte Eesti riigi eriline omadus, waid seda tuleb ette ka teistes riikides, kes sõjast osa wõtsid. Just seda kõike arwesse wõttes, ei oleks pidanud selle armuandmisega ruttama ja seltskonna poole mitte tõrjuwat käeliigutust tegema. Siin ei ole mitte tegemist esimese armuandmisega, waid seda on ka enne olnud; kuid kõigil neil juhtumistel on seltskonna tunne wäga hell. Ma ei tea miks Wabariigi Walitsus just selle armuandmise puhul nii kergelt on talitanud, otsekui oleks ta seda tahtnud kiuste, et maal kahtlused tekiks walitsuse wastu; see oli kõik otse nagu selleks korraldatud. Ma ei ole mitte jurist ja ei saa sellepärast seisukohta wõtta, nagu need kolm juristi, kes Riigikogule arupärimisega esinesid. Kätt südame peale pannes pean ma ütleva, et ma tõesti ei tea, kas armuandmise aktil Eesti põhiseaduse järele wastawa ministri allkiri olema peab, aga ma kuulsin härradelt Riigikogu liigetelt, ja wõisin seda näha „Riigi Teatajast“, et meil ometi niisugune kord maksma oli pandud. Mitme wiimase kuu jooksul on kohtuminister nendele otsustele alla kirjutanud, ja nagu näha, on see tema ala olnud juba kaemat aega. Samuti on kohtuminister wii-

mastel kuudel armuandmise küsimustes Wabariigi Walitsuse koosolekul aruandjana esinenud. Järjekult maksis kindel kord armuandmiste kohta. Wõib olla, et seda korda ka teisiti oleks wõidud määrata, wõib olla lubab meie konstitutsioon tulewikus teistsugust teed armuandmise asjus tarwitada, aga siit saadik maksis kord, et kohtuminister esitas Wabariigi Walitsusele oma ettepaneku ja pärast oma allkirjaga tõestas Wabariigi Walitsuse otsust.

Oleks huwitaw kuulda, mispärast Wabariigi Walitsus ja eriti Riigiwanem tarwiliku leidsid olewat just Kiisel'i loo puhul sellest teatawakssaanud traditsioonist loobuda. See ongi terve selle küsimuse raskuspunkt. Härra Riigiwanem andes mõjuwaid seletusi, ei seletanud ometi, mispärast Wabariigi Walitsus ilmtingimata leidis tarwiliku olewat Kiisel'ile armu anda ja miks walitsus pidas seda armuandmist nii tähtsaks, et ta isegi harjunud armuandmise korrast pidi kõrwale kalduma ja erikorra tulewiku jaoks looma armuandmiste jaoks üldse. Missugused kaaluwad põhjused siis olid? Wõib olla, härra Riigiwanem leiab edaspidi weel tarwilikuks sõna wõtta ja pikemalt sellest asjast seletada, kuid siiasaadik ei kuulnud meie tema seletustest mitte, misugused need mõjuwad põhjused olid. Härra Riigiwanem ütles, et walitsuse otsus oli walitsuse liigete poolt selles asjas südametunnistuse järele tehtud. Ma tahan kõige jõuga uskuda, et see nii oli, kuid imelik ja väga raske oli see tee, mille kaudu walitsus oma paremat südametunnistuse awaldamist teoks tegi. See tee oli väga iseäralik. On ju waremaltki armu antud, kuid ühelgi armuandmisel ei ole sarnaseid tagajärgi olnud. Wist oli lugu nii, et kui mõni minister armuandmise wastu oli, siis armuandmine ka teostamata jäi. Kui ajakirjandus mitte ei waleta, — keegi ei ole weel öelnud, et ta waletaks, — siis oli armuandmise küsimus Kiisel'i isiku kohta esialgselt kaalumisel juba enne weel, kui praegune Riigiwanem walitsuse etteotsa astus ja juba siis on mitmed ministrid oma wastuolemist Kiisel'i armuandmise aktile awaldanud. Tol korral kõrwaldati asi päewakorralt. Ka praeguse walitsuse koosseisust meie kuuleme, et armuandmise akti wastu on olnud peale kohtuministri weel kolm teist ministrit ja nimelt: härra siseminister, härra välisminister ja härra sõjaminister. Wäga imelik ja väga halb on,

et Kiisel'ile armuandmist otsustati walitsuse koosolekul, millest wastuolijad ministrid, peale välisministri, osa ei wõtnud. See awaldab sarnast muljet, nagu oleks tahetud Kiisel'ile armuandmisega iseäranis rutata, nagu oleks selleks mingisugune põlew wajadus olnud, nagu ei oleks seda asja, kui ta juba pool wõi rohkem aastat seisnud, wõidud kunni järgmise walitsuse koosolekuni edasi lükata. Kohtuminister seisab kindlasti armuandmise wastu, kuid pooliku walitsuse kokkuseade juures otsustatakse ikkagi ilmtingimata armu anda. Kui siis selgub, et kohtuminister, kes armuandmise akti wastu oli, oma allkirja sellele aktile mitte anda ei taha, — usume, et ka kohtuminister oma parema südametunnistuse järele käis, — siis wõetakse käsile alaliseks, wõi traditsiooniks saanud armuandmise korra muutmise. Waadake, need faktid, kui nad summasse kokku on wõetud, ja meie inimesed on juba, lubage tähendada, sedawõrd arenenud mõistusega, et nad oskawad fakte kogusummana hinnata. See kokkuwõetult sünnitab Kiisel'i armuandmise loo ümber sarnase imeliku õhkkonna, et inimene, kui tal isegi pahatahtlikkust ei ole, walitsuse wastu sünnitud on oma südamesse kahtluse seemet poetama.

Lubage kinnitada, et suur hulk neist juttudest, mis härra Kiisel'i loo puhul seltskonnas liikuma on pääsenud, on oma alguse saanud just sellest väga iseäralisest ja pakilisena paistwast armuandmise teostamise korrast. See on sarnane lugu, mida meie oleme kohustatud Wabariigi Walitsusele ette heitma ja mille üle waikimine rahwaesituse seisukohalt andeksandmatu tegu oleks. Tahan weel paari sõnaga eriti peatada just selle juures, et Wabariigi Walitsus leidis tarwiliku olewat Kiisel'i loo puhul harilikku senni wiisiks olnud armuandmise korda muuta. Meil on mitmel puhul juhus olnud walitewatele erakondadele ette heita, et nad põhiseaduse kinni ei pea. Nendel juhtumistel tuuakse ikka ette seda asjaolu, et ega kõiki küsimusi ei saa lahendada põhiseaduse tähe all. Põhiseadus on asi, mis annab üldjooned, kuna eriseadus peab lõpulikult otsustama. Et meil väga palju hädatarwilikka eriseadusi muutmist nõuawad, siis ei tähenda see ometi põhiseaduse ignoreerimise õigust. Edasi: paljude eriseaduste puudumine ei tähenda mitte seda, et Wabariigi Walitsus ja teised walitsuse funktsionäärid to-

hiks üksikuid seadusi, mis traditsiooniks saanud, kui ka endist heakskiidetud korda, oma äranägemise järele muuta. Meil peab lugupidamine olema seadusliku korra vastu. Meil peaks niipalju lugupidamist olema Eesti riigi seaduste ja ka põhiseaduse enese vastu, et meie mitte kergel käel ja silmapilgu huwide wadjades ei tormaks kohe kindlakssaanud asjaajamise korda teisendama.

Minule wõidakse öelda, et mina mingisugust konserwatismi jutlustan, kuid see ei ole tõepoolest mingisugune konserwatism. Konserwatism oleks see, kui ma ütleksin, et kui seadused on kord maksa pandud, siis on see, nagu Moosese käsutahwel mäe otsas, muudatuste vastu kaitstud. Mina ei räägi mitte sellest, waid mingist muust ja nimelt, et meie ei tohi üksikutel puhkudel ja kergelt kaaluwatel põhjustel seda muuta ja kerge käega ümber lüüa, mis nii ehk teistwiisi korralikuks nähtuseks on saanud, nagu praegusel juhtumisel armuandmise korraldus, mis meile kui mõni eriseaduslik kindel kord näis olewat. Kui meie täna waewaks wõtsime härra Kiisel'ile armuandmise puhul üht osa sennisest walitsuse asjaajamisest muuta, kes garanteerib siis, et seesama ehk uus walitsus mõnel teisel puhul sama korda uuesti muutma ei saa. See on küll ainult armuandmise asi ja armuandmise ala on ainult üks wäikestest aladest riigi walitsemise juures. Kui meie aga ühel alal hakkame kergel käel lubamatu asju looma, siis teeme seda kergesti ka mõnel teisel alal ja seaduslik kord ei suudagi wälja kujuneda. Esiteks see asjaolu, et walitsus Kiisel'ile armuandmist läbi wiies on talitanud niowiisi, et iga kõrwaltwaataja kodaniku hinges kahtlused pidid tekkima, teiseks see kergus, millega walitsus ruttas traditsiooniks saanud armuandmise korda muutma. On nimelt sarnased momendid, mille eest küll, wõib olla, walitsusel ei tule kanda mingisugust wastutust seaduse paragrahwide ees, kuid ühtlasi on need sarnased momendid, mille eest walitsus on täiel määral kohustatud poliitilist wastutust rahwaesituse ja üldse kodanikkude ees kandma. Neid kahte momenti peab Riigikogu arwesse wõtma, ja mulle näib, et rahwaesitus ongi juba need momendid ära hinnanud. Loomulikult on nüüd walitsuse asi tähendatud hindamisest wastawaid järeldusi teha.

Töö-hoolekandeminister Chr. Kaarna: Austatud rahwaesitajad. Hin-

nates Wabariigi Walitsuse otsust Kiisel'ile pealepandud karistuse kergendamise asjus, on ühtlasi puudutatud õige mitmesuguseid kuulujutte, mille peale põhjendades üksikud Riigikogu liikmed wäga ranke etteheiteid ja süüdistusi Wabariigi Walitsuse ja tema üksikute liigete kohta ette töid. Neid, wõrdlemisi wäga ranke, kuid mitte millegagi põhjendatud kahtlustusi kuulates, tuli mulle tahtmata meele üks juhtumine, mis aset leidis eelminewal suwel sel ajal, kui Riigikogu oma istungid weel walges saalis pidas. Ühe küsimuse arutamise puhul, milles tehti kibedaid etteheiteid Riigikogu pahempoolsetele liigetele, ütlesid mõned walge saali koridoris kokkukogunud härrad, kas naljatoonil wõi meelega, rkl. Piiskar'ile muude terawuste seas järgmist: „Teie laulate niisugust laulu sellepärast, et teie elate wäljaspooltsaadud kapitaalilist. Teie wõtate vastu enamlastelt toetust ja selle abil teete riigiwastast kihutustööd.“ Mul tuli praegu, kui ma rkl. härra Piiskar'i süüdistusi Wabariigi Walitsuse kohta kuulsin, selgesti silmade ette härra Piiskar'i tollekordne ärritusest põlew nägu. Kui ägedaks sai rkl. härra Piiskar sel juhtumisel! Härra Piiskar'i wastus sel korral oli järgmine: „Kes! Kes seda julgeb ütelda! Teie ärge ajage tühja juttu, ärge tulge põhjendama kahtlustusi kuulujuttudega, waid näidake mulle ära, millal, kes ja kus keegi midagi on saanud! Kui teie tahate kedagi kahtlustada ja süüdistada, siis ärge põhjendage oma arwamisi mitte kuulujuttude peale, waid tulge ja näidake kindel fakt ette.“ Minu arusaamise järele rääkis härra Piiskar seekord südamest. Ta oli selle juures ühtlasi äärmiselt pahane ja ärritatud.

Agas kuidas toimis härra Piiskar nüüd?! Kas ei oleks pidanud härra Piiskar ka praegusel juhtumisel, kui ta armuandmise küsimuse käsitamisel sõna wõttis, ka teistest inimestest, Wabariigi Walitsuse liigetest samuti mõtlema, kui wiimaste kohta kuulujutud on lahti lastud. Härra Piiskar läks aga weelgi kaugeemale. Tema ei jäänud peatama selle juurde, et kuulujutud liiguwad, waid ta kutsus isegi uskuma neid kuulujutte. Mingisugused saladuslikud daamid olla mõju awaldanud! Kelle peale, ei tea. Nad olla ähwardanud esineda mingisuguste paljastustega, mis hädaohtlikud oleksid olnud terwele walitsusele, eriti aga mõnele kõrgel kohal“ olijale. (J. Piiskar (is.): Seda kõneleb

terwe kodanline ajakirjandus) Lubage, härra Piiskar, praegu räägin mina peasjalikult Teie esinemisest. võib olla, lähen pärast ka nende asjade juurde, mille peale Teie tahate mind juhtida. Kui Kiisel oli wangist wabastatud, — nii toonitas härra Piiskar, — pannud ta joomingu toime, millest kõrge matel kohtadel seiswad isikud osa wõtnud jne. jne. Ainult kuulujutud, ilma et tõenduseks neid asjaolusid — kindlaid fakte, oleks ette toonud, mida härra Piiskar siis, kui asi temasse puutub, ainsateks tingimisteks peab. Kui on olnud mingisuguseid joominguid ühe ehk teise kõrgel kohal seiswa isiku osawõtmisel, siis üteldagu otsekohe ja selgesti, kes need „üks ehk teine“ on. Nüüd ei tea aga sedagi, keda härra Piiskar õieti nendeks kõrgel kohal seiswateks isikuteks peab. Minu arwates nimetatakse nõnda kõiki Riigikogu liikmeid, Wabariigi Walitsuse liikmeid ja paljuid riigiametnikka. Kaudselt on siiski püütud asjast nii rääkida, et need süüdistused on sihitud Wabariigi Walitsuse ja tema üksikute liikmete kohta. Tõrjudes tagasi wäljamõeldud kahtlustusi, pean tarwilikuks tähendada, et mina ei ole selle momendini, mil härra Piiskar siin kõneles, mingisugusest joomingust, liiategi weel sellest, et joomingust oleks ükski Wabariigi Walitsuse liige osa wõtnud, mitte midagi kuulnud. Kui härra Piiskar'il mõnesugused andmed on, siis toimigu tema täna sellelt kõnetoolilt niisama kui, nõudes kindlaid fakte, toimis siis, kui temale teised etteheiteid tegid. Õeldagu otsekohe, kes olid need daamid, kes on need kõrgel kohal olewad isikud, millal, kelle kohta ja missuguste ähwardustega on lubatud esineda.

Nii kergelt, wäljamõteluste põhjal, ei wõi küsimust wõtta, kahjuks on aga nähtus, mida härra Piiskar täna siin kordas, ennemaltpki paljudel juhtumistel ilmsiks tulnud. Kui minult mõni aeg tagasi töö- ja hoolekandeministeeriumi wõimkonda wutuwat esimeses asjades aru päriti, rõhutati jällegi mitmelt poolt, nagu oleks mina mõnesuguse mõju alla sattunud, mida olla juhtinud mingisugune „Kuld Löwi“ erakond. Mina ei wõinud sel puhul aimatagi, missugusest ringkonnast juttu tehakse ja missuguseid isikuid mõeldakse. Pärast sain kuulda, et jutt olnud siin „Päewalehest“ ja tema trükikojast, tähendab „Päewalehe“ mõjuawaldusest. Pean ütleva, et mina neid härrasid üldse ei tunnud. „Päe-

walehe“ peatoimetajat härra Rebast nägin ma esimest korda „Päewalehe“ maja õnnistamisel. „Päewalehe“ wastutawa toimetaja härra Luiga'ga ei ole ma aastate jooksul kokku puutunud. Teised toimetuse liikmed on minule täiesti wõõrad. Kuidas wõidakse ometi kõnelda mõjust, kui kokkupuutumisigi ei olnud! Siiski tullakse nii tühiste ja äärmiselt kergete kuulujuttudega isegi kõrge kogu kõnetoolile ja tungitakse nende peale põhjendatud süüdistustega Wabariigi Walitsuse ja tema üksikute liigete kallale. Kui asju niiviisi ette tuuakse ja nii kergel käel põhjendatakse, siis peaks isegi seda wõimalikuks pidama, et wõidakse ka kõige walgemaid kohti mustaks määrada, ilma et selle juures musta wärwi tarwis oleks.

Rkl. härra Ast käsitas küsimust täiesti heatahtliselt; awaldas aga seal juures siiski õige mitmel korral arwamist „aga“ ja „kuid aga“. Härra Ast ütles muuseas, et wist oli ennemalt nii, et kui walitsuse liigetest keegi wastu oli, siis armu ei antud. Selle wäite lükkamata ümber mitte „wist'iga“, waid kindla tõsioluga. Minu mäletamise järele on selle aja jooksul, mil mina Wabariigi Walitsuse liikmeks olen, armuandmise asju, kus kõik walitsuse liikmed armuandmise poolt oleks olnud, wäga wähe olnud, wälja arwatud ainult abielluastumise keelu tühistamise palwed. Ikkagi on üks ehk teine wastu olnud. Lugupeetud rkl. härra Palwadre tähendas juba siin, et kohtuminister oma kohuste sunnil, wõi sellepärast, et tema kõige pealt kohtu autoriteeti peab kaitsma, armuandmise peale ikka eitawalt olla waadanud. Kuid ma ütlen, terwe walitsus on armuandmise palweid otsustades, ikka ja alati seda silmas pidanud, et kohtu autoriteeti ei kõigutataks. Kui rkl. härra Ast uue küsimuse üles seab, miks walitsus kiirustas, siis pean ma selle kohta ütleva, et siin mitte mingisugust kiirustamist ei olnud. See Wabariigi Walitsuse otsus, mis 29. detsembril tehti, oleks wõinud tegematagi jääda. Härra Riigiwanem seletas juba, et oluliselt ei ole sellel, et otsused „Riigi Teatajas“ wälja kuulutatakse mingisugust tähtsust. Sest niipea kui Wabariigi Walitsuse otsus selle kohta, et Kiisel wangist wabastatakse, tehtud oli ja see otsus edasi saadeti kohtuministeeriumi, kohe selle järele lasti Kiisel wabaks. Tähendab, akt iseenesest on sündinud, otsuse awaldamisel „Riigi Teatajas“ ei ole enam tähtsust. Aga et ennemalt niisugused otsused wälja kuulu-

tati, siis tahtis Wabariigi Walitsus ka siin sama teed käia. Ja tee leiti. Niisugune, millest siin on kõneldud.

Lõpuks tahan ma weel peatada selle juures, et wähe sellest, mis olla kõneldud lokaalides, üksikutes kohtades, wähe sellest, asjast on kõneldud wäga palju ka ajalehtedes, muuseas ajalehes „Tulewik“ nr. 2 — 6. jaan. 1923 a. Selles lehes „Ajakirjanduse“ all tuuakse kaks pilti. Esimene pilt kannab pealkirja „Üks daam“, selle pildi tekst käib järgmiselt: „Üks daam, kes Kiisel'ile wäga lähedal, on enne seda, kui walitsus Kiisel'ile armu otsustas anda, paljastustega esile ähwardanud tulla, mis mõnele wäga kõrgel kohal olijale raskest peawalu pidanud tooma.“ Teine pilt „Ministri peawalu. Kõige rohkem on armuandmise otsustamisel härra Kaarna pea walutanud, ta on olnud armuandmise hinge.“ Neid kahte pilti wõidakse ju ka lahus wõtta ja nii seletada, et ei wõi teada, kellele see daam ja selle daami paljastused peawalu teewad; see saladus wõiks küsimismärgi taha jääda. Kuid loogiliselt wõttes ei saa neid pilta lugedes teist arwamist olla, kui et siin on just mind tahetud ühendusse seada selle esimese pildiga. Selle läiluseniulatawa wale kohta pean ma tarwilikuks siit kõrgelt kõnetoolilt tähendada, et ei ükski daam ega ükski härra ei ole härra Kiisel'ile armuandmise asjus käinud minu peale mõjumas. Ei ole mina ka kuulnud, et mõned daamid, wõi mehed mõne teise ministri juures oleks käinud, ehk kuigi oleks käinud, et siis nendel käikudel mõjuawalduse mõttes mingisuguseid tagajärgi oleks olnud. Ma ütlen weel, et ei pärast selle küsimuse otsustamist Wabariigi Walitsuses, ei ka tema arutamise juures ei ole kuuldawale tulnud sarnaseid asju, et keegi oleks ähwardanud kedagi paljastada, et need ähwardused oleks sihitud mõne walitsuse liikme kohta ja et keegi Wabariigi Walitsuse liigetest oleks neid paljastusi kartnud. Seda ei ole ei mina ega teised walitsuse liikmed ka tänase päewani kuulnud.

Kui mõnesugused sarnased kuulujutud kusagil liiguwad, siis on see häbemata laim ja tõsiasjade pea peale pööramine nende inimeste poolt, kes, wõib olla, sihilikult ja kuritahtlikult just tahawad seda kätte saada, et nihästi meie Riigikogu, kui ka Wabariigi Walitsuse kohta rahwahulkades, — massides, — see arwamine maad wõtaks, et waadake, need on need rahwawaenlased, kes kaasa tunnewad

kurjategijatele ja kes kõiki häid silte ja püüdeid eitawad. Niisuguseid kuulujutte lastakse selleks lendu, et segadusi ja rahulolematust sünnitada. Ma ei saa sarnaste süüdistuste kohta paremat öelda. Ma ei mõtle aga selle juures etteheiteid teha mitte üksnes ajalehele, kes etteleotud read ära trükkis; arwan, et ajalehe kirjasaatja neid tühje jutte ikkagi kusagil kuulis ja siis ruttas oma lugejatele uudist tooma. Kui wana ajakirjanik, kes kauemat aega lehe wastutaw toimetaja olen olnud, tean wäga hästi, et ajalehtedesse üksikutel juhtumistel sarnased teated wõiwad sattuda, mis tõeludele ei wasta. Aga ma ütlen, see allikas, kust need jutud lendu on lastud, on autu ja häbemata.

O. Strandman (töer.): Ma pean kahetsust awaldama, et rkl. härra Tõnison, kes selle küsimuse juriidilise külje juures peatas, mitte praegu siin ei ole, sest siin on meil wäga tähtsa küsimusega tegemist. Ja kui nüüd tahetakse tänase arupärimisega seda asja üht wõi teist wiisi ära otsustada, siis oleks sellega üks pretsedent loodud, mis mõnes teises asjas, peale armuandmise, wäga halbu tagajärgi wõiks anda. Kui meie õieti läheme selle juriidilise põhjenduse juurde, mitu allkirja peab walitsuse aktil olema, siis ei toonud ju härra Tõnison mingisugust juriidilist põhjendust ette, waid ta wõrdles teda muude konstitutsioonidega, aga lõpuks ütles tema, — ma kirjutasin seda sõnasõnalt üles, — „kuidas õieti walitsuse otsused awaldatakse, see on ükskõik“. (A. Rei (sd.): Kas sellel aktil oli kohtuministri allkiri?) Praegusel korral on meil tegemist ainult awaldamisega. See akt sai awaldamiseks saadetud kohtuministri kätte ja kohtuminister keeldus siis oma allkirja andmast. Kui palju allkirju akti tegemise juures oli ja mis moodi need allkirjad antakse, selle kohta ei ole meil teateid antud ja sellepärast tuleb seda küsimust lahtiseks pidada ja sel põhjal arupärimist esitada, kui andmeid ei ole, on imelik.

Kuid ma tulen siiski teise tähtsama küsimuse juurde; millest siin arupärimise põhjendaja härra Jaakson rääkis ja mille juures siis pärast härra Palwadre peatas, see on küsimuse juures, mis on walitsuse akt ja mitu allkirja peab temal olema. Härra Jaakson põhjendas oma wäidet sellega, et kõik on walitsuse akt, mis põhiseaduse § 60 järele walitsus otsustab, ja järeldas sellest, et kuna armuandmine ka sama paragrahwi põhjal walitsuse otsus-

tada on, sellepärast peab seda ka walitsemise aktiks lugema. Ma arwan, et siit on ainukene loogiline järeldus, et kõik, mis § 60 sees on, tuleb lugeda walitsemise aktiks ja sellel peab kolm allkirja olema. Kui nüüd waadata kõike seda, mis „Riigi Teatajas“ wälja on kuulutatud § 60 põhjal, siis näeme, et suur hulk neist Wabariigi Walitsuse otsustest on ilma allkirjadeta ja kui siin järjekindel olla, — räägime praegu ju otsuste wäljakuulutamisest, — siis peaks otsused, mis ilma allkirjata wälja kuulutatud, ilma mingisuguse tähtsusega olema. Kui meie nüüd waatleme, mis selles paragrahwis seisab, siis leiame p. 1 „seab kokku riigi sissetulekute ja wäljaminekute eelarwe ja esitab seda Riigikogule kinnitamiseks“, siis on see esitus Riigikogule ühewääriline wäljakuulutamise, on see akt, mis kolme allkirja peab kandma. Mina mäletan aga wäga hästi, et eelarwe on tulnud Riigikogusse kahe allkirjaga, nimelt Riigiwanema ja riigisekretääri allkirjaga. Siis tuleb wälja, et see akt ei olnud seadusline ja ei oleks wõinud eelarwet üldse arutada. Wõtame järgmine punkt, „nimetab ametisse ja wabastab... ametnikka“. Ametnikkude määramised ja wabastamised on aga „Riigi Teatajas“ ilma mingisuguse allkirjata wälja kuulutatud. Tuleb wälja, et meie kahe aasta eest ametissemääratud ametnikkudel peame hakkama palka tagasi nõudma. Mina arwan, et senni on wälja kuulutatud kolme allkirjaga ainult see, mis p. 7 on ette nähtud, nimelt et walitsus: — „annab wälja seadusi ja seadustega kokkukõlas määrusi ja korraldusi“. Ainult need on kuulutatud kolme allkirjaga järjekindel tuleb ainult neid ja senni kuulutatud armuandmise otsuseid, millel kolm allkirja olnud, seaduslisteks tunnistada. Mina ei ütle, et sel juriidilist tähtsust ei ole, kuid siis tuleb päris järjekindel olla, ja sarnast otsust teha mitte ainult armuandmiste, waid kõikide riikliste aktide kohta. Ma ei ütle, et ma seda konstitutsioonile wastawaks ei pea, et meil armuandmised tulewikus kolme allkirjaga wälja kuulutatakse ja ei leia ka põhjust walitsuse otsust kaitsta. Mina leian, et see seletus, mis walitsuse liikme härra Kaarna poolt härra Ast'i äraolekul wäimase küsimuse peale antud, ülitähtis on. See on poliitiline küsimus ja tõesti asja otsustamise juures wäga tähtis. Ühes pean mina härra Palwadre'ga tähendama, et meie siin arupärimise korras ei wõi otsustada, et kõikidel aktidel, mis walit-

suse poolt wälja antud, peab kolm allkirja olema. Iseenesest on see ju wäga lihtne asi, aga ühes sellega otsustame meie weel teise küsimuse ära, mille peale põhiseadus mingisugust wastust ei anna, nimelt küsimuse, kuidas peab Wabariigi Walitsus küsimusi otsustama, mis tema otsustada on, kas häälteenamusega wõi on siin mingisugune teine kord. Üks walitsuse liige on ettekandja, see teeb ettepaneku, siis ju praeguse korra järele — wist endine härra Riigiwanem ei hakka seda negeerima — on juriidiliselt walitsusel õigus seda tagasi lükata ja selle asemel midagi teist maksma panna. Niipalju kui minule teada, otsustab walitsus kõik asjad häälteenamusega. Praegu on walitsuses wist 9 liiget, tähendab otsus on maksew, kui 5 häält poolt ja 4 vastu on. Sarnane otsus tuleb wälja kuulutada. Kui nüüd wastaw minister streigib, pärast ütleb, et tema ei ole selle poolt, siis tekib konstitutsiooniline konflikt. Kuidas seda lahendada, ei tea, seal on suured, wäga suured raskused. Ei ole meil ju presidenti, kes kohe uue ministri määraks, peab ju meil Riigikogu ministri wabastama. Kuidas tahate teie nüüd siin arupärimise puhul ütelda, kuidas meil tuleb talitada? Olen isiklikult arwamises, et meie peaksime niisuguse korra sisse seadma, et ei saa selle ministri wastu otsustada, kellele see küsimus allub, kes sellest kõige rohkem huwitatud on. Aga kus on praegu meie põhiseaduses öeldud, et ühel ministril on õigus asjale, mis temasse puutub, veto peale panna. (J. Jaakson (rhw.): § 66. Wahel hüüe A. Rei (sd.) poolt.) Wabandage, härra Rei, Teie olete adwokaat ja peate seda teadma, et kohus teeb otsuse häälteenamusega, kuid iga kohtunik peab otsusele alla kirjutama, temal on ainult õigus oma isearwamist ära tähendada. Kohtuotsust kahe allkirjaga ei ole. Muidugi teada wõib ju § 66 nii seletada, et wastaw minister peab nõus olema, kuid mina olen küllalt juhtumisi kuulnud, kus ettekandew minister on wastu olnud, aga tema on pärast wõimalikuks leidnud alla kirjutada. Mulle on igatahes seda räägitud, et sarnaseid juhtumisi on olnud. Arupärimise korras ei saa meie seda küsimust lahendada. Need on liiga suure tähtsusega küsimused, et neid nüüd siin hilisel tunnil ära otsustada. Mina leian, et siin tuleb kindlasti eriseadustega esineda.

J. Jaakson (rhw.): Härra rkl. Strandman arwab, et § 66 ei nõua seda

mitte, et minister peab walitsuse aktigä ühinema. Mina leian, et see seletus ennast põhjendada ei lase. Kui minister eriarwamise juurde jääb, siis ei saa ta walitsuse otsusele alla kirjutada ja wastust selle eest oma peale wõtta. Ministri esialgne ettekanne wõib Wabariigi Walitsuse enamuse poolt muudetud saada, kuid siis on selle ministri asi, kas ta selle muudatusega ühineb, wõi mitte. Kui ta sellega ühineb, siis kirjutab ta otsusele alla ja otsus on maksew. Ei ühine ta aga mitte, siis ei saa meie konstitutsiooni järele millegagi seda otsust wastawale ministrile peale sundida. Tema jääb ikkagi juhtijaks ja wastutajaks oma wõimkonnas ja teised ei saa temale oma otsust peale sundida. Härra rkl. Strandman tõi ette, et meil on ju wäga palju walitsuse otsuseid, mis ei wasta sellele nõudele ja tõi selleks ette, et „Riigi Teatajas“ palju aktisid wälja kuulutatud, kus allkirju ülepea ei ole ja on ka Riigikogule teateid antud, kus sellekohased allkirjad puuduwad. Siin segas minu arwamise järele härra Strandman ära kaks asja: esiteks akti tegemise ja teiseks akti sisust ühele ehk teisele asutusele teadaandmise. Need on kaks iseasja. Akti tegemine peab tingimata wastama § 66 nõuetele. „Riigi Teatajas“ awaldamine on publikumile teadaandmine ja seal ei pruugi ühtegi allkirja olla. See ei ole siis aga mitte walitsuse akt, mille peale üks ehk teine asutus asja otsustamise juures wõib ennast toetada, waid lihtne teadaanne, kuna walitsuse aktil, mis alal hoitakse walitsuse kantseleis, peawad olema tingimata põhiseaduse § 66 nõutud allkirjad.

Teine asi, mis ette toodud sai rkl. Palwadre ja Strandman'i poolt, on ka niisugune, millega ma sugugi ühineda ei saa. Härrad Palwadre ja Strandman olid mõlemad sellel arwamisel, et meil on tarwis käesolewal juhtumisel eriseadust ja senni kaua, kui seda eriseadust meil ei ole, ei ole kindlat juhtnõõri, mille järele käia ja asju otsustada wõidakse, ja ei saa selle närast seisukohta wõtta, kas põhiseadus käesolewal korral on rikutud wõi mitte. Niisugune oli umbes härra Palwadre mõte. (A. Palwadre (sd.): Niisugune oli Teie arwamine, aga mitte minu mõte.) Ka härra Strandman'i arwamine oli, et meie ei wõi käesolewas asjas seisukohta wõtta, kas see põhiseadusega kokkukõlas on wõi mitte. Selle seisukohaga ei wõi mina sugugi

ühineda. Ükskõik, kas meil eriseadus wälja antud on wõi mitte, peame igakord küsimuse otsustamise juures omale kõige pealt selgeks tegema, kas otsus käib kokku meie põhiseaduse nõuetega wõi mitte. Käesolewa küsimuse otsustamiseks ei ole põhiseaduses eriseadust sugugi ette nähtud. Kui ta wälja antud on, siis muidugi on ka määrused makswad; sennikaua aga, kui eriseadust wälja antud ei ole, tuleb põhiseaduse järele käia. Nii on tihti wanades konstitutsiooni riikides olnud ja nii saab see ka meie juures olema, kus paljude küsimuste kohta eriseadus puudub ja just pretседendi kaudu kindel praksis luuakse. Ja see on Riigikogu ülesanne selle eest hea seista, et pretседendid õigel alusel oleksid ja et mitte ei tuleks niisugust asja ette, et ükskord otsustatakse ühtemoodi ja teinekord teistmoodi. Kõik otsused peawad kooskõlas olema üksteisega ja põhiseadusega. Sellest seisukohast wälja minnes ei saa ma mitte ühineda härrade Palwadre ja Strandman'iga, et meie siin eriseaduse puudumise pärast ei saa seisukohta wõtta. (O. Strandman (tõer.): Aga mis siis on, kui Riigiwanem walitsuse otsusega nõus ei ole?) Kui Riigiwanem walitsuse otsusega nõus ei ole, ei saa walitsus mitte seda otsust teha, sest meie põhiseaduse järele peab Riigiwanem walitsuse tegevust ühtlustama. Kui Riigiwanem eriarwamise juurde jääb ja wõimalikuks ei leia ennast walitsuse enamuse otsuse alla painutada, siis walitsus ülepea tegutseda ei wõi ja on sunnitud lahkuma. Nõnda siis, peawäide seisab wõimalikes, et eriseaduse puudumine ei anna Riigikogus mitte õigust ütelda, et walitsus wõib ühte wõi teist moodi toimetada. Meie peame kindlal seisukohal olema, kuidas põhiseadusest aru saada ja peame nõudma, et selle põhiseaduse nõuetele wastawalt ka kõik walitsemise aktid tehtud oleksid. Kui nad aga nii tehtud ei ole, siis on üks meie peakohustest seda otseteed walitsusele ette anda ja nõuda, et wiga parandatud saaks.

Kui meie seda mitte ei tee, kui meie oma põhiseadust ei kaitse, siis ei tea ma, kes teda siis peab kaitsema.

Sellest seisukohast wälja minnes ja arusaamisel olles, et armuandmist, kui ka teiste küsimuste otsustamise juures peab walitsus käima põhiseaduse § 66

järele, esitan mina järgmise üleminekuwormeli:

„Riigikogu, ära kuulates Wabariigi Walitsuse seletuse arupärimise peale B. Kiisel'ile armuandmise asjus, tunnistas tarwilikuks, et armuandmise aktid peawad põhiseaduse nõudmist mööda peale Riigivanema ja riigisekretääri weel wastawa ministri allkiria kandma, ja läheb päewakorras edasi.“

Nagu siin juba meie erakonna liikme härra Tõnisson'i poolt tähendatud sai, on meil sellega arwatud walitsusele juhtnööri anda tulewiku jaoks ja ei taheta sellepärast weel walitsusele mingisuguseid raskusi teha.

Riigivanem **J. Kukk**: Ma tahan praegu ainult naar faktilist märkust teha. Arupärijad, rkl. Jaakson ja teised, on oma arupärimist põhjendanud, nagu ka tekstist näha võib, sellega, kuidas armuandmise otsus Riigi Teatajas“ on wälja kuulutatud. Nüüd aga kõnelewad arupärimise põhjendajad rkl. Jaakson ja Tõnisson walitsuse akti tegemisest ja nõuawad, et seal peab tingimata wastawa ministri allkiri olema, ning leiawad, nagu oleks praegusel juhtumisel mingisugune korramuutus maksma pandud.

Mina seletasin juba alguses oma üldises kõnes, missugune meil armuandmise kord oli ja seda korda, nagu ta maksma pandud 1922 a., ei ole sisuliselt ega wormiliselt muudetud. Kohtuminister saatis oma allkirjaga armuandmise esitise Wabariigi Walitsusele. Kõik armuandmise palwed esitatakse nimelt praegu kohtuministri ja sõjalistes asjades sõjaministri allkirjaga. Ka Kiisel'i asi esitati walitsusele kohtuministri allkirjaga, kuigi tema ettepanek eitaw oli. Aga nagu ma tähendasin, kohtuminister ei seletanud sealjuures mitte, et ta põhimõttelikult selle akti wastu on, kuid teatas, et tema selle wäljakuulutamisele alla ei kirjuta ja andis ise juhatase, mille järele peaks talitama selle wäljakuulutamisel, nimelt: kirjutagu alla see minister, kes armuandmise ettepaneku tegi. Riigikogu teab, kes wastawa ettepaneku Wabariigi Walitsuses Kiisel'ile armuandmiseks tegi. See ettepanek otsustati harilikus korras hääleteenamusega. Tema wäljakuulutamise kord muudeti Wabariigi Walitsuse otsusega 29. detsembrist. Mina ei hakka seda õigeks mõistma, et kohtuministri eitaw ettepanek jaatawaks muudetakse, kuid sarnaseid juhtumisi on walitsuse prakti-

kas küllalt olnud ja sennikaua kui minister sellest tülüküsimust ei ole teinud, ei ole sarnaste lahkuminekute peale rõhku pandud.

Chr. Arro (põl.): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Mina ei kawatse siin mitte esineda mõnesuguse pika juriidilise wõi sisulise seletusega. Seda on lugupeetud Riigikogu liikmed juba küllalt ohtralt teinud. Ma tahaksin siiski õige lühidalt konstateerida seda meeleolu, mis käesolewaks arupärimiseks põhjust andis. See juhtumine on waldanud põllumehi, kui ka põllumeeste esitajat rühma Riigikogus teatawa ärewusega. Kui möödaläinud aasta wiimastel päewadel Wabariigi Walitsus ühele meie riigi kodanikule, kes pikemaks ajaks kinni oli mõistetud, nimelt Kiisel'ile, armu oli annud, ja kui see juhtumine ajakirjanduse läbi põllumeeste ringkondadele tuttawaks sai, siis tekkis seal kohe üldine ärew meeleolu. See ärew meeleolu oli põhjendatud kahesugusel wiisil. Esiteks, ei wõidud kuidagi leppida selle otsusega, ega õigeks kiita seda sorti armuandmist. Igatahes saadi sellest meie hariliku maainimese juures aru, et siin tegemist on riiklise kuriteoga, mida kohus juba kahel korral tarwiliseks on leidnud karistada mitmeaastase wangirooduga ja nüüd üheaastase kinniistumise järele on Wabariigi Walitsus võimalikuks leidnud süüalusele armu anda. Teiseks andis ärewuseks põhjust weel üks teine asjaolu. Leiti, et kui ajakirjandus ei saa päri olla sarnase armuandmisega, siis juba ammugi mitte rahwaesitus — Riigikogu. Ja selle tagajärjeks wõiks olla jälle soowimata nähtus meie riiklises elus — nimelt walitsuse kriis. Kuidas linnakodanikkude juures walitsuse kriiside peale waadatakse, ei ole minul teada, kuid niipalju wõin ma küll ütelda, et meie igapäewased inimesed maal igasuguse walitsuse kriisi peale hukkamõistwalt waatawad. Nemad saawad oma lihtsuses aru, et igasugune walitsuse kriis halwab meie riigielu, halwab nii walitsuse kui ka Riigikogu tööd ja tegewust. Kui käesolew juhtumine tuttawaks sai, kerkis ühtlasi ka üles see arwamine, et sellest järgneda võib walitsuse kriis. Nendest asjaoludest juhitud on siis ka põllumehed oodanud ärewusega, mil wiisil käesolew küsimine lahendatakse. Täna on siis nii kaugele jõutud mitmenädalise ootamise järele, et küsimus on kerkinud Riigikogus päewakorrale ja et tema nüüd ometi ühel ehk teisel wiisil lahendatud võib saada.

Ma pean aga toonitama, et põllumehed kui ka nende esitaja rühm Riigikogus ei saa kuidagi mitte heaks kiita Wabariigi Walitsuse poolt astutud sammu, waid siin tuleb kahtlemata konstateerida, et Wabariigi Walitsus wäga kergelt seda küsimust, enne kui ta otsusele on asunud, läbi on kaalunud, et Wabariigi Walitsus siin suure eksisammu on astunud, mida kuidagi wiisi heaks kiita ei saa. Meie põllumeeste esitajatel on aga siiski rõõmustaw kuulda, et siiski Wabariigi Walitsuse juht meie lugupeetud Riigiwanem, ise sellele äratundmisele on tulnud ja seda ka omas tänases seletuses muude hulgas selgesti wäljendas. Wististe on see teataw eksisamm walitsuse poolt olnud ja sellest wõime meie järeldada, et see asi mitte seda kartust eneses ei sisalda, mis maarahwas ei soowi, nimelt, et sellest wõiks walitsuse kriis järgneda. Aga see oleneb ju ka täitsa teistest Riigikogu rühmadest ja põllumehed üksi ei saa mõõduandwad olla.

J. Piiskar (is.): Ma pean kõige pealt tähendama, et kõigi senni kestnud läbirääkimiste ajal, kuigi kaks walitsuse liiget, härra töö- ja hoolekandeminister ja Riigiwanem sõna on wõtnud, ei ole peetud tarwilikuks wastata meie küsimiste peale, kas walitsus tunnistab tarwilikuks ametialaliste kuritegude wastu wõidelda ja missuguste abinõudega ta tahab seda teha.

Edasi tahaksin paar märkust teha ühelt poolt rahwasaadik Tõnisson'ile ja teiselt poolt minister Kaarna'le. Härra Tõnisson rõhutas pateetiliselt, et on waja õhku puhastada, poliitilist õhkkonda terwendada, enesest lugu pidada ja teistelt lugupidamist nõuda, ning jõudis wälja üleannetute poisikeste juurde Riigikogu liigete aadressil ja selle tagajärjel teatawa skandaalini. Kui õhkkond tõesti sarnane on, et tulles kõnetoolile selleks, et manitseda ja kutsuda poliitilisele õhupuhastusele, jõutakse sõimuni, skandaalini, siis ei ole juttugi kõrgemale tõusmisest, waid langemisest. Sarnases õhkkonnas wõib ju küll soowida kõwemat kätt nende wastu, kes selle õhkkonnaga ei lepi ja kes sarnases õhkkonnas suud ei pea, wõib ju pahandada, kuidas on juletud tulla arupärimisega, on juletud küsida, kas jutud, mis rahwasuus liiguwad, põhjendatud on wõi mitte, aga ega see tõsiasju olematuks tee.

Kui härra Tõnisson kõwema käe all

mõtles, et on tarwis wastasrinnale suukorw pähe panna, et ta üldse ei saa walitsuse tegewust ja talle lähedates ringkondades ettetulewaid asju walgustada ega arwustada, siis wõidakse seda ju teha, aga ega seega neid nähtusi ära ei kaotata. Riigikogu liige Ast, kes ei tahtnud kuulujutte edasi kanda, jõudis samuti otsusele, et selle küsimuse ümber on asjalolusid, mis sunniwad tahes ehk tahtmata sarnastele järeldustele. Kui rkl. Ast kõnetoolilt lahkus, küsisin mina eneselt, mille poolest minu „kahtlustused“ erinewad tema faktide reast; kuid ma ei leidnud midagi uut... (O. Strandman (töer.): Kus on Teie joomingu faktide rida?) Härra Strandman,... (O. Strandman (töer.): Ütelge, kus ja kes jõi?) ...Teie peaksite ju ometi tähele pannud olema, millest kõneles rkl. Ast ja kõnelesin mina. Ma arwan, härra Strandman, Teie ei ole pealegi mitte kohtuuriija ja mina ei ole teie uurimisalune. Lubage aga siiski, et ma selle küsimuse juures weidi peatan. Mitmed kõnelejad on näidanud ja järeldanud, et walitsuse talituswiis ja kangekaelne waikimine on oletustele ja järeldustele pinda walmistanud... (Töö- hoolekandeminister Chr. Kaarna: Olge head, ütelge, kes seal joomingul olid? Kui Teie ei ütle, siis meie peame arwama, et Teie waletate.) Seda Teie, härra Strandman, ka ei salga ja selle peale on siin tähelpanu juhitud. Mina, küsimust algatades wõtsin mõned neist juttudest, mis laialdaselt maad on wõtnud, kõne alla, et küsida walitsuselt, kuidas siis sellega päris on. Ja kui nüüd wastuse asemel pahemat tiywa ähwardatakse kõwa käega wõi koodiga, siis wõideldakse tagajärgede wastu, ja jäetakse püsima põhjused, mis sarnastele juttudele pinna on loonud. Ma kordan weel, et walitsus ei ole praeguse silmapilguni weel mitte seletanud, mis oli Kiisel'i sarnasel teel wabastamise tõsiseks põhjuseks ja kuidas walitsus mõtleb sarnaste kuritarwituste wastu wõidelda. Sellenärest on asjata härra Kaarna ägedus, kui tema algab kõnet sellega, et ma olla protesteerinud ja nõudnud, et fakte ette toodakse. Tõsi, sarnane oli minu wäide, ja ma ei mõtlegi seda eitada. Aga kas ei ole siis Riigikogu liigetel õigust walitsuselt küsida, kas sarnased kuulujutud wastawad tõele, wõi ei. Mina ütlesin, et liiguwad sarnased kuulujutud ja tuuakse nii ja nii-

suguseid asju ette, ja küsiks in walitsuselt — on see nii, wõi mitte. Härra Kaarna on ministrina wastanud ja ma arwan, et ta on wastanud walitsuse nimel. Igaüks teeb tema wastusest tarwilikud järeldused. Jutud on aga olemas ja neid räägitakse.... (Töö-hoolekandeminister Chr. Kaarna: Kes räägib?) Kuulake Tallinnas, kui ka väljastpool Tallinna. Härra Arro ütles, et põlumehed on ärewusse sattunud, miks on nad siis ärewusse sattunud, kui asjad korras on? (Wahelhüüded paremalt poolt.) Aga mis teil siis ärewust sünnitab? (J. Hünerson (põl.): Lahti lasti.) Kui teie selle lahtilaskmise juures hakkate juurdlema, siis jõuate tingimata küsimiseni, missugused põhjused pidid olemas, et sündis sarnane lahtilaskmine. Walitsus ei ütle, missugused need põhjused olid. Riigikogu liige Ast kordas seda küsimust, kuid ei ole senni wastanud. Walitsus muutis isegi sennist asjaajamise wiisi ja wabastas Kiisel'i hoolimata üksikute ministrite protestidest. See teguwiis annab maad igasugustele järeldustele ja oletustele. Kunni wastust pole antud, on weel rohkem põhjendust saanud arwamine, et walitsus nagu kardaks ütelda, missugused olid motiivid, mis ei lasknud teda harilikku teed käia. Lõpetades teatan ma, et meie arupärimises puudutatud küsimiste peale senni sisulist wastust antud ei ole ja sellepärast ei saa meie walitsuse seletust mitte rahuldawaks pidada. Sedasama on tunnistanud ka teised rühmad. (O. Strandman (tõer.): Kas siis saaksite?) Kui walitsuse seletused meid rahuldawad, aga me pole ju neid seletusi kuulnud, siis ei saa ka otsustada nende üle, see on väga lihtne. Esitan järgmise üleminekunormeli: „Ära kuulates Wabariigi Walitsuse seletuse arupärimise peale Bernhard Kiisel'i karistuse kergendamise ja ta wangist wabastamise asjas, tunnustab Riigikogu Wabariigi Walitsuse seletuse mitterahuldawaks ja läheb päewakorras edasi.“

A. Palwadre (sd.): Austatud Riigikogu liikmed! Ma olen sunnitud lühidalt sõna wõtna selleks, et tagasi tõrjuda ekslikka minu mõtete tõlgitsemisi rkl. Tõnisson'i poolt. Härra Tõnisson katsus minu mõtteid nii edasi kanda, nagu oleks mina öelnud, et põhiseadus midagi ei maksa, et põhiseadus ei ole mitte tähtis. Härra Tõnisson imestas eriti, kuidas wõisin mina, kes ma ise ka Wabariigi Wa-

litsusest osa wõtnud, sarnase seletusega tulla. Sarnaseid mõtteid mul küll ei olnud. Mina tahtsin ainult arupärijatele selgeks teha, et nende arusaamine põhiseadusest ei pruugi kõikidele tingimata wastuwõetaw olla, et selles küsimuses wõib ka teisi seisukohti olla. Nii lühikeste läbirääkimistega ei maksa põhiseadust tõlgitseda ja ennast selle tõlgitsemisega siduda. Peale selle katsus härra Tõnisson mõista anda, et minu teistsugune arusaamine põhiseadusest on ainult seletataw sellega, et mina Wene õigusteaduse koolist pärit olen. Mina mäletan väga hästi, kuidas härra Tõnisson ühe konkreetse õigusteadusliku küsimuse otsustamisel weel kõrgimalt pikas kõnes katsus selgeks teha, et mina seaduse seletamist, Rooma juristide mõttes, ei tunne. Paar nädalat hiljem teatas aga Tõnisson lühidalt, et tema on küsimuse üle rääkinud härra Poska'ga, kes minu arwamist oli toetanud ja pärast pikka uhket kõnet, tunnistas minu seisukoha õigeks. Wõib olla, et ka siin härra Tõnisson teisele arwamisele tuleb. Riigikogu liikmed Tõnisson ja Jaakson tähendasid, et mingisugust eriseadust armuandmise korra lahendamiseks enam tarwis ei ole, et küsimus olewat lahendatud põhiseaduse § 66: „Kõik walitsemise aktid, mis antakse walitsuse poolt, peawad kandma Riigiwannema, wastawa ministri ja riigisekretääri allkirja.“

Lugege, mu härrad, aga ka põhiseaduse § 58: „Walitsus seisab koos Riigiwannemast ja ministritest. Wiimaste arw, tööjaotus nende wahel, kui ka lähem asjaajamise kord määratakse kindlaks eriseaduses.“

A. Anderkopp (tõer.): Austatud Riigikogu liikmed! (Segane wahelhüüde pahemalt poolt.) Lugupeetud rkl. härra Lattik tähendas, et armuandmise akt iseenesest juba kohtuministri südametunnistuse häälel on. Mina lisan sellele juurde, et kohtuminister seaduslikuse otsustamises ka walitsuse südame-tunnistuse häälele on, mida ka käesolewal juhtumisel silmas tuleb pidada. Ma tahtsin sel alal kõneleda seadusest, mis ajutise walitsuse poolt wastu wõeti ja maksmata pandi, ning 1919 a. „Riigi Teatajas“ nr. 1 välja kuulutati. Sealt leiame § 4: „Kohtuministeeriumi ülesandeks ja kohuseks on selle järele walwata, et täidesaatwa riigiwõimu asutuste poolt awaldamiseks saadetud administratiivsed

korraldused ja määrused: a) selleks õigustatud allikast tuleks, b) makswa seaduse peal põhjeneks, d) E. A. W. deklaratsiooniga kokkukõle oleks ja e) wäljestele ning sisemistele tehnilistele nõuetele wastaks.“ Järjelikult paneb see paragrahw nimetatud ülesanded kohtuministri peale ja tema peab selle järele walwama, et walitsuse poolt tehtud aktid seadusepärased oleksid. Edasi ütleb sellesama seaduse § 5: „Selle kontrolli wõimaldamiseks saadawad ministeeriumid kõik oma administratiiwseid korraldused, määrused ja ringkirjad, millele „Riigi Teatajas“ awaldamise teel awalikku sunniiseloomu anda tahetakse, kohtuministeeriumi, kes nad läbi waatab ja „Riigi Teatajas“ wälja kuulutab ehk kinni peab, kui nad eelmise paragrahwi nõuetele ei wasta, sellest wastawale ministrile teatades.“

Nii näeme, et kohtuministeerium enne peab oma otsuse andma nende korralduste kohta, kas nad seadustele wastawad wõi mitte. Wõib olla, et minule öeldakse, et need määrused käiwad ainult niisuguste administratiiw määruste kohta, mis üksikute ministeeriumide poolt wälja töötatakse. Selle kohta kõneleb aga käesolewa seaduse 5-es peatükk „Riigi Teatajat“ selgitawalt järgmist: „§ 2. Ükski seadusandline akt ega administratiiwne korraldus ei wõi ilma kohtuministri nõusolemiseta „Riigi Teatajas“ ära trükitud saada. Selleks wiiakse „Riigi Teataja“ wastutaw toimetuse kohtuministeeriumi wõimkonda üle niikauaks, kui kohtuministeeriumil käesolewa seaduse ülesanded täita on.“ Nõnda ei saa siis ainult administratiiw määrusi mõista.

Kui nüüd lugu nii on, siis wõib embakumba oletada, kas on meie kohtuministeerium seaduswastaselt lasknud selle armuandmise akti „Riigi Teatajas“ awaldada, kuid seda ei ole meil põhjust oletada, wõi on jällegi kohtuministeerium tunnistanud, et see walitsuse akt seadusline oli ja temal täieline õigus oli seda akti „Riigi Teatajas“ awaldada. Kui nüüd teisele oletusele tulla, et kohtuminister seda akti seaduslikuks tunnistas, ja nähtawasti on see õige oletus, sest midu ei oleks kohtuminister seda akti täitmisele saatnud, sest ta ei wõinud seaduswastast otsust lasta täide minna. Siin on aga arwamisi kuuldawale tulnud, et see akt siiski seaduslik ei olnud, millega siis ka öeldakse, et kohtuministeerium seaduswastaselt on talitanud.

Siis peame aga tunnistama, et mitte ükski meil siin arwamine lahku ei lähe, waid et sellele otsusele on tulnud nende ridadest, kust arupärimisega tulnud. Sellest tuleb aga siis järeldada, et kui meie täna tahame mingisugust otsust teha, siis peame seda enne läbi kaaluma ja niimoodi uisa-päisa ülemineku resolutsiooniga seda küsimust ära otsustada küll ei saa. Ka tänagi toodi siit kõnetoolilt nii mitmeltki poolt etteheiteid walitsuse sammu kohta ette. Mina ei ole aga mitte nende kõnelejate hulgest kuulnud kindlal sõnal kedagi ütlewad, et walitsus mingisuguse wälise mõju all oleks sarnase otsuse teinud. Kuid keegi ei ole walitsuse sammu heaks kiitnud, ega saa ka meie seda teha. Rkl. Piiskar tõi küll ette, et wäljas räägitakse niiviisi, kuid et walitsus oleks seda wälise mõju all teinud, seda ei ütelnud härra Piiskar mitte. Walitsus on suutnud kõik need kahtlustused sedawõrd selgeks teha, et walitsusele mitte ütelda ei saa, et ta oma sammu astus mõnesuguse wälise mõju all wõi isikliste huwide pärast. Kogu see asi sunnib aga weel kord ühte meelde tuletama, mida minu rühmal kui ka minul endal mitmel korral on juhus olnud sellelt kõnetoolilt ette tuua: et meie walitsuse ja rahwa wahel on ühendus kadunud. See puudus, mis meil aastaid on walitsenud, on ka käesolewal juhtumisel ilmsiks tulnud. Meie näeme, et walitsus ei ole osanud ette aimata seda südametunnistuse häält, mis rahwaesitajate juures olemas ja mis igast rühmast täna kuuldawale on tulnud. Mina arwan, et järeldus tuleb teha just sellest halwast wahekorras. Meile isenesest ei olnud Kiisel'i küsimus mitte uus. Juba läinud aasta suwel sai teatawaks, et Wabariigi Walitsus seda küsimust otsustada tahab, et Wabariigi Walitsuse liigetel selles asjas mingisugused läbirääkimised käimas olid. Meie rühma esitaja walitsuses, härra Piip, oli sel korral kohtuministri asetäitjaks, kellele mina isiklikult ajawiitmata teatasin, et meie rühm niisuguse armuandmise otsuse poolt kuidagi wiisi olla ei saa. Härra Piip oli ka sel kindlal arwamisel, et tema seda palwet kui kohtuminister jaatawalt otsustada ei wõi. Sellekohase ettepaneku tegi ta ka Wabariigi Walitsusele. Wabariigi Walitsus ei otsustanud seda ka seekord mitte jaatawalt, waid on teda päewakorras edasi lükanud, teades, et ta warem wõi hiljem otsustamise alla tuleb. Nüüd kus armuandmise otsus tehti, peab meie rühm

üttelema, et tema sellest otsusest midagi ei tea. Härra Johanson hüüdis siin härra Arro'le wahele tema kõne ajal, et mis tegid siis teie ministrid ja miks nad rühmalt mitte ei küsinud nõu. Ma pean üttelema, et meie alati sel seisukohal oleme olnud, et meie walitsus mitte selleks ametisse ei saa, et walitsuse liikmed peaksid oma tegewuses rühmalt nõu küsima. (W a h e l h ü ü d e d p ö l l u m e e s t e k o g u d e r ü h m a s t.) Kas teie küsisite midagi? (A. T u p i t s (põl.): L a s k e a g a e d a s i!) Niisugune on ka nähtawasti teiste rühmade seisukoht, kelle esitajad walitsuses on, sest kes selle armuandmise ettepaneku on teinud, on mitte inimene meie rühmast, waid walitsuse liige, kes põllumeeste kogude rühmale wäga lähedal. Wõib olla oleks meie rühm mõndagi teinud, et ära hoida siin seda otsust, kui meile see teada oleks olnud, aga kahjuks oli otsus tehtud juba kui meie asjast kuulsime. Meie rühm iseenesest ei pea walitsuse sammu mitte õigeks ja nagu ma juba tähendasin, on walitsus siin sedawõrd kaugele läinud rahwast ja rahwaesitusest, missugust sammu kuidagi õigeks ei saa pidada. Seda oli minul a minu rühma nimel teada anda.

A. Rei (sd.): Härra Strandman arwab, et kõiki neid aktisid, mis meie põhiseaduse § 60-das üles loetud, mitte ei saa walitsemise aktideks tunnistada. Minu arwates ei wõi ühtegi kahtlust olla, et kõik need aktid nimelt walitsemise aktid on. Kui mõni üksik punkt ses suhtes kahtlust wõiks sünnitada, siis kõige ennem just p. 7., mille kohta härra Strandman'il kahtlust ei olnud, et selles punktis ettenähtud aktid walitsemise aktid on. Sest p. 7. järele annab Wabariigi Walitsus wälja seadlusi, määrusi ja korraldusi. Selle punkti põhjal on näituseks walitsusel töökaitse-seaduse § 700 märkuse põhjal õigus antud teatawat osa töökaitse-seadusest laiendada uute tööharude peale, kelle suhtes töökaitse-seadus tema enese teksti järele mitte maksew ei ole. Kui walitsus selle seaduse põhjal laiendab töökaitse-seadust sellekohase määruse wõi seadluse läbi, siis on sarnane määrus wõi seadlus oma sisu poolest õieti seadusandliku iseloomuga akt. Kõik teised punktid § 60-das aga ei ärata minu arust ühtegi kahtlust, et nendes on jutt walitsemise aktidest. Põhiseaduse § 60-da p. 1-es loeme, et walitsus seab kokku riigi sissetulekute ja wäljaminekute eelarwe, p. 2. nimetab ametisse

ja wabastab sellest kaitsewäelasi, p. 3. — teeb Eesti wabariigi nimel lepinguid wõõraste riikidega, p. 4. kuulutab sõja ja teeb rahu jne. — need on ju kõik walitsemise aktid. Punkt 8-das on öeldud, et walitsus otsustab ka armuandmise palweid. Et need armuandmise palwed ka kahtlemata walitsemise aktid on, selgub sellest, et nemad põhiseaduse § 60-dasse on paigutatud, kus just walitsemise aktidest jutt on, ja et teiselt poolt mitte üheski teises paragrahwis meie ühtegi määrust ei leia, mis armuandmise palwete otsustamist kuidagi wiisi eraldaks teistest aktidest, mille teostamine § 60-da järele walitsuse peale pandud. Teiste riikide konstitutsiooni järele wõib ju lugu teisiti olla ja on ka paljudes kohtades teisiti, ja riigiõiguse teoorias wõib waielda sellest, kuidas oleks kõige õigem konstrueerida armuandmise instituuti, kas seadusandliku wõimu aktina, wõi kohtuwõimu aktina, wõi walitsemise aktina. Meie põhiseaduse järele aga on tema walitsemise aktide hulka wiidud. Kõigi walitsemise aktide kohta aga on öeldud, et nemad peawad kandma ministri ja riigisekretääri allkirja. Missugusel kujul walitsemise aktid „Riigi Teatajas“ awaldatakse, see on iseküsimus. Minu arwates wõib neid awaldada ka hoopis ilma allkirjadeta, kuid sarnasel korral peaks märkus juurde lisatud olema, et alguskirjal on tarwilikud allkirjad, ning keegi selle järele walwama, et see ka tõesti nii on, see on, et alguskiri tõepoolest tarwilikkude allkirjadega warustatud on. „Riigi Teatajas“ nr. 1. a. 1919 awaldatud seaduse järele, mida siin rkl. Anderkopp tsiteeris, on niisuguseks järelwalwajaks nimetatud kohtuminister. Muidugi, selles asjaolus, et Kiisel'ile armuandmise otsuse all „Riigi Teatajas“ wastawa ministri allkirja ei ole, selles ei wõi mitte põhiseaduse § 60 rikkumist näha, waid tähtis on see, kas sel walitsuse aktil enesel on tarwilikud allkirjad all wõi ei. Härra Strandman tõi siin ette, et riigi eelarwe on tulnud Riigikogusse Riigiwanema ja riigisekretääri allkirjaga. Aga siin on jällegi iseasi, kelle allkirjadega teataw walitsemise akt edasi saadetakse ja iseasi, kelle allkirjadega see akt tehtud on. Riigi eelarwe oleks wõinud ka paljalt riigisekretääri allkirjaga Riigikogusse tulla. Sest see edasi saatmine ei ole mitte walitsemise akt. Walitsemise akti teeb walitsus siis, kui ta otsustab riigi eelarwet nii ja niisugusel kuulul wastu wõtta ja Riigikogule esitada. Ja waat sellel walitsuse otsusel peab

olema kolm allkirja: Riigiwanema, was-tawa ministri ja riigisekretääri allkiri. Kui üks nendest allkirjadest puudub, siis ei ole seaduslikku walitsemise akti mitte olemas. Et käesolewal juhtumisel nimelt Kiisel'ile armuandmise aktil enesel, aga mitte üksnes selle akti „Riigi Teatajas“ wäljakuulutamisel, kohtuministri allkiri puudub, seda kuulsime juba neist seletustest, mis Riigiwanem ajakirjanikkudele andis ja mis ajakirjanduse kaudu teatawaks said. Nii peab minu arwates tunnistama, et käesolewal juhtumisel põhiseaduse § 66 nõudmised mitte täidetud pole. Mis puutub aga ülemineku-wormelitesse, siis pean ütleva, et meie ülemineku-wormeliga tõesti ei tarwitseks suureulatuslisi konstitutsioonilisi küsimusi praegusel hilsel tunnil, ilma põhjaliku kaalumisetä, ära otsustada. Mina arwan, et sellespärast ei wõiks hääletada härra Jaakson'i poolt ettepanud wormeli poolt. Meie hääletame selle wormeli poolt, mis rahwasaadik Piiskar ette kandis, kus on lühidalt ja selgelt öeldud, et walitsuse seletused mitte rahuldawad ei ole. Walitsuse teguwiisi wormiliku külje üle wõib igatahes waielda ja wõib seletada, et siin seadusliku korra rikumist ei ole, mis aga sisulikusse küljesse puutub, siis on see armuandmine kõigi rühmade poolt ühel häälel hukkamõistmist leidnud. See armuandmine tuletab mulle meelde ühte juhtumist, mis hiljuti oli ja mis iseäraliselt käesolewa armuandmise akti peale walgust heidab. Nimelt oli kohalikus rahukogus ühe waese naisterahwa süüdistuse asi arutusel. Peab ütleva, et meie kohus ei ole mitte wäga helde ettepanekuid tegema, et Wabariigi Walitsus süüdlasele armu annaks. Meie kohus ei ole mitte wandemeeste kohus, waid kroonu kohus. Kroonu kohtunikud on arusaadawalt kuritegudega ja kuritegijatega kaunisti ära harjunud, nemad jääwad teatawa määrani kalgiiks süüdlaste wastu, sest nende silmade eest läheb igapäew pikk rida kurjategijaid mööda ja sellespärast ei saa neid kuidagi süüdistada halesüdamluses. Kõnealolewal juhtumisel kohus leidis, et tingimata on tarwis kergendada selle waese naisterahwa saatust. Et kohtul wormilistel põhjustel wõimalik ei olnud seda naisterähwast tingimisi süüdlaseks mõista, siis pani kohus Wabariigi Walitsusele ette sellele naisterahwale armuandmise-korras määrata tingimisi kuuekuuline karistus. Et juba kohus ise pööras Wabariigi Walitsuse poole niisuguse armuandmise ettepanekuga, siis

jäi naisterahwas kindlasti selle tagajärgede peale lootma ja ei annud isegi edasi-kaebtust sisse. Tagajärg oli see, et kohtu ettepanek Wabariigi Walitsuse poolt tähele panemata jäeti ja naisterahwal ei olnud enam wõimalik edasi kaebadagi, sest wahepeal oli edasikaebamise tähtaeg mööda läinud. Ma wõin ka hulga teisi fakte ette tuua. Ma olen ise kroonu kohtus niisugustes süüdistuse asjades kroonu poolt kaitsjaks olnud, kus minu arwamise järele kindlasti oleks pidanud armuandmine järgnema, ei ole aga seda mitte tulnud. Kui neid juhtumisi, kus jäetakse tähele panemata armuandmise palwed, mis tulewad lihtsate isikute poolt, mis on põhjendatud ja mida sagedasti ka kohus toetab, sellele kõrwa seada, kus armu antakse ühele sarnasele härrale, nagu Kiisel, siis ei saa muud teha, kui kindlasti hukka mõista niisugust armuandmise õiguse käsitamise wiisi. Meie rühm ühineb täielikult selle hukkamõistwa otsusega.

Juhataja A. Kerem: Sõna on rkl. Strandman'il. (O. Strandman (töer.): Eitarwita.) Sõna on rkl. Jaakson'il.

J. Jaakson (rhw.): Mina tahtsin ainult paar faktilist märkust teha. Härra Riigiwanem ja härra rkl. Anderkopp juhtisid tähelpanu selle peale, et mina olla ise nõudnud, et walitsuse aktil peawad kõik need tarwilised allkirjad olema ja et „Riigi Teatajas“ wäljakuulutamise juures ei pruugi mitte kõiki allkirju olla. See on tõesti nõnda. Käesolewal korral on aga „Riigi Teatajas“ otseteed ära kiri armuandmise aktist sõnasõnalt ja tähttähele ära trükitud. Nagu ära kirjast näha, puudub siin üks allkiri. Tähendab, ka originaalil peab see allkiri puuduma, teisiti ei saa seda mõista. Et aga ka originaalil üks allkiri puudub, see on käesolewas asjas wäga tähtis. Siis edasi on mitmelt poolt öeldud, et ei saa selles asjas seisukohta wõtma. Mina ei saa sellest seletusest aru, iseäranis kui see meie õigusteadlaste poolt tuleb. Meie peame siin seisukoha wõtma kas poolt wõi wastu. Kui meie ütleva, et kõik on korras, siis peame otsekohe tunnistama, et põhiseadus kolme allkirja ei nõua, et põhiseaduse § 66 ei ole siin mööduandew. Igatahes ühe seisukoha peame meie wõtma, ja kui Riigikogu seda täna ei suuda teha, siis tuleb see küsimus edasi lükata, et wahepeal kindlat seisukohta wõtma saaks. Asi on selleks liiga tähtis.

Mõnelt poolt toetatakse siin eriseaduse

puuduse peale. Mina ei eita mitte eriseadust walitsuse tegewuse kohta, kuid siin räägiti eriseadusest armuandmise asjus. Niisugust eriseadust meil põhiseaduses ette nähtud ei ole. Kunni eriseadust ei ole antud, peab walitsus käima põhiseaduse mõtte järele.

Mis puutub härra Anderkopp'i seletusse, et seaduse järele ei oleks pidanud kohtuminister seda walitsuse otsust täide saatma, siis selles asjas ühinen mina täiesti härra Anderkopp'iga. Siin on kohtuminister ka eksisammu teinud, aga ega see siis weel walitsuse tegewust õigeks ei tee.

J. Lattik (kristl.): Wäga austatud Riigikogu liikmed! Kõikide seletajate poolt on leitud, et Wabariigi Walitsus ühel ehk teisel juhtumisel siin, kui just mitte seaduswastaselt, siis ometi mitte korrektselt ei ole talitanud. Isegi tööerakonna esitajad, kes selles samas põhiseaduses kaitset otsisid, ka nende esitaja pidi tunnistama, et ka temagi Wabariigi Walitsuse teguwiisi õigeks tunnistada ei saa. Kui nüüd niisugune seisukord on olemas, ja kui siis ette pannakse liht ülemineku-wormel, siis teeme meie minu arwates selle wastuwõtmisega Wabariigi Walitsuse seisukorra wäga raskeks edaspidiseks tööks. Meie awaldame temale ühest küljest usaldust, aga sellel walitsusel on kindlasti see tunne, et waadake, selles ühes walitsuse funktsioonis ei usaldata mind mitte, kui mul edaspidi on waja armu anda, walitsuse seisukord on raske. Ja kui meie nüüd selle liht ülemineku-wormeli poolt hääletame, siis on igal ühel wististe see tunne, et meie ikkagi midagi kinni katame, ära tahame sumbutada ja ära matta. Sellepärast ei saa mina ega minu rühm hääletada liht ülemineku-wormeli poolt, waid selle wormeli poolt, mis walitsuse tegewust mitte õigeks ei ole tunnistanud.

Juhataja A. Kerem: Sõna on korra kohta rkl. Jürman'il.

A. Jürman (põl.): Enne kui wormelite hääletamise juurde minna, panen ma ette weerandtunnilist waheaega määrata.

Juhataja A. Kerem: Ettepanek on tehtud weerandtunnilist waheaega määrata. Siin juures wõin ma teatada, et kõnelejate nimekiri on lõppenud. (O. Strandman (töer.): Palun wormelid enne ette kanda. A. Jürman (põl.): Siis ei saa enam uusi

wormelid ette panna.) Kuna soowi on awaldatud sisseantud wormelite ettekandmiseks, siis ma kannan nad ette, ilma et sellele hääletamine peaks järgnema. Esimene ülemineku-wormel on rkl. Piiskar'i poolt: „Ära kuulates Wabariigi Walitsuse seletuse arupärimise peale Bernhard Kiisel'ile karistuse kergendamise ja ta wangist wabastamise asjas, tunnustab Riigikogu Wabariigi Walitsuse seletuse mitte rahuldawaks ja läheb päewakorras edasi“. Teine ülemineku-wormel on rkl. Jaakson'i poolt: „Riigikogu, ära kuulates Wabariigi Walitsuse seletust arupärimise peale B. Kiisel'ile armuandmise asjus, tunnistab tarwiliseks, et armuandmise aktid peawad põhiseaduse nõudmist mööda peale Riigiwanema ja riigisekretääri weel wastawa ministri allkirja kandma, ja läheb päewakorras edasi“. Asun nüüd korra kohta tehtud ettepaneku hääletamisele ja palun neid, kes waheaja määramise poolt on, kätt tõsta. (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega wastu wõetud. Kuulutan weerandtunnilise waheaja.

Waheaja algus kell 12.05 min.

Peale waheaega algab koosolek kell 12.40 min.

Koosolekut juhatab abiesimees **A. Kerem**.

Sekretääri kohal abisekretäär **J. Beroman**.

A. Anderkopp (töer.): Meie rühma poolt esitatud seisukohtade alusel on mul au järgmist ülemineku-wormelit esitada: „Ära kuulates Wabariigi Walitsuse seletusi ettepanend arupärimiste peale tunnistab Riigikogu tarwilikuks, et Wabariigi Walitsus armuandmiste juures mitte kõrwale ei kalduks rahwa meeleolust ja läheb päewakorras edasi.“

Juhataja A. Kerem: Kõnelejate nimekiri on läbi. Wahepeal on kirjalikult sisse tulnud ülemineku-wormel rkl. Arro poolt. Ma kannan weel üks kord kõik sisseantud ülemineku-wormelid ette. Sisse tulnud on järgmised ülemineku-wormelid:

1) Riigikogu liikme Piiskar'i poolt: „Ära kuulates Wabariigi Walitsuse seletuse arupärimiste peale Bernhard Kiisel'ile karistuse kergendamise ja ta wangist wabastamise asjas, tunnustab Riigikogu Wabariigi Walitsuse seletuse mitterahuldawaks ja läheb päewakorras edasi“.

2) Riigikogu liikme Jaakson'i poolt: „Riigikogu, ära kuulates Wabariigi Walitsuse seletuse arupärimise peale B. Kiisel'ile armuandmise asjas tunnistab tarwiliseks, et armuandmise aktid peawad põhiseaduse nõudmist mööda peale Riigiwanema ja riigisekretääri weel wastawa ministri allkirja kandma, ja läheb päewakorras edasi“.

3) Riigikogu liikme Arro poolt: „Riigikogu, ära kuulates Wabariigi Walitsuse seletusi B. Kiisel'ile armuandmise puhul esitatud arupärimiste peale, loeb selle armuandmise etteawaatamata sammuks ja läheb päewakorras edasi“.

4) Riigikogu liikme Anderkopp'i poolt: „Ära kuulates Wabariigi Walitsuse seletusi ettepannud arupärimiste peale tunnistab Riigikogu tarwilikuks, et Wabariigi Walitsus armuandmiste juures mitte kõrwale ei kalduks rahwa meeleolust ja läheb päewakorras edasi“.

Hääletamise motiivide kohta on sõna rkl. Reesen'il.

J. Reesen (kom.): Et meie rühm Wabariigi Walitsuse seletust ära kuulates rahwaerakonna ja teiste rühmade poolt ettepannud wormelitega ühineda ei saa, hääletab meie rühm rkl. Piiskar'i poolt ettepannud ülemineku-wormeli poolt.

Juhataja **A. Kerem**: Esialgul tulewad kõik ülemineku-wormelid hääletamisele ainult poolt selles järjekorras, nagu nad sisse on tulnud. (Hääletatakse.) Kwoorumiraamatu järele on praegune kwoorum 92 Riigikogu liiget. Häali on antud: Rkl. Piiskar'i ülemineku-wormeli poolt 32, rkl. Arro ülemineku-wormeli poolt 21, rkl. Anderkopp'i ülemineku-wormeli poolt 16, rkl. Jaakson'i ülemineku-wormeli poolt 9. Et ükski ülemineku-wormel absoluutset enamust ei ole saanud, tulewad kõik wormelid hääletamisele poolt ja wastu, selles järjekorras, kuidas nad häali on saanud. Esimesena tuleb hääletamisele rkl. Piiskar'i ülemineku-wormel. (Hääletatakse.) Rkl. Piiskar'i ülemineku-wormeli poolt on 32 häält, wastu 36. Palun neid, kes rkl. Arro ülemineku-wormeli poolt on, kätt üles tõsta. (Hääletatakse.) Rkl. Arro ülemineku-wormeli poolt on 36 häält, wastu 32. Palun neid, kes rkl. Anderkopp'i ülemineku-wormeli poolt on, kätt üles tõsta. (Hääletatakse.) Rkl. Anderkopp'i ülemineku-wormeli poolt on

15 häält, wastu 37. Palun neid, kes rkl. Jaakson'i ülemineku-wormeli poolt on, kätt üles tõsta. (Hääletatakse.) Rkl. Jaakson'i ülemineku-wormeli poolt on 9 häält, wastu 36. Ettepanekud on järgmiselt häali saanud: Rkl. Piiskar'i ülemineku-wormel — 32 häält poolt, 36 wastu; rkl. Arro ülemineku-wormel — 36 häält poolt, 32 wastu; rkl. Anderkopp'i ülemineku-wormel — 15 häält poolt, 37 wastu; rkl. Jaakson'i ülemineku-wormel — 9 häält poolt, 36 wastu. Rkl. Arro ülemineku-wormel on seega wastu wõetud.

J. Piiskar (is.) (kohalt): Palun minu ettepanekut kinniselt hääletada.

Juhataja **A. Kerem**: Rkl. Piiskar nõuab oma ettepaneku sedelitega hääletamist. Selleks on temal õigus, sest meie kodukord näeb ette sedelitega hääletamist, kui häälele wahekord on vähem kui wiis. Ma palun sedelid wälja jagada. Palun Riigikogu liikmeid, kes rkl. Piiskar'i ettepaneku poolt on, sedelile kirjutada „poolt“ ja kes wastu, neid sedelile kirjutada „wastu“.

Kas kõik on sedelid ära annud? Kas tehakse ettepanekuid häälele lugemise kohta? Hääletelugemine jäetakse juhatuse hooleks.

Hääletamise tagajärjed on järgmised: ära on antud 78 sedelit, millest wastu 41 häält, poolt 35 ja erapooletuid 2. Sellega oleks wastu wõetud rkl. Arro ülemineku-wormel.

Riigiwanem **J. Kuk**: Et Wabariigi Walitsus wõiks wastuwõetud wormeli kohta kodukorra paragrahwide 193, 194 ettenähtud korras seisukohta wõtta, palun määrata 10. minutiks waheaega.

Juhataja **A. Kerem**: Asum hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtaw enamust on poolt. Kuulutan 10-minutiks waheaja.

Waheaja algus kell 1 öösel.

Peale waheaega algab koosolek kell 1.25 min.

Koosolekut juhatab abiesimees **A. Kerem**.

Sekretääri kohal abisekretäär **J. Bergman**.

6. Wabariigi Walitsuse usaldusküsimus. Riigiwanem **J. Kuk**: Arwesse wõttes, et Riigikogu poolt wastuwõetud ülemineku-wormelist selgesti ei järgne,

kas Wabariigi Walitsusel edaspidiseks tegewuseks tarwiline Riigikogu usaldus on, esinen Riigikogu ees Wabariigi Walitsuse usaldusküsimusega.

Juhataja **A. Kerem**: Korra kohta on sõna rkl. Jürman'il.

A. Jürman (põl.): Teen ettepaneku weerandtunnilist waheaega määrata.

Juhataja **A. Kerem**: On ettepanek tehtud weerandtunnilist waheaega määrata. Sõnasoowijaid ei ole. Panen ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtaw enamus on waheaja poolt. Kuulutan weerandtunnilise waheaja.

Waheaja algus kell 1.30 min.

Peale waheaega algab koosolek kell 1.45 min.

Koosolekut juhatab abiesimees **A. Kerem**.

Sekretäri kohal abisekretäär **J. Bergman**.

Juhataja **A. Kerem**: Riigikogu koosolek kestab edasi. Kodukorra § 93 põhjal on Wabariigi Walitsus usalduse awaldamise küsimuse ülesse wõtnud. Kodukord aga ei näe ette, kuidas neid küsimusi arutada. Juhatus on arwamisel, et seda küsimust samas ulatuses arutada tuleb, nagu erakorralisi teadaandeid ja sellepärast on selle küsimuse juures võimalik ettepanekuid teha ja läbirääkimisi pidada. Kui teisi ettepanekuid Riigikogu poolt ei tehta, loeb juhataja selle korra wastuõetuks. Ettepanekuid ei tehta. Et walitsus on üles tõstnud usaldusküsimuse, siis kawatsen ma hääletamisele panna küsimust: kas walitsusel on Riigikogu usaldus wõi mitte? (E. Jonas (is.): Palun sõna hääletamise motiivide kohta.) Hääletamise motiivide kohta on sõna rkl. Jonas'el.

E. Jonas (is.): Nende rühmade poliitika, kes praegu wõimulolewa koalitsioonilise walitsuse seljataga seisawad, on meil selge olnud. Meie oleme kogu Riigikogu kestwusel näinud, et need rühmitused ajawad kitsarinnalist kodanlist poliitikat ja käesolew arupärimine, mille puhul üles tõstetud walitsuse usaldusküsimus, tõendab weel kord seda asjaolu. Meie kuulsime täna mitmete kõnelejate suust, kuidas äärmiselt wietsas seisukorras olevate wangiswiibivate tööliste perekondade eest ei hoolitseta ja ei mõeldagi hoolitseda. Nende armuandmise palwed lükatakse armuheitmatalt tagasi. Teisest küljest aga antakse armu miljonäärile, kelle

perekond kunagi raskes seisukorras ei ole olnud ja kes praegumakswate seaduste põhjal karistuse ära on teeninud. See iseenesest on kõige selgemaks tõenduseks, kuiwõrd kitsarinnalist kodanlist poliitikat meil aetakse. Meil pole mingit lootust, et need rühmad tulewikus oma poliitikat muudawad ja sellepärast ei saa meie rühm walitsusele usaldust awaldada.

Juhataja **A. Kerem**: Sõna on hääletamise motiivide kohta rkl. Reesen'il.

J. Reesen (kom.): Hääletamise motiivide kohta sõna wõttes, pean mina alla kriipsutama, et see poliitika, mis siin täna nii kujukalt ilmsiks tuli kodanliste rühmade poolt, et see poliitikaküsimus tahetakse usaldusküsimuseks teha. Kui ainult käe ülestõstmise läbi niisuguseid küsimusi tahetakse lahendada, siis on see ju wõimalik, aga see fakt, mida konstateerisid kõik erakonnad täna siin, et rahwahulkade wiha, mis wastolus praeguse walitsuse poliitikaga, on õige laialt kõikides metsanurkades maad wõtnud, et isegi rühmade eneste keskel niisuguseid arwamisi esile on toodud, siis ei wõiks mitte käe ülestõstmisega seda küsimust ära otsustada. Meie kommunistline rühm teatab oma seisukohast, et seda küsimust tuleks kaaluda, ja need rühmad, kes senni oma kindlat arwamist awaldanud pole, et need rühmad siis ainult hääletamise teel seda teeksid. Meie rühm teatab, et tema selle poolt ei saa olla, et praegune walitsus edasi jääb, ja hääletab üldse praeguse walitsuse wastu.

Juhataja **A. Kerem**: Sõna on hääletamise motiivide kohta rkl. Keerdo'l.

P. Keerdo (wäljasp. rhm.): Sennine walitsus on ajanud kõige julmimat töölisteklasi wastast poliitikat. Kui tõusik kodanlus ise oma töölistewastase liikumisega hakkama ei saa, siis tuleb talle appi walitsus, algatuse oma peale wõttes. Seda tõendab ka Tartu kaitsepolitsei wiimase aja tegewus töölisühisuste ruumide lõhkumises ja Tartu kaitsepolitsei ülema selletus, kes ütles, et midagi ilma tema teadmata kaitsepolitsei poolt ei tehta, waid et ülemus on täiel teadmisel kõige üle. Niisama näeme ka teistel aladel. Meie teame, et wangikongid on täis töölisteklasi esitajaid ja et seesama töö-hoolekandeminister, kes täna siin kaitses walitsuse armuandmist riigiwarastele, paar päewa tagasi, kui tema juures käisid tööliste esitajad karskusseltsi „Walwaja“ wäljatõst-

mise pärast rääkimas, ei leidnud võimalikuks töölisorganisatsioonile ruume nõutada. Seesama töö- ja hoolekandeminister härra Kaarna tähendas, et praegumakswate seaduste põhjal ei olla võimalust tööliste organisatsioonidele ruume muretseda. Ärewus ei olewat veel nii suur ja walitsus wõiwat ainult siis selleks mingisuguseid samme astuda, kui riikline julgeolek hädaohus on, tähendab meie walitsus ootab kunni riigi julgeolek hädaohu satub, ja alles siis hakkab tema neid küsimusi arutama. Kõike seda silmas pidades, ei saa Eesti iseseiswate sotsialistide rühm oodata walitsuselt midagi paremat ja meie wõime, nagu meil juba on tulnud siin mitmel korral deklareerida, oma usaldust awaldada ainult töörahwa walitsusele, selle walitsuse poolt, kes täidab töörahwa nõudmisi.

J. Jaakson (rhw.): Lugupeetud rahwasaadikud! Meie erakond ei loe walitsuse sammu Kiisel'ile armuandmise asjus mitte õigeks, ei sisuliselt, ega ka wormiliselt, seda oleme meie kindlasti ja selgesti siin awaldanud. Teisest küljest peame tähendama, et meie ka õigeks ei loe ja riigi huwid seda mitte ei luba, et walitsuse kriis tuleks, mida meie kahjulikuks arwame. Kõike seda arwesse wõttes hääletame meie walitsusele usalduse awaldamise poolt.

Chr. Arro (põl.): Ülemineku-wormelis, mis enamuse poolt wastu wõetud, on põllumeeste rühm oma arwamise awaldanud ja oma lühikeses seletuses tähendasin ma ka, et meie rühm walitsuse kriisi ei soowi ja sellepärast hääletame meie walitsusele usalduse awaldamise poolt.

Juhataja **A. Kerem**: Asun usaldusküsimuse hääletamisele. (Hääletatakse.) 39 häält on poolt, 32 wastu. — seega on Riigikogu Wabariigi Walitsusele usaldust awaldanud.

7. Teadaandmine Enne kui koosolekut kohtuminister **J. Reichman'i** lahakumise kohta. lõpetada, kannan Riigikogule ette järgmise Wabariigi Walitsuse teadaande: „Riigikogu juhatusel. Teatan, et kohtuminister **J. Reichman** on Wabariigi Walitsusele ametistlahkumise palwe ära andnud, mille Wabariigi Walitsus 17. jaanuaril s. a. otsustas teadmiseks wõtta ja Riigikogu kodukorra § 102 põhjal sellest Riigikogu juhatusel teatada. Alla kirjutanud: Riigiwanem **J. Kukk**, riigisekretäär **K. Terras**.“

O. Strandman (töer.): Panen ette järgmist ettepanekut wastu wõtta: „Riigikogu teeb oma esimehele ülesandeks ettepanekuga esineda kohtuministri ametissekutsumise asjus.“

Juhataja **A. Kerem**: Asun rkl. Strandman'i ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud. (Wahelhüüded: Lõpetada!) On ettepanek tehtud koosolekut lõpetada. Asun hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on otsustatud koosolekut lõpetada. Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 2 öösel.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu abiesimees **K. Wirma**.

Abiesimees **A. Kerem**.

Abisekretäär **J. Bergman**.